

ÁSTÞÓR MAGNÚSSON

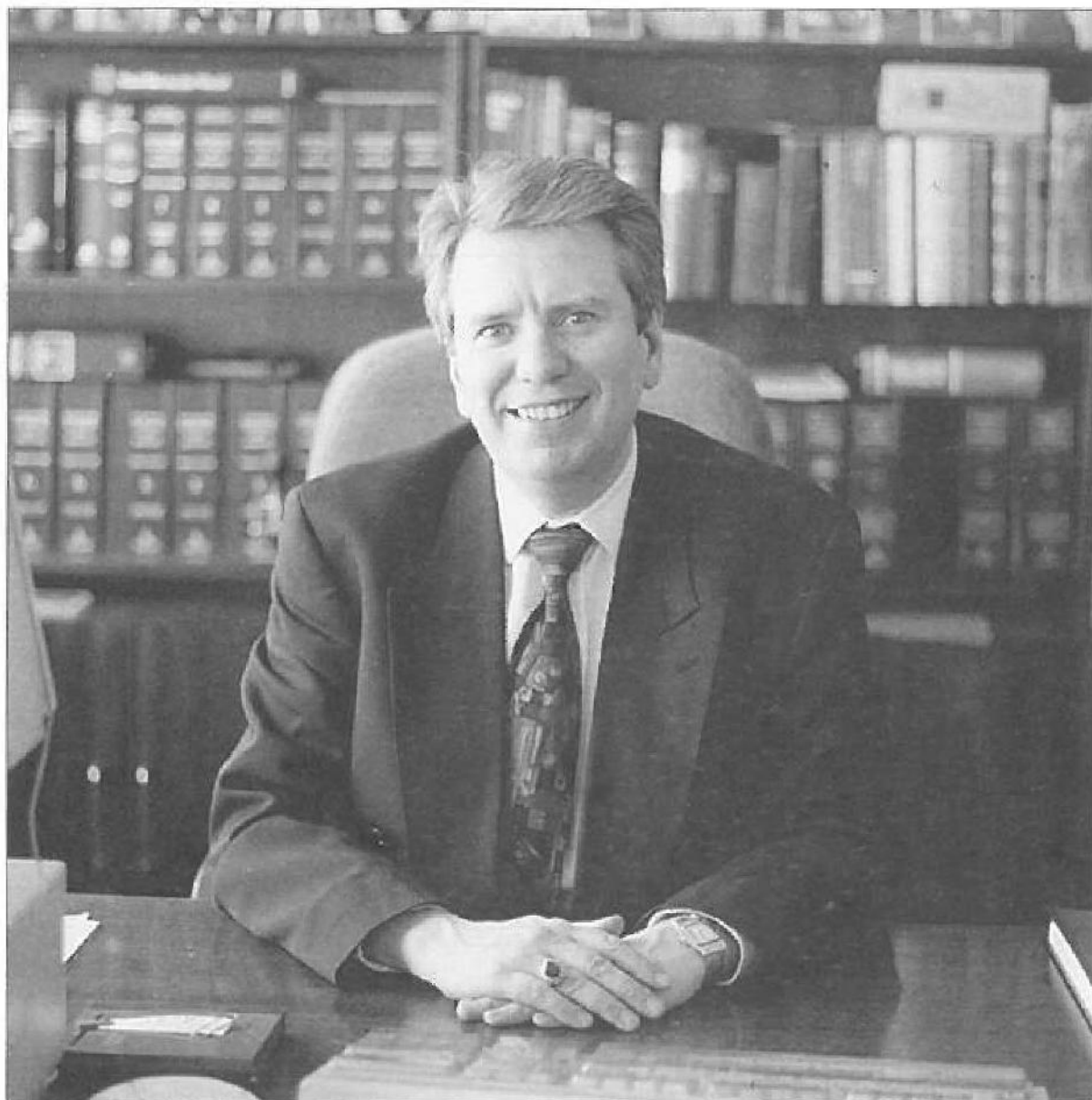
VIRKJUM

BESSASTADJ

FRÉTTABRÉF FRÍÐAR 2000 • 7 TBL.1996

Ástþór Magnússon

Fréttabréf Friðar 2000 - 7. tbl. 1996
Útgefandi: Friðarland h.f., Austurstræti 17, 101 Reykjavík.
Ábm: Ástþór Magnússon. Prentvinnsla: Ísafoldarprentsmiðja.
Prentað á umhverfisvænan pappír.

Ljós til friðar

*Ég sá jörðina í fjarska
geislandi sem sólin
fólk streymdi úr húsum
hver með kertaljós til friðar
þetta voru boð til alheims
boð um frið á jörð*

Ástþór Magnússon

Hvítir svanir

*Ég leit til himins
roðinn sem miðnætursólin
þakinn fallegu mynstri hvítra svana
nóttin var kyrr
hreyfill könnunarvélar rauf kyrrðina
hún flaug þvert yfir og til baka*

*„Hér koma þeir“, kallaði einhver
ég leit hátt upp í himinhvolfið
fallegt neistaflug í fjarska
sem fallandi stjarna
glæsilegur neistandi stjörnuhali*

*Komustaðurinn aðeins spölkorn frá
skyndilega neistaflug um komufar
gestirnir voru komnir
við höfðum loks öðlast virðingu þeirra
með leit mannkyns að friði og kærleika
fyrir meðbræður og náttúru jarðar*

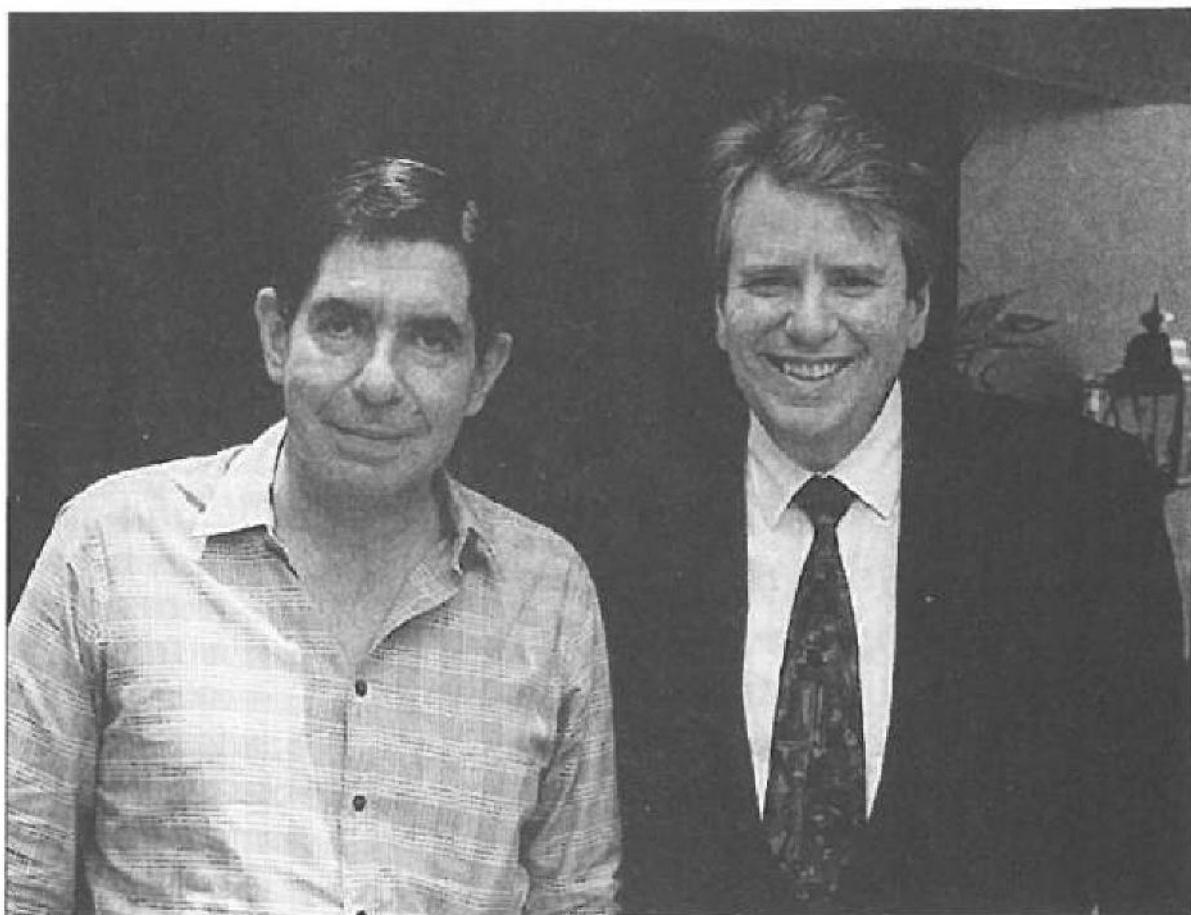
*Þeir gengu með okkur
við ræddum framtíðina
framtíð plánetu vorrar
loks áttum við samleið*

Asthór Magnússon

Paradís á jörð

*Stóllinn færðist hægt í gegnum mannfjöldann
framhá pýramídanum mikla
burðarmennirnir silkiklæddir
fólkið var fyllt gleði
loksins var dagur friðar
þetta er árið 2025
loks var Hann hér
skipið stórt sem borg lýsti upp himininn
glitrandi sem perla í sólskini
ekkert hljóð nema fagnaðarhróp
mankyns frjálst frá stríðsfjötrum
nú var paradís á jörð*

Ástþór Magnússon

Á fundi með Oscar Arias fyrrum forseta Costa Rica og handhafa friðarverðlauna Nóbels, en hann hefur nýlega gerst aðili að ráðgjafanefnd Friðar 2000. Costa Rica lagði niður herinn eftir heimsstyrjöldina síðari. Forsetinn er helsti frumkvöðull að því að fá aðrar þjóðir til að gera slíkt hið sama, og hefur nýlega tekist að fá Panama og Haiti til að fylgja fordæmi Costa Rica um að leggja niður herinn.

*Ég býð þér frið,
ég býð þér kærleika,
ég býð þér vináttu.*

*Ég heyri þarfir þínar,
ég sé fegurð þína,
ég finn tilfinningar þínar.*

*Þekking mín streymir frá æðri visku,
ég heilsa þeirri visku í þér,
vinnum saman.*

Kæri lesandi.

Sextán hundruð vísindamenn hafa nýlega sent frá sér viðvör-
un um útrýmingarhættu mannkyns. Í þessu myrkri hörmunga
er Ísland á margan hátt ljósið sem leitt gæti heiminn inn á nýja
og færsealli braut. Fyrir nokkru stofnaði ég alþjóðahreyfinguna
Friður 2000 og hef í því sambandi ferðast mikið til að kynna Ís-
land sem land friðarins og þá sérstöðu okkar að vera vopnlaus
þjóð sem notið hefur friðar lengur en nokkurt annað ríki á
jörðinni. Þessi sérstaða okkar hefur vakið mikla hrifningu.

Væntanlegar forsetakosningar hafa gefið von til þess að
héðan geti komið sterkur leiðtogi sem þorir að fara ótroðnar
slóðir til að leiða okkur úr ógöngunum. Því miður hafa um-
ræðurnar um væntanlega forseta og framsetning þeirra fram-
boða sem hafa komið fram valdið mér sárum vonbrigðum. Ég
hef af því áhyggjur að aðilar sem lýst hafa framboði sínu hafa
engar hugmyndir um breytingar á verklagi og vinnubrögðum á
Bessastöðum, heldur hyggjast sitja þar, ef kosnir verða, að-
gerðarlitlir og til skrauts. Einnig er það ískyggilegt, að í kyrrþey
í desember 1994 stóðu íslensk stjórnvöld gegn því að alþjóða-
dómstóllinn í Haag ályktaði á óhlutdrægan hátt um réttmæti
kjarnorkuvopna (sjá bls. 39).

Fjölmarginir, bæði hér á landi og erlendis, hafa skorað á mig að

láta þessi mál til mín taka af alvöru, og fara sjálfur í framboð og virkja Bessastaði til að koma á friði í heiminum. Ef einhver hefði skorað á mig að fara í forsetaframboð fyrir tuttugu árum, þá hefði ég álitio viðkomandi væri ekki með öllu mjalla. En það eru breyttir tímar.

Síðari ár hefur bilið á milli ríkra og fátækra í heiminum verið að aukast. Fjármálalegt vald og þar með hið stjórnómálalega vald, er í auknum mæli að færast í hendur fárra einstaklinga sem ráða yfir stærstu fyrirtækjasamsteypum heimsins. Hér á Íslandi er talað um „kolkrabbann“ í þessu samhengi, og hann einnig talinn teygja anga sína inn í valdamesta stjórnómálaflokk landsins og ýmsar æðstu stöður þjóðarinnar.

„Vel ættaður“ forsetaframþjóðandi var spurður að því í beinni útsendingu Stöðvar 2, hvort „kolkrabbinn“ væri nú að tryggja sér forsetaembættið. Sú spurning var eðlileg.

Þótt við búum við lýðræðislegt kosningakerfi og getum kosið til þings og sveitastjórna reglulega, þá höfum við sem einstaklingar frekar lítil áhrif á það hverjir eru í framboði hjá flokkunum. Okkur er boðið að kjósa um „pakka“ og taka því innihaldi sem fylgir. En í fyrsta sinn í 16 ár, hefur almenningur í landinu nú tækifæri á því að velja úr fjölda einstaklinga í stöðu sem hefur frekar lítið hefðbundið stjórnómálalegt vald, en sem hugsanlega gæti haft mikil áhrif fyrir velgengni almennings á annan hátt. Ég sé tækifæri fyrir þjóðina, að nýta embætti forseta Íslands á nýjum vettvangi og geri meðal annars grein fyrir þeirri skoðun minni í þessu riti.

Ég er þess fullviss að sá málstaður sem ég berst fyrir á sér víða hljómgrunn meðal íslensku þjóðarinnar. Þessi bók mun gefa þér, lesandi góður, nokkra yfirsýn yfir þessi mál og gera þér kleift að mynda þér skoðun á því, hvort það sé tímabært að við brettum upp ermarnar og tökum á þessum málum. Eins og kom fram hjá landlækni nýlega, erum við Íslendingar nú að verða fórnarlömb vegna skemmda á ósónlaginu. Við höfum átt minnstan þátt í því að skapa þá mengun sem orsakar þetta.

Framboð mitt til forseta, ef af yrði, væri til að vekja fólk til umhugsunar. Framboðið snérist ekki um mína persónu heldur hugmyndir mínar og þá framtíð friðar og velsældar, sem ég vil sjá á Íslandi og um heim allan. Eigum við fyrir höndum glæsta framtíð í friðsælu þjóðfélagi, eða verðum við “kolkrabbanum” og stríðandi fylkingum að bráð? Ég tel að Íslendingar og forseti Íslands hafi nú einstakt tækifæri til að hafa varanleg áhrif á gang heimsálanna og koma í veg fyrir frekari hörmungar á jörðinni.

Ég hvorki get, né vil, teljast með þeim skrautfjöðrum í íslensku þjóðlífi sem aldrei hefur aurblettur á fallið. Það hefur verið mikilvægur og lærdómsríkur þáttur í mínu lífi, að hafa snemma á lífsleiðinni orðið undir í viðskiptalegri samkeppni og sjá lífið með augum öreigans sem þurfti að byrja upp á nýtt á lífsbaráttunni. Ég varð sterkari á eftir og þessi lífsreynsla gaf mér djúpan skilning á lífinu og lífsbaráttu almennings.

Ég hef ávallt verið óhræddur við að fara ótroðnar slóðir. Ef þær áskoranir um að ég bjóði mig fram til forseta eiga sér víðari hljómgrunn meðal þjóðarinnar, þá mun ég halda áfram á þeirri braut og brjótast í gegn á nýjum vettvangi fyrir hennar hönd. Þú, lesandi góður, getur látið álit þitt í ljós á bréfspjaldinu sem hér fylgir um hvort slíkt framboð gæti orðið til að hraða nauðsynlegum umbótum. En hvað sem um framboð verður, þá mun ég halda áfram að berjast fyrir þessum hugmyndum mínum.

Það er sannfæring mín, að íslensk stjórnvöld, og forsetinn, hver sem hann verður, muni fyrr eða síðar, taka höndum saman við það fólk, sem lætur sér ekki drauminn um frið nægja, heldur er þess albúið að leggja sitt af mörkum til að hann megi rætast.

Ástþór Magnússon.

Til lesenda

Þessi litla bók er samantekt á ýmsu efni sem ég hef viðað að mér þau tæpu þrjú ár sem ég hef unnið að því að koma á fót samtökunum Friður 2000.

Ýmsum kann að þykja þetta rit harðort og gagnrýnið. Hins vegar er það sem hér er skrifað byggt á ábyrgum heimildum og staðreyndum. Þessu litla riti er einungis ætlað að gefa örlitla yfirsýn og inniheldur að sjálfsögðu ekki tæmandi upplýsingar um allan þann hafsjó af upplýsingum sem komið hafa fram um þessi mál á undanförunum árum.

Það er mál til komið að fella slæðurnar og hætta innantómum fagurgala sem gerir ekkert annað en að breiða yfir óhreinindin sem við þurfum að takast á við. Þessi bók er skrifuð fyrir dóttur mína og komandi kynslóðir sem lenda í forarvilpunni ef við tökumst ekki sjálf á við hin stóru verkefni og vandamál áður en það verður um seinan.

Ég dreg fram á þessum síðum mynd af stjórnskipulagi og kirkju sem eru orðin samdauna og samofin inn í spillta heimsmynd okkar. Ég vona hinsvegar að kirkjunnar menn á Íslandi láti sitt ekki eftir liggja til að stuðla að þeim umbreytingum sem við þurfum til að leiða okkur og komandi kynslóðir til friðar og velsældar.

Miðað við margar aðrar þjóðir eru Íslendingar hjartahrein þjóð. Við erum í ríkari mæli að sogast inn í hringiðu alheimsins og þurfum að taka þau mál, föstum tökum til að glata ekki visku okkar og menningu. Ég tel að okkur beri að leiða heiminn til friðar með kærleikann að leiðarljósi og útskýri það nánar á þeim síðum sem hér fara á eftir.

Jafnframt er í þessari bók stutt yfirlit um markmið Friðar 2000, ferðasaga Hörpu Karlsdóttur, sem fór til Sarajevó ásamt öðrum starfsmönnum Friðar 2000, með gjafir íslenskra barna til bosnískra jafnaldra jólin 1995, svo og bréf til hennar frá friðargæslumanni í Bosníu. Að síðustu birtist hér viðtal við mig úr bókinni, „Hver vegur að heiman...“, sem kom út fyrir jólin 1995. Það er birt með góðfúslegu leyfi höfundar bókarinnar, Guðmundar Árna Stefánssonar og útgefanda hennar, Skjaldborgar. Í viðtalinu er lýst lífshlaupi mínu og drepið á ýmis þau baráttumál mín, sem munu leiða okkur til nýrra og betri tíma.

Efnisyfirlit

Virkjum Bessastaði	13
Heimsendir eða upphaf nýrra tíma?	19
Forréttindi diplomatanna	23
Blekking aldarinnar	27
Viðvörðun vísindamanna	31
Kjarnorkuvopn	35
– Ísland styður kjarnorkuvopn!	
Að spila Matador	41
Hringekja dauðans	47
– Vopnakauphlaupið heldur áfram	
Friðarpottlok á suðupottinn	51
Friður í vöggugjöf	55
– Er mannfólkið ofbeldishneygðar verur?	
Trúarbrögð	61
Tökum forystuna	67
Þróun til friðar og velmegunar á jörðinni	73
Hvað er Friður 2000?	77
Hvað getur þú sem einstaklingur gert?	81
Óþekkti vinur	82
– Með jólapakkanum fékk ég það dýrmætasta í lífi mínu	
Ferðasaga	84
– Ferðasaga Hörpu Karlsdóttur frá flugi Friðar 2000 til Sarajevo	
Friðardúfa á ferð og flugi	93
– Guðmundur Árni Stefánsson alþingismaður ræðir við Ástþór Magnússon	

Hogen Fukunaga fulltrúi Friðar 2000 í Japan kom til Reykjavíkur í apríl 1996 ásamt fríðu föruneyti. Frá vinstri: Frú Tanaka, Yogesh K. Gandhi forseti hinnar alþjóðlegu Gandhi stofnunar, Yoshio Tanaka japanskur viðskiptajöfur, Harpa Karlsdóttir stofnfélagi Friðar 2000. Ástþór, Hogen Fugunaka höfundur meira en 70 ritverka um friðar- og umhverfismál, Guðmundur Árni Stefánsson alþingismaður, Edda Guðmundsdóttir og Steingrímur Hermannsson seðlabankastjóri.

Á ráðstefnu Friðar 2000 hjá Friðarháskóla Sameinuðu þjóðanna í Costa Rica. Frá vinstri: Robert Muller fyrrum aðstoðarframkvæmdastjóri S.Þ. og frambjóðandi til stöðu aðalframkvæmdastjóra árið 1996, Ástþór, David og Nancy Larson stofnendur bandarísku hjálparstofnunarinnar Airline Ambassador's, Rodrigo Carazo fyrrum forseti Costa Rica of frumkvöðull að stofnun friðarháskólans og Róbert Sidy rithöfundur.

*„Ég þekki ekkert verðugra verkefni
en að reyna að skapa grundvöll alþjóðlegrar samvinnu
og vinna að bættum hag meðbræðra minna.“*

U-Thant, aðalritari Sameinuðu Þjóðanna

Virkjum Bessastaði

Á þessari öld, sem senn rennur skeið sitt á enda, hefur íslenskt þjóðlíf tekið stakkaskiptum. Í byrjun hennar þjuggu flestir landsmenn við fábreyttan og frumstæðan kost. Ekki þarf að líta lengra til baka, en til unglingsára föður míns, á heimili afa, Jóns Wium bónda á Iðu í Biskupstungum. Þar á bæ var hvorki rafmagn né hiti, einungis lítill oliulampi sem hitaði upp baðstofuna á kvöldin. Þá leið sem við nú ökum hratt og þægilega á sléttum og greiðum þjóðvegi yfir Hellisheiðina, braust afi á hestum í tveggja vikna kaupstaðarferðum til að sækja aðföng í búið.

Þjóðin hóf að virkja orku landsins og hér reis á skömmum tíma eitt blómlegasta samfélag heims. Okkur Íslendingum finnst nú sjálfsagt og eðlilegt að virkja orku landsins til framleiðslu rafmagns og hita. Jafnvel er bollalagt, að flytja rafmagnið út fyrir landsteinana gegnum sæstreng. Reynsla okkar í jarðhitavirkjunum er einnig orðin útflutningsvara. Til að skapa þessi verðmæti, höfum við oft og tíðum þurft að fara ótroðnar slóðir, breyta árfarvegum og fossum svo og setja ýmis merki samtíðar okkar á ásýnd landsins.

En Ísland býr yfir ýmsu öðru en vatnsorku. Nýir tímar hafa skapað áður óþekkt tækifæri, sem leitt geta þjóðina inn í nýtt blómaskeið, sé rétt á málum haldið. Í auknum mæli er upplýsingabyltingin, sem hófst á síðari hluta aldarinnar, að gjörbylta heimsmynd núlifandi kynslóða.

Landamæri eru óðum að hverfa. Um leið og þetta opnar þjóðinni nýja möguleika, getur upplýsingaflæðið þó haft slæm áhrif á tungu okkar og menningu, sé ekki að gætt. Þarna þarf að gæta jafnvægis.

Forseti Íslands hefur lagt sitt af mörkum, til varnar íslenskri tungu. Hins vegar hefur minna farið fyrir frumkvæði, þegar lítið er til þeirra möguleika sem upplýsingabyltingin hefur í för með sér.

Meðan allt þjóðlífið hefur tekið gífurlegum breytingum, hefur lítið farið fyrir slíku hvað varðar forsetaembættið, og þeir frambjóðendur til forsetakosninga sem nú hafa komið fram, vilja flestir halda áfram í sama farinu. Auðvitað er sjálfsagt, að halda í það sem gott er. En hvernig væri íslenskt þjóðfélag, ef við hefðum ekki virkjað orku landsins og breytt að ýmsu öðru leyti háttum okkar með hliðsjón af almennri frampróun? Væri okkur betur borgið, ef við byggjum nú við sömu frumstæðu skilyrðin og afi minn Jón Wium gerði?

Allt fram til líðandi stundar hafa flestir lítið á Ísland sem einangrað land, fjarri heimsins straumum. En fjarlægðirnar hafa styst og Íslendingar eru í auknum mæli að ganga til liðs við samfélag þjóðanna. En betur má, ef duga skal.

Tölvutæknin hefur rutt sér til rúms um heim allan. Lönd og álfur tengjast í auknum mæli gegnum símalínur og gervihnetti. Talið er, að fjöldi notenda alnetsins aukist um milljónir manna í hverjum mánuði. Þetta skapar nýja atvinnuvegi, þar sem möguleikar Íslendinga eru sem lítt kannað land. Telja má víst, að þeir séu miklir, enda virðist skilningur almennings á þessari nýju tækni óvíða meiri en á Íslandi.

Meðal annars með vísan til hinna öru þjóðfélagsbreytinga, hafa umræðurnar um forsetakosningarnar komið mér spánskt fyrir sjónir. Þær snúast lítið um málefni, en helst um það, hver „sómi sér best á Bessastöðum“, líkt og til standi að velja ný húsgögn í það ágæta setur.

Nýlega var rætt við fyrrverandi borgarstjóra í Helgarpóstinum. Talið barst að hugsanlegu forsetaframboði ónefnds ráðherra. Um þetta óvissa framboð ráðherrans, lét borgarstjórinn fyrrverandi þau orð falla að: „skáldið í honum myndi loksins fá að njóta sín í forsetaembættinu“. Þó svo að umræddur ráðherra sé hinn mætasti maður, eru þessi ummæli á þeim nótum, að ætla mætti að forsetaembættið gæfi honum kost á notalegu ævikvöldi á Bessastöðum, rétt eins og um væri að ræða orlof á heilsuhæli. Þar gæti hann unnið að hugðarefnum sínum á kostnað almennings í landinu.

Í fjárlögum er árlega gert ráð fyrir vissum kostnaði við rekstur forsetaembættisins. Miðað við núvirði krónunnar, hafa landsmenn lagt

forsetaembættinu til um tvo milljarða króna í forsetatíð frú Vigdísar Finnbogadóttur.

Fámenn þjóð sem telur aðeins um 94.000 heimili, hefur vart efni á slíkum fjárútlátum í eitthvert stofustáss á Bessastöðum. Þess utan þarf sterkan einstakling í þetta embætti, sem getur unnið landi og þjóð fylgi um allan heim. Annað slagið hefur bólað á slíkum tilþrifum, en alltof sjaldan og ómarkvisst.

Ímynd og staða Íslands á alþjóðlegum vettvangi er eitt mesta hagsmunamál þjóðarinnar á þeim breytingatímum sem nú ganga í garð með upplýsingaöldinni. Undanfarið höfum við fylgst með því hvernig ný og kraftmikil íslensk fyrirtæki geta og hafa tekið forystu á erlendum markaði. Með aukinni kynningu á Íslandi erlendis, munu skapast ný atvinnutækifæri, ekki síður mikilvæg en fiskveiðar undanfarinna ára-tuga.

Í stað þess að velta því fyrir sér hver sómi sér best sem skrautfjöður á Bessastöðum, er þarft að þjóðin hugleiði, hvernig „fjárfesting“ í forseta, upp á tvo milljarða króna, næstu fjögur kjörtímabilin, skili arði en ekki aðeins útgjöldum. Almennigur í landinu þarf ekki á því að halda, að framfleyta óskilgreindu tákni.

Ég held því fram að embætti forseta Íslands geti orðið ein stærsta tekjulind landsins. Ég vil sjá það skila beinhörðum tekjum í rikissjóð. Ísland hefur slíka sérstöðu, hvað varðar legu þess og sögu þjóðarinnar, að með frjóum huga og útsjónarsemi má skapa ýmsa starfsemi tengda embættinu, án þess að það tapi nokkru af þeirri virðingu sem því ber. Sé rétt á málum haldið, getur forseti Íslands orðið aflvaki mikils átaks til eflingar á jákvæðri stöðu lands og þjóðar. Þetta mun skila sér í gjaldeyrstekjum um leið og virðing embættisins mun aukast um heim allan.

Friðarmál eru mér ofarlega í huga, en á þeim vettvangi getur Ísland tekið forystuna. Hvar sem ég hef kynnt Alþjóðastofnunina Frið 2000, sem stofnuð var á Íslandi af nær eitt hundrað friðarsamtökum allstaðar að í heiminum, auk hundruða Íslendinga, er litið á Ísland sem verðandi leiðarljós til friðar. Forseti Íslands gæti haft mikil áhrif í þá veru, að starfsemi tengd alþjóðlegum stofnunum flyttist til landsins. Vegna þeirrar sérstöðu Íslands, að hér hefur ríkt friður í nær þúsund ár, meðan stríð hafa geisað í öðrum löndum, er alls ekki úr vegi að Sameinuðu

þjóðirnar og aðrar alþjóðastofnanir sem vinna að friði, flyttu höfuðstöðvar sínar eða aðra starfsemi hingað, væri slíkum hugmyndum komið fram á réttum vettvangi.

Með flutningi alþjóðastofnana til Íslands, má reikna með milljarðatekjum fyrir stofnun á borð við Póst og síma, flug- og flugvallarrekstur, bankaþjónustu, hótélrekstur og ráðstefnuhald. Þessu fylgdu að auki fleiri þúsund vel launuð störf. Í raun þarf ekki stóran hluta slíkrar starfsemi hérlendis til að bæta stórlega afkomu almennings.

Ég stóð fyrir stofnun alþjóðlegrar friðarstofnunar á Íslandi, Friðar 2000, með þátttöku um eitt hundrað grasrótarsamtaka, auk fleiri hundruð Íslendinga. Fjöldi þátttakenda hefur meira en tvöfaldast á fyrsta starfsárinu. Þetta er aðeins vísir að því sem koma skal. Nú þegar er Friður 2000 þátttakandi í umfangsmiklu erlendu samstarfi vegna friðarmála, og framarlega í flokki þeirra, sem beita sér fyrir endurskipulagningu Sameinuðu þjóðanna.

Um síðustu jól, stóð Friður 2000 fyrir jólagjafaflugi til Sarajevó. Tugþúsundum bosnískra barna voru þá færðar gjafir frá jafnöldrum þeirra á Íslandi. Megintilgangur fararinnar var að sýna þessum saklausu börnum samhug og kærleika, eftir allar þær stríðshörmungar, sem þau hafa mátt þola síðustu fjögur árin. Ég bauð forseta Íslands, frú Vigdísí Finnbogadóttur með í ferðina til þess að hún, sem leiðtogi þjóðarinnar, gæti vakið athygli um allan heim á nauðsyn þess að fylgja eftir vopnuðum aðgerðum NATO, með óvopnuðum sendisveitum kenara, sáluhjálpara og fjölmiðlafólks, sem hjálpað gætu stríðshrjáðu fólki að finna frið í hjarta sínu.

Þrátt fyrir ítarlegar útskýringar mínar fyrir frú Vigdísí, bæði skriflega og munnlega, á þeirri staðreynd, að friður verður ekki unnin í Bosníu með vopn í hönd, hafnaði hún alfarið því að fara með til Sarajevó sem fulltrúi þjóðarinnar. Bar hún því fyrir sig, að borgin væri „pólitísk púðurtunna“ og að hún yrði að fylgja þeim „umferðareglum“ sem gilda í samskiptum þjóða.

Meirihluta aðildarþjóða S.Þ. er stjórnað af trylltum einræðisherrum eða hershöfðingjum sem virða öll mannréttindi að vettugi. Það er illa komið fyrir okkur Íslendingum, ef við getum ekki staðið uppréttir sem sjálfstæð þjóð og fordæmt barnamorð og önnur ódæði, sem unnin eru í skjóli „diplomatískrar“ verndar glæpamanna.

Það forystuhlutverk sem Íslendingar geta gegnt í alþjóðlegri friðarbaráttu, verður ekki að veruleika með innantómum fagurgala. Það var ekki slíkt hjál, sem braut niður Berlínarmúrinn. Hann hrundi einfaldlega undan vilja fólksins, sem var svo sterkur að hann náði loks yfirhöndinni og reif múrinn niður stein fyrir stein. Til að brjóta niður múra „diplomatanna“, þarf að koma til mikill sannfæringarkraftur, kjarkur og vilji til að fara ótroðnar slóðir og brúa það mikla bil sem hefur myndast á milli ríkisvalds og hins almenna borgara.

Embætti forseta Íslands gefur möguleika á að vinna þetta verk. Að óhlutdrægur þjóðhöfðingi frá friðarríki sé ávallt reiðubúinn til að fljúga inn á ófriðarsvæði, koma á sáttaviðræðum og stuðla að fyrirbyggjandi aðgerðum á óróasvæðum áður en stríð brýst út, gæti gjörbreytt heimsmynd okkar.

Ríkisstjórnir og embættismenn þeirra hafa myndað sitt eigið samfélag sem oft og tíðum er talið hafið yfir hinn almenna borgara. Ég leitaði til frú Vigdísar Finnbogadóttur með þá hugmynd að veita sérstaka viðurkenningu frá Íslandi til fólks sem er að vinna að mikilvægum friðarmálum. Hugmyndin var sú að þetta yrði gert í samvinnu Friðar 2000 og forseta Íslands og að slík viðurkenning yrði veitt til að stuðla að aukinni samvinnu við fólk sem gæti haft jákvæð áhrif til friðar í heiminum. Það kom mér mikið á óvart þegar forseti Íslands sagðist ekki sjá neinn flöt á slíku samstarfi vegna þess að Friður 2000 væri einkastofnun. Ég benti hins vegar forsetanum á þá staðreynd að við værum sjálfseignarstofnun með aðild fjölda erlendra grasrótarsamtaka svo og almennings hér á landi.

Það er samhljóma álit fjöldamargra sérfræðinga um allan heim, að til að koma á friði í heiminum, sé nauðsynlegt að brúa bilið á milli ríkisvalds og almennings. Mikið er rætt um að koma á fót nýju þingi hjá Sameinuðu þjóðunum, „Þingi Fólksins“ þar sem kjörnir fulltrúar almennings eða fulltrúar alþjóðlegra grasrótarsamtaka muni fá atkvæðisrétt. Talið er að áframhaldandi rekstur S.Þ. í núverandi mynd geti ekki gengið, en í dag er stofnunin lokaður vettvangur ríkisstjórna sem margar hverjar eru ekki háðar lýðræðislegum kosningum.

Því miður eru flestir embættismenn ríkisvaldsins orðnir svo samdauna kerfinu að þeir vilja engu breyta, ekkert bæta, bara viðhalda hinu gamla. Flestir þeirra virðast ekki hafa þor eða kraft til að brjótast út úr

þeirri pólitísku spennitreyju sem hneppir fólk í fjötra og stendur í vegi fyrir því að friður nái fram að ganga í heiminum.

Meðan fjörutíu þúsund börn látast á degi hverjum úr skorti og vanæringu, eyða þjóðir heims meira en 140 milljörðum króna í vopn og hernað á hverjum einasta degi ársins! Í sumum þróunarlöndum eyða yfirvöld meiru í hernaðarbröltið en í mennta- og heilbrigðisþjónustu almennings. Aðeins á síðasta ári lentu meira en 5 milljónir barna á vergangi og bættust við þann hóp 53 milljóna manna sem misst hafa heimili sín á undanförunum árum vegna stríðsrekstrar. Þetta svarar til 1 af hverjum 115 einstaklingum á jörðinni.

Á síðustu árum er Ísland í auknum mæli að verða vettvangur alþjóðlegra samskipta. Það er mikil einföldni að halda því fram, að við slíkar breyttar aðstæður sé það vænlegur kostur að hafa embætti forseta Íslands í óbreyttri mynd. Slíkt leiðir aðeins til þess að hagsmunir íslensku þjóðarinnar verði undir. Þess í stað eigum við að virkja Bessastaði og grípa tækifærið og tryggja að forseti Íslands verði fyrstur þjóðhöfðingja til að brjóta niður veggja „diplomatanna“ og geri Ísland að leiðarljósi heimsins í átt til friðar. Slíkt mun skapa umfangsmikla starfsemi héraendis, sem mun koma þjóðinni og heimsbyggðinni allri til góða um ókomna tíð.

Við virkjuðum orkuna í náttúru landsins og breyttum henni í rafmagn og hita. Nú eigum við að virkja Bessastaði, embætti forseta Íslands og breyta því í embætti friðarhöfðingja með alþjóðlega skírskotun.

*„Og ég sá nýjan himin og nýja jörð,
því að hinn fyrri himinn og hin fyrri jörð voru horfin.....“*

Biblian

Heimsendir eða upphaf nýrra tíma?

Ég fór stundum í gönguferðir á sumardögum þegar vel viðraði í Hyde Park garðinum í Lundunum, þegar ég bjó þar ytra. Í veðurbliðu er skemmtilegt að ganga um Hyde Park og njóta þessa litla reits náttúrufegurðar sem er að finna innan um gráar og myglulegar byggingar og iðandi stræti borgarinnar.

Menn standa þarna hver af öðrum og hrópa æstir í máli á vegfar-
endur frá litlum pöllum og trékössum í öllum regnbogans litum. Sjálfir eru þeir einnig af öllum litarháttum og trúarbrögðum. Prestar, trúboðar eða eitthvað annað, sumir hverjir með biblíu í hendi og þarna lesa þeir yfir fjöldanum heilagar ritningar og spádóma; oft um yfirvofandi heimsendi.

Gæti verið að þeir hefðu eitthvað til síns máls? Getur það verið að hin hefðbundan heimsmynd okkar sé að líða undir lok? Eða eru þetta trúarofstækismenn sem ekkert er að marka?

Það er erfitt að ímynda sér á fögrum sólskinsdegi innan um fallegan trjágróðurinn að heimsendir sé á næsta leiti. Prestar hafa í gegnum aldirnar boðað guðhræðslu og helvíti yfir mannfólkinu. Á undanförunum tveimur árþúsundum hefur kirkjan, sem stofnun þróast í mikið veraldlegt veldi sem er komið langt út fyrir kenningar Jesús Krists, sem kastaði kaupmönnum og söluborðum út úr Guðs húsi um leið og hann lét ströng orð falla um hræsni og guðlast.

Þrátt fyrir þetta er fæðingardags frelsarans minnst á ári hverju með stærstu söluvertíð kaupmanna. Kirkjan hefur ekki látið sitt eftir liggja að taka þátt gullgreftrinum. Í takt við klukkur kirkjunnar sem hringja fólk til messu á jólahátíðinni, klingja bjöllur Mammons í peningakössum stærstu verslunarmiðstöðva Evrópu og gullið flæðir í kistur ensku biskupakirkjunnar sem eiganda Metrocenter verslunarmiðstöðvarinnar við Newcastle í Norður Englandi. Feður kirkjunnar eru margir hverjir svo uppteknir af sjálfum sér og fjármálasýslunni að þeir heyra ekki eða hunsa neyðaróp þeirra fjögur hundruð og fimmtíu milljóna jarðarbúa sem eru sveltandi og þeirra fjörutíu þúsund barna sem deyja úr næringaskorti á degi hverjum.

Og í raun er þjóðfélagið allt orðið jafn sinnulaust. Fjöldinn flýtur steinsofandi sem skordýr á laufblöðum með straumnum í kjölfar leiðtoga sinna að þeim feigðarósi sem er framundan. Gírugir bankamenn og peningakaupmenn sitja yfir tölvuskjám sínum blindir sem kettlingar og skiptast á tölum í gegnum alþjóðlegt fjármálanet þar sem gjaldeyrir gengur kaupum og sölum fyrir jafnvirði yfir trilljón Bandaríkjadala á dag. Leggðu saman raunvirði allrar vöruverslunar landa á milli, og þú kemst ekki einu sinni nálægt þessari tölu. Fjármálaheimurinn er orðinn heimur út af fyrir sig sem er kominn úr öllum tengslum við raunveruleikann. Það er aðeins orðin spurning um tíma hvenær bólan springur og tekur með sér virtar bankastofnanir og fjármáلامarkaði. Við fengum lítilsháttar forsýningu af þessu þegar hinn þekkti Barings banki, banki Elísabetar Bretadrottningar, hrundi og varð gjaldþrota á síðasta ári.

Það yrði kannski „heimsendir“ fyrir einhverja við hrun bankakerfisins. Hins vegar gæti slíkt alþjóðlegt fjármálahrun orðið til góðs. Bilið milli ríkra og fátækra hefur aukist gífurlega í heiminum, og það kerfi sem við búum nú við getur ekki þjónað okkur áfram í óbreyttri mynd. Stofnun sem vinnur að húsnæðismálum í Bretlandi, komst að þeirri niðurstöðu nýlega, að árið 2030 verði um helmingur jarðarbúa húsnæðislaus ef núverandi þróun helst óbreytt.

Aldrei hafa geisað fleiri stríð í manna minnum en á þessum svokölluðu „friðartímum“ síðan frá lokum seinni heimstyrjaldar. Ekki aðeins hefur þetta kostað fjörutíu milljón mannlíf, enn fleiri hafa misst heimili sín.

Með alþjóðlegri upplýsingabyltingu, aukinni og frjálsri fjölmiðlun er sannleikurinn óðum að koma betur fram í dagsljósið. Hvernig almúginn hefur verið undirokaður í gegnum söguna, fyrst af sjálf-skipuðum landeigendum, síðar af einræðisherrum í mismunandi útgáfum og nú síðast af girugum pólitíkusum og fjársýslumönnum sem svíf-ast einskis til að ná sínu fram.

Einræðisherrar fyrri alda lærðu fljótt að nota trúarbrögð sem verk-færi til að ná valdi yfir fólkinu. Þeir mynduðu yfirstéttir með því að launa stríðsmönnum með titlum og forréttindum fyrir arðrán og land-vinninga í nærliggjandi eða fjarlægari héruðum. Höfðingjarnir fengu „lagalegan“ rétt til að skattleggja almúgann og tryggðu þannig að stór hluti verðmætanna rynni til yfirstéttarinnar sem að sjálfsögðu hafði lagakerfið á sínum snærum. Upp úr þessu þróaðist ríkisvald okkar tíma sem var myndað með hinum svokallaða Westphalia sáttmála árið 1648. Þessi svokallaði „friðarsáttmáli“ skipti upp landsvæðum og gaf vald-höfum stjórnmalalegan rétt til að fara þar með öll ráð auk þess að lögleiða hervald og ofbeldisrétt valdhafanna.

Allt fram til dagsins í dag hafa aðalatriði Westpahalia samningsins leyft einræðisherrum, grímuklæddum sem konungar, ríkisstjórnir eða hershöfðingjar, að arðræna þjóðir sínar og uppfylla valdaparfir sínar með því að leika að vild með afkomu og líf milljóna einstaklinga. Slíkir aðilar geta enn þann dag í dag framið fjöldamorð án mikilla afskipta umheimsins eins og glöggt má sjá í Írak, Bosníu, Rúwanda, Nígeríu og í mörgum öðrum ríkjum.

Í dag ber yfirstéttin mörg andlit. Stjórnmalaleiðtoginn sem oft byrj-ar sinn feril „í nafni fólksins“ og lofar endurbótum, verður oftast en ekki jafn spilltur og fyrirrennari hans um leið og hann er sestur í valda-stól. Hann er oft búinn snilldarhæfileikum sjónhverfingamannsins; felur sannleikann með fagurgala og öðrum loddaraskap.

Þegar einn „afkastamesti“ einræðisherra aldarinnar hafði „skemmt“ sér og félögum sínum um árabíl við morð og ofsóknir á hendur Gyð-ingum, og eftir að hafa breytt vængi sína yfir fjölda ríkja og valdið þar meiri hörmungum en fyrri sögur herma, myndaðist mikill þrýstingur frá almenningi að „leikurinn“ yrði stöðvaður í eitt skipti fyrir öll.

Hinir pólitísku leiðtogar áttuðu sig á því að almenningur var farinn að sjá í gegnum hildarleikinn. Hitler hafði virt allar leikreglur að vett-

ugi og í brjálæði sínu ruðst yfir „ríkislínurnar“ með vígvélar sínar. Á hugvitsamlegan hátt stofnuðu leiðtogarnir alþjóðleg samtök til friðar „í nafni fólksins“. Á sama tíma og sáttmáli Sameinuðu þjóðanna var undirritaður við hátiðlega athöfn í San Fransisco, var unnið nótt og dag á öðrum stað í Bandaríkjunum við þróun kjarnorkuvopna sem síðar leiddu til upphafs kalda stríðsins.

Eftir að hafa haldið leiknum í gangi í fimmtíu ár, eru Sameinuðu þjóðirnar nú að hruni komnar á hálftrar aldar afmæli stofnunarinnar. Frjáls fjölmiðlun síðari tíma er í auknum mæli að leiða í ljós að stofnunin var byggð á sandi. Þessi samtök hafa oftast en ekki verið skálka-skjól óprúttinna ríkjaleiðtoga sem hafa gengið á rétt almennings, þess almennings sem Sameinuðu þjóðirnar eiga að vernda. Það er eitt mesta hagsmunarmál mannkyns að þessi stofnun verði tafarlaust endurskipulögð og hún starfi í framtíðinni í fullu samræmi við þau fögru orð er rituð eru í stofnsáttmálanum.

Rómaveldi hrundi og með því heil siðmenning vegna græðgi og skammsýni leiðtoganna. Við erum farin að sjá óhugnanlegar hliðstæður í heiminum í dag. Siðmenning okkar mun örugglega hrynja á næstu áratugum ef hinir svokölluðu leiðtogar okkar setja ekki framtíð mannkyns framár sínum eigin skammtímahagsmunum.

*„Hinir vitru eru friðsamir og óvilhallir.
Í þeirra augum er arfleið manna sameiginleg.
Hinir vitru líta á alla menn sem fjölskyldu sína.“*

Bókin um Veginn

Forréttindi diplomatanna

Hvað er diplomat? Í orðabókum er þetta orð þýtt sem: ríkiserindreki, samningalipur, háttvís eða ráðkænn maður. Ef diplomatar samtímans stæðu undir nafni, væri líklegt að ástand heimsmálanna væri í betra horfi en nú er. Því miður er svo komið að ríkiserindrekar eru orðnir forréttindastétt í þjóðfélaginu, yfirleitt hafnir yfir lög og reglur samborgaranna. Þó svo að íslenskir diplomatar séu alls ekki þeir verstu, njóta þeir eins og kollegar þeirra margháttaðra forréttinda. Þeir hafa ótakmarkaðan aðgang að tollfrjálsum varningi, búa við skattfríðindi, eru í fríu húsnæði, fá ókeypis afnot af glæsibifreiðum og síma og eru áskrifendur að háum launum, svo eitthvað sé nefnt. Þeir þurfa ekki heldur að lúta að almennum lögum og reglum þeirra landa sem þeir dveljast í, eins og umferðarlögum - njóta sérstakrar verndar. Eru nánast ósnertanlegir í viðkomandi landi.

Erindrekararnir okkar, diplomatar á erlendri grund, eru ekkert annað en smækkuð mynd af af ástandi heimsmála. Í aldaraðir hafa leiðtogar heimsins unnið að því að skapa sjálfum sér fyrst og fremst, og síðan skósveinum sínum, forréttindi á kostnað annarra. Þjóðir hafa reynt að þenja út áhrif sín í gegnum landtökur, ríkidæmi, trúarbrögð, menningu og stjórnmál. Samhliða þessu hafa eiginleikar kærleikans látið í minni pokann. Baráttan fyrir veraldlegum auði og völdum hefur lamað andlega þróun mannkyns og staðið í vegi fyrir henni. Í stað þess að

rækta kærleikann, hefur mannkynið ræktað græðgi og ótta, arðrán og þrælkun, hatur og fordóma, rógburð og stríð. Þessi uppskrift hefur endurspeglað heim samtímans sem byggður er á vantrausti og brjálæði. „Leiðtogar“ leiða þjóðir sínar til sjálfsmorðs eða örbirgðar.

Ýmsir áhrifamenn ala á stríði, ótta og hatri í heiminum með eigin skammtímagróða í huga. Oft vinna þessir aðilar bak við tjöldin og með peningavaldinu nota þeir ráðamenn og þjóðarleiðtoga sem strengjabrúður til að vinna skítverkin. Þegar heiðarlegir stjórnarereindrekar leitast við að koma á vináttu og friði, koma þessir aðilar upp á yfirborðið í hlutverki vantrúaðra svartstýrnismanna og hleypa af stað tortryggni, rógburði og atburðum til þess eins að grafa undan öllum friðarumleitunum og eyðileggja mannorð viðkomandi.

Ef sálarástand nokkurra þeirra sem hafa staðið á móti friði og sameiningu mannkyns er skoðað, sjást oft sláandi hliðstæður. Þetta fólk á sér oft svipaða sögu sem fórnarlömb haturs, höfnunar og lítil-lækkunar í æsku og leitast því síðar á ævinni við að sanna yfirburði sína með valdbeitingu. Framagirni þeirra kemur þeim oft í valdastöður þar sem þeir verða hættulegir mannkyninu með pólitískum og efnahagslegum áhrifum og eða í gegnum fjölmiðla. Þar ala þeir á ótta, hatri og efnishyggju. Upplýsingar í ævisögum bæði Hitlers og Vladimar Zirinovsky þjóðernissinnans í Rússlandi eru skólabókardæmi um feril slíkra valdhafa. Zirinovski hefur til dæmis lýst því yfir í sjónvarpi að hann ráðgeri að nota kjarnorkuvopn við útpenslu landsins komist hann til valda.

Hinar gífurlegu umframbirgðir vopna sem geta eytt öllu mannkyni margsinnis og áframhaldandi framleiðsla í „birgðafjallið“ er nægileg sönnun þess að „leiðtogar“ heimsins eru ekki með öllum mjalla og að þeir hafa þröngvað þessari brjálæðisstefnu upp á þegna sína á kostnað velferðar þjóðfélagsins. Fólk almennt berst í bökkum og víða skortir lágmarks nauðsynjar, mannlíf víða orðið óhamingju og sársauka að bráð. Og ástæður þessa eru einfaldlega þær að leiðtogar hafa sólundað starfsorku og ráðstöfunarfé þjóða heimsins með græðgi og ótta að leiðarljósi. Með þessu háttalagi er forysta heimsins í raun sek um verstu glæpi. Afsakanir og innihaldslaus réttlæting er engin vörn fyrir kaldrifjaða og falska forystu.

Í dag láta diplomatar og stjórnmálamenn hugsjónir brjálæðinga setja

línurnar um framvindu heimsmálanna, þannig að hver apar brjálæðið og vitleysuna eftir öðrum. Við byggjum tilveru okkar á sálfræðilegri óreglu, þar sem systkinin, ótti, öfund og græðgi, eru í höfuðhlutverkum. Þessi óregla verður það sjónarhorn sem á að vísa okkur veginn. En þetta er leið til glötunar. Það er vitlaust gefið. Heimurinn er ekki á bjargi byggður með þessari smíð, heldur á sandi. Viðmiðin eru röng.

Diplomatarnir samtímans eru sem blindar mýs og hlaupa í endalausum hringi eltandi skottin á sjálfum sér í óendanlegu ferðalagi í sömu holunni, án þess að miða nokkuð áfram. Þeir láta stjórnast af gráðugri og smáborgaralegri hagsmunapólitík. Þetta er hugsjónalaus heimsmynd sem virðir að vettugi undirstöðulögmál lífsins og náttúrunnar. Diplomatarnir eru orðnir fangar heimsstefnu sem skapar sér eigið líf og tilveru og nærast á eigingjarni hagsmunastefnu lítills minnihluta samfélagsins. Of mikið er gert úr mikilvægi mannsins og yfirburðum hans yfir náttúrunni. Þetta uppblásna sjálfsálit stofnar náttúrulögmálunum og framtíð mannkyns í hættu. Ný stefna verður að breyta þessu.

Þegar fyrstu myndirnar af jörðinni voru sendar hingað utan úr himingeimnum, öðlaðist mannkyn nýtt sjónarhorn og nýjan skilning á tilveru sinni. Að sjá heimili okkar án landamæra, kynþátta og trúarbragða, veitti okkur dýpri sýn á hlutverk mannkyns sem hluta af stærri heild.

Hinn mikli aragrúi sjónvarpsstöðva sem við getum nú skipt á milli á augnabliki með fjarstýringunni gefur okkur líka annað sjónarhorn. Þar sjáum við í einum litlum glugga heima í stofu öll þau mismunandi litbrigði mannfólksins, eins og fallega samsett og litríkt blómahaf úti í náttúrunni. Okkur dytti aldrei í hug að rækta aðeins blóm í einum lit í garðinum okkar. Því skyldum við þá vilja búa á jörð þar sem mannfólk er allt mótað og litað eins.

Mörg vanda- og ágreiningsmál mannkyns virðast í raun hlægileg þegar þau eru skoðuð í stærra samhengi. Ef fólk gerir sér grein fyrir því að við erum öll hluti af stærri guðdómlegri heild, þá skapast annar og betri grundvöllur fyrir mannleg samskipti. Í slíku samhengi verða deilur um landsvæði, náttúruauðlindir, fjölda kjarnorkuvopna og hugmyndafræði efnishyggjunnar tilgangslausar og í raun geðveikislegar. Sem hluti af slíkri guðdómlegri heild eru eyðilegging, morð, limlestingar og eignarhald yfir öðrum, séð sem glæpir gegn mannkyni, nátt-

úrulögmálunum, heilögum guðdómi eða hvaða nafni sem hver vill kalla lífsheildina.

Sannir leiðtogar stjórna af visku, skynsemi, raunsæi og trúnaði. Almennigur hefur falið þeim umboð til að stjórna þjóðarbúinu og samfélaginu á farsælan hátt. Það eru aðeins óhæfir stjórnendur sem ala á mismunun þegnanna. Í dag stjórnast mannkyn af ótta og uppnámi því leiðtogarnir hafa ekki hagsmuni heildarinnar að leiðarljósi.

Vandamál skapast þegar lögmál og grundvallarreglur eru brotnar af svokölluðum „leiðtogum“ sem virða sameiginlega hagsmuni að vettugi og misnota lög og rétt í eigin hagsmunaskyni til gróða og valda. Lög eiga ekki aðeins að gilda um efnahagslega tilveru, heldur þörfnumst við lögmála um gildi náttúrunnar, mannlífið og öll mannleg samskipti.

Góður stjórnandi stingur ekki höfðinu í sandinn á meðan heimurinn í kringum hann er að hrynja með ógnvænlegum afleiðingum fyrir allan almenning. Góður leiðtogi þorir að taka af skarið og benda á það sem betur mætti fara. Við sjáum til dæmis hvernig leitast er við að koma friði á í Bosníu með 60.000 vopnuðum mönnum, en á sama tíma er lítill sem enginn gaumur gefinn að öðrum nauðsynlegum þáttum friðarins, svo sem þætti fjölmiðla. Við sjáum áralöng stríð á Norður-Írlandi og í Afríku. Við sjáum óhugnalega aukningu ofbeldis meðal þjóðanna og sölu vopna til þróunarlanda þar sem hundruð milljóna svelta. Góður leiðtogi lætur þetta ekki framhjá sér fara heldur gerir eitthvað í málinu.

„*Þeir segja: „Það er friður!“ þegar það er enginn friður...*“

Biblían

Blekking aldarinnar

Á hálftrar aldar afmæli Sameinuðu þjóðanna, hvatti aðalritari þeirra, Butros Gali, NATO til að taka við stöðu friðargæslusveita S.Þ. í fyrrum Júgóslavíu. Hann opinberaði þá skoðun sína, að sá grundvöllur sem S.Þ. voru stofnaðar á, væri brostinn, og að stofnunin væri nú ekkert annað en skrifræðisbákn sem í auknum mæli væri að glata tiltrú almennings og þeirra ríkisstjórna sem standa að henni.

En staðreyndin er sú að, að S.Þ. urðu í raun ekki á nein sérleg mistök á fimmtíu ára afmæli sínu. Hins vegar var sá blekkingarvefur sem tilvist stofnunarinnar hefur byggst á til þessa dags að breyta, og sannleikurinn að koma í ljós. S.Þ. sem stofnaðar voru í nafni fólksins, stóðu nú berskjaldaðar fyrir augum almennings sem ein mesta lygasaga aldarinnar. Stofnunin átti aldrei möguleika á því að láta hin göfugu markmið stofnsáttmálans rætast, því slíkt var aldrei ætlun stjórn-málarefanna sem stofnuðu S.Þ.

Til að skilja hvernig slík blekking varð til, þurfum við að sjá þetta í ljósi seinni heimstyrjaldarinnar. Í lok stríðsins myndaðist þrýstingur frá hópi listamanna, rithöfunda og háskólafélks sem reglulega kom saman í London, á að eitthvað yrði gert til þess að koma í veg fyrir frekari stríðshættu og blóðsúthellingar í heiminum. Eftir margra ára stríðshörmungar, olli það þeim þungum áhyggjum hvernig ítalskir fasistar ólu börn sín á slagorðum eins og: „Hlýðið, trúið, berjist!“, og nasistar þýskan æskulýð á áróðri svo sem: „Hugsid með blóðinu“ og „hvenær sem ég heyri orðið menning, tek ég öryggið af byssunni minni“.

Úr slíkum jarðvegi spruttu Sameinuðu þjóðirnar, en þær voru

stofnsettar í San Fransisco í júnímánuði 1945. Hörmungar stríðsins, höfðu fært fólki heim sanninn um, að fara yrði nýjar leiðir til að tryggja frið. Stjórnmalaleiðtogar Vesturlanda lofuðu, að þær leiðir yrðu farnar í krafti S.Þ. Í stofnsáttmála þeirra er gefið fyrirheit um, að með sameiginlegu átaki, verði svipu stríðshörmunga bægt frá mannkyni og að herafra verði ekki beitt, nema öryggi mannkyns krefjist þess.

En jafnvel meðan stofnsáttmálinn var undirritaður í San Fransisco, unnu menn að gerð kjarnorkuvopna í Nýju Mexíkó. Aðeins fjörutíu dögum eftir undirritun stofnsáttmála S.Þ., lagði kjarnorkusprengja Hiroshimaborg í rúst.

Fyrsta ályktun Allsherjarpings S.Þ. lýsti ótta við kjarnorkuvopn og þingið samþykkti einróma að kjarnorka yrði aðeins notuð í friðsamlegum tilgangi. Meðal þeirra sem greiddu atkvæði voru Sovétríkin, Bretland og Frakkland sem öll framleiddu kjarnorkuvopn fáeinum árum síðar. Ályktunin var virt að vettugi og kjarnorkuvopnakkapphlaupið var hafið með hefðbundnum gagnkvæmum ásökunum deiluaðila.

Engin viðunandi skýring hefur komið fram á því hvers vegna Bandaríkjamenn afhentu S.Þ. ekki kjarnorkuvopn sín fyrir fimmtíu árum, hafi þeir á annað borð einhvern tíma ætlað sér, að stuðla að því, að kjarnorkumál kæmust undir alþjóðlega stjórn. Hugsanleg ógn frá Sovétríkjunum skiptir engu máli í því sambandi. Henni hefði mátt bægra frá af alþjóðlegu valdi, sem hefði haft yfir kjarnorkuvopnunum að ráða.

Þetta ástand hefur ekki breyst. Það er engin þörf á kjarnorkuvopnum í eigu einstakra ríkja. Vopnum þessum á þegar að koma í hendur S.Þ. eða annarrar stofnunar sem sett væri upp í þeim tilgangi að sjá um þetta mál. Þar til eitthvert kjarnorkuveldanna tekur af skarið og afhendir þessi vopn til alþjóðlegs eftirlits, er lítil von til þess, að kjarnorkuvopnum verði eytt. Til þess hefur of lítið breyst undanfarin fimmtíu ár, hvað sem líður fagurgala stjórnmálanna. Þeir tala fjálglega, en einungis til að viðhalda óbreyttu ástandi. Á meðan fyllast ruslakörfur alþjóðastofnana af fagurlega orðuðum samþykktum sem hafa enga þýðingu.

Í bók sinni „Brotið blað“, segir Fredrico Mayor aðalframkvæmdastjóri UNESCO: „Ég veit, að það er ekki létt verk, að sigrast á þeim óhemju hagsmunum, sem andvígir eru breytingum. En við störfum

ekki á vegum S.Þ. til að leiða skriffinskubákn. Okkar hlutverk er, að stuðla stöðugt að breytingum. Það er erfitt. Eigi að síður er ljóst, að mistakist okkur að draga úr misrétti í heiminum og þá fyrst og fremst því stærsta sem er, að 20% jarðarbúa hafa yfir að ráða 80% af auði hennar, þá munum við hljóta þunga dóma af komandi kynslóðum. Því nú eru breytingar mögulegar. Við þekkjum leiðina til betra mannlífs. En til að ganga hana til enda, verðum við að breyta forgangsröð okkar og venjum. Þetta er einfaldlega spurning um pólitískan vilja“.

Eins og dr. Mahubub ul Haq, sérlegur ráðgjafi Alþjóðápróunarstofnunarinnar og fyrrverandi bankastjóri Alþjóðabankans orðar það: „Ef S.Þ. myndu aðeins svipast eftir lögmæti hinna frægu upphafsorða í stofnsáttmála sínum, „Við, fólk hinna sameinuðu þjóða...“ Og bætir svo við: „En aldrei í sögu mannkyns, hefur valdaafsal almennings gengið fyrir sig með skjótari hætti. S.Þ. urðu þegar í stað klúbbur ríkisstjórna, í stað þess að verða samtök fólksins.“

Dr. Haq leggur til, að við fögnum 21. öldinni, með því að breyta Alsherjarþingi S.Þ., þannig að fulltrúar þar yrðu kosnir með beinni almennri kosningu, í stað þess að vera einungis fulltrúar ríkisstjórna. Þar með myndi það lýðræði, sem á vaxandi fylgi að fagna um heim allan, ekki aðeins verða drifkraftur í einstökum löndum, heldur einnig í alþjóðlegum samskiptum.

Almenningur er langt á undan ríkisstjórnnum sínum, hvað varðar hugmyndir um mannréttindi, eins og t.d. jafnrétti kynja og kynþátta. Það er furðulegt að almennum borgarasamtökum skuli meinuð þátttaka í alþjóðlegri samvinnu, með sama hætti og þau starfa í einstökum löndum. Þó hefur nokkur framför orðið í þessum efnum, þar sem farið er að halda almennar ráðstefnur til hliðar við opinbera alþjóðafundi, s.b.r. kvennaráðstefnuna í Kína á s.l. ári. Að sögn dr. Haq gera stjórnvöld þó allt sem í þeirra valdi stendur, til að bægja „óæskilegum“ áhrifum frá virðulegum ríkjaráðstefnum.

Deilur koma oft upp meðal einstakra þjóða, frekar en milli þeirra. Þetta á t.d. við um deilur um atvinnumál og önnur innanríkismál. Lausn slíkra deilna krefst þróunar, ekki vopna. Dr. Haq segir friðargæsluliða S.Þ. gagnlausu til lausnar innanlandsdeilum. Lausn slíkra deilna útheimti ákveðna þróun, sem best sé að horfast í augu við strax, í stað þess að senda hermenn á staðinn síðar. Hann leggur til, að við leggjum

niður kostnaðarsama vopnaða friðargæslu, en snúum okkur þess í stað að þróunarverkefnum, sem almannastofnanir og samtök leiði. Brýn þörf á slíku starfi, mun fljótlega sanna tilgang þess. Hugmynd hans er sú, að við leitumst við að koma í veg fyrir diplomatísk mistök, í stað þess að taka þá fyrst til hendinni, þegar afleiðingar þeirra hafa valdið ómældum hörmungum.

Það er ekki gleðiefni að horfa á eftir tveimur milljörðum Bandaríkjadala í gæslulið S.Þ. í Sómalíu á einu ári, þegar vitað er að slík fjárfesting í uppbyggingu landbúnaðar, menntunar og heilsugæslu landsins tíu árum áður hefði afstýrt hörmungunum. Það er ekki fagur vitnisburður, mannlegum vitsmunum, að undanfarin tíu ár, hafa menn eytt 200 milljörðum dala í baráttuna gegn alnæmi, þegar þess er gætt að hefði tíu milljörðum verið varið í markvissa heilsugæslu, nokkru áður en ósköpin dundu yfir, hefði mátt koma í veg fyrir þau.

Við undirritun sáttmála S.Þ. fyrir hálfri öld, beindust sjónir manna að sameiginlegu öryggi og alþjóðlegri afvopnun. Markmiðið var, að setja öll öryggismál undir einn og sama hattinn til að forða komandi kynslóðum frá hörmungum styrjalda og tryggja þeim almenn borgararéttindi. Ákveðið var að sáttmálinn skyldi endurskoðaður að tíu árum liðnum.

Hinn virti lögfræðingur, Benjamin B. Ferencz, lagaprófessor og fyrrum saksóknari í Nürnberggréttarhöldunum, lét hafa eftir sér: „Engri af þeim lagalegu skuldbindingum, sem skráðar eru í stofnsáttmála S.Þ., hefur verið fullnægt.... Látum Bandaríkin taka forystuna í að krefjast þess, að allar þjóðir standi við þennan sáttmála, sem þær hafa skuldbundið sig til að virða. Það er skjótvirkasta og ódýrasta lækningin sem völ er á“.

Þar sem Bandaríkin voru meðal þeirra fyrstu til að brjóta sáttmála S.Þ. og hafa jafnan verið hvað stórtækust við þá iðju, er erfitt að ímynda sér að þau veiti þeim nauðsynlega aðhlyningu, með því að hleypa almannasamtökum til eðlilegra áhrifa á þessum vettvangi. Það er ólíklegt, að ríki sem lifa í vellystingum, muni blaka hendi, til að sáttmálinn öðlist sitt raunverulega gildi, án þess að sterk fjöldahreyfing knýi þau til þess. Við verðum að leggja af allt ljúflingshjal og taka á honum stóra okkar, til að virkja almenning allra landa með það að markmiði, að S.Þ. geti orðið markviss friðarboði 21. aldar.

Viðvörðun vísindamanna

Sextán hundruð vísindamenn, þar á meðal hundrað og tveir Nóbélhafar, hafa varað við, að mannkynið sé í útrýmingarhættu vegna offjölgunar og ábyrgðarlausra lífshátta.

Á dögum Krists voru jarðarbúar um eitt hundrað milljónir. Árið 1950 var fjöldi þeirra 2.5 milljarðar. Síðan hefur mannfjöldi rúmlega tvöfaldast. Þess er vænst, að árið 2050 verði íbúar jarðar meira en 10 milljarðar.

Undanfarið hefur dregið úr fólksfjölgun í iðnríkjunum, en fæðingartíðni er nú gífurleg í þróunarlöndunum. Þar svelta 600 milljónir og meira en milljarður manna býr við sára örbirgð. Á hverjum degi deyja 40.000 börn í þróunarlöndunum vegna hungurs og skorts á læknishjálpi.

Þróun heilbrigðiskerfis hefur hækkað meðalaldur fólks í ríku löndunum. Á næstu árum mun þessi þróun í auknum mæli berast til fátækra landa. Það mun enn auka fólksfjölgunarvandann, nema til komi samhliða ráðstafanir sem draga úr barneignum.

Þverstæður í mannlífi, þjóðskipulagi og öfgakenningar trúarleiðtoga eru þættir sem valda því að fólksfjölgunin virðist nær óstöðvandi, sérstaklega í þróunarlöndunum. Í kjölfar iðnbyltingarinnar hefur þjóðskipun tekið miklum stakkaskiptum og í auðugum ríkjum heimsins er ekki lengur lögð áhersla á stórar fjölskyldur. Ítalía er með fæstar barnaeignir miðað við fólksfjölda þrátt fyrir að vera kaþólskt ríki, og þótt kaþólska

kirkjan hafi alfarið staðið gegn getnvaðarvörnum. Þar hefur skynsemi og þekking verið yfirsterkari blindri trú á páfann. Frjósemi hefur farið minnkandi á Vesturlöndum. Ástæðan er ekki kunn, en áætla má að orsökina hjá konum megi rekja til pillunnar, og minnkandi frjósemi karlmanna megi rekja til breytt mataræðis.

Til eru þeir, sem líta á stríð sem nauðsynlegan þátt í lífi jarðarbúa til að hefta mannfjölgun. Jafnvel fræðimenn hafa komið fram með slíkar kenningar án þess að setja fyrir sig meðfylgjandi hörmungar. Einn vinur minn, skýrði mér nýlega frá fundi um umhverfismál sem hann sótti í Bandaríkjunum, þar sem einhverjum fræðimanninum tókst að sannfæra fundargesti um, nauðsyn þess, að halda umræðunni um umhverfismál og friðarmál aðskildum, meðal annars af þessum ástæðum. Mér varð svo um, að heyra þetta, að ég spurði hvort við ættum þá ekki einfaldlega að taka upp aðferðir Hitlers, og koma á fót útrýmingarþúðum og útrýma vissum þjóðflokkum?

Hver er það sem ætlar að setja sig í slíkt dómarasæti yfir mannkyninu, að ákveða hverjir eru þess verðir að lifa og hverjum yrði útrýmt? Það er ekkert sem réttlætir slíka umræðu, hvorki um útrýmingarþúðir, né útrýmingu þjóða af völdum drápsvopna sem limlesta og murka lífið úr fólki á sársaukafullan hátt. Það eru einnig alls óviðunandi aðferðir til takmörkunar á fólksfjölgun að svelta hundruðir milljónir fólks af mat og nauðsynlegri þjónustu, meðan eytt er margföldum þeim verðmætum sem þarf til að hjálpa þessu fólki í tilgangslaus hernaðartól.

Eins og ég skýri frá á öðrum stað í þessu riti, er mannfólkið ekki fætt með ofbeldishneygð. Hinsvegar leiðir óréttmæt þjóðfélagsskipan oft til uppreisnar og ofbeldis. Siðmenning án jafnvægis og gagnhvæms skilnings milli ólíkra stétta, er dæmd til tortímingar. Yfirstétt, sem rakar að sér auði, meðan aðrir líða skort, grefur sjálfri sér gröf. Sama lögmál gildir í samfélagi þjóða. Lífskjör vesturlandabúa laða t.d. að sér fólk frá fátækari löndum þriðja heimsins, sem nú eru fjölmennari en ríku þjóðirnar. Sambúð komumanna og þeirra, sem fyrir eru, vill oft fara úrskeiðis. Í Þýskalandi hafa svokallaðir „gestaverkamenn“ frá Tyrklandi orðið fyrir aðkasti og ofbeldi innfæddra.

Þótt fáir íbúar Vesturlanda svelti, spretta þar í auknum mæli upp ýmis félagsleg vandamál. Atvinnuleysi fer vaxandi í flestum stórborgum með þeim afleiðingum, að þegar er orðin til undirstétt, sem nærast á

hatri og öfund. Í örvinglun sinni, leita margir þeirra, sem þar hafna, á vit glæpaverka og ofbeldis. Undir misfáguðu yfirborði misréttisins, blundar eldur, sem fyrr eða síðar brýst út, verði ekkert að gert.

Ofbeldi og notkun skotvopna kom upp á bensínstöðvúm í Bandaríkjunum í oliukreppunni þegar aðilar ruddust fram fyrir aðra í biðröðum til að ná í bensín á bílinn. Fátækt hefur aukist mikið í Bandaríkjunum á undanförunum árum, og nú eru framin ofbeldismorð að meðaltali á fimmtán sekúntna fresti meðal þjóðarinnar.

Einungis með því að minnka bilið á milli ríkra og fátækra í heiminum, er hægt að koma í veg fyrir uppreisn frá þróunarlöndunum. Ef ekkert er gert til þess að skipting jarðarauðæfanna verði jafnari, mun þessi fjöldi „fátæklinga“, sem nú eru margfalt fjölmennari en Vesturlandabúar, fyrr eða síðar rísa upp og finna leiðir til að brjóta niður núverandi þjóðskipulag. Slíkt gæti leitt til mikilla blóðsúthellinga og ef til notkunar kjarnorkuvopna kæmi, hugsanlega til útrýmingar mannkyns.

Flestir stjórnmalaleiðtogar skella skollaeyrum við teiknum yfirvofandi hörmunga. Skammtíma hagsmunir hindra þá í, að taka á málum, sem kjósendur vilja ógjarnan horfast í augu við.

Sameinuðu Þjóðirnar reka umfangsmikla „pappírsværsmiðju“ sem dælir út skýrslum um vanda heimsbyggðarinnar. En þeim er flestum stungið undir stól. Mannkyn á líf sitt undir því að þarna verði breyting á.

Ýmsar hugmyndir hafa verið reifaðar til lausnar vandamálunum, svo sem á fólksfjölgunarvandanum. Flestum er ljóst, að almenn menntun í þróunarlöndunum er nærtækasta lausnin, sem og aðgangur almennings að getnaðarvörnum. Aðrar lausnir hafa þó verið nefndar. Þannig skrifaði breski læknirinn Roy Calne bók, sem hann nefnir „Of margt fólk“ þar, sem hann m.a. leggur til að kannaðar verði líffræðilegar aðgerðir til getnaðarvarna, t.d. með því að takmarka barneignir í gegnum erfðavísi (DNA). Barneignir yrðu þá sjálfkrafa takmarkaðar við vissan fjölda þungana, og þannig telur hann vinna mætti á offjölgunarvandanum og forða mannkyninu frá útrýmingu af hans sökum, eða vegna notkunar kjarnorkuvopna, sem orsakast gæti af meðfylgjandi spennu. Áður en gripið verður til þeirra vægast sagt örþrifaráða að breyta erfðavísi komandi kynslóða, ætti heilbrigð skynsemi að gera það mögulegt að ráðamenn sameinist um aðrar nærtækari og mannlegri lausnir á vandanum.

Áhrif geislavirkni eru ógnvænleg. Barn fætt í Hvíta Rússlandi eftir Chernobyl-slysið. Við erum farin að ógna lögmálum náttúrunnar.

Kjarnorkuvopn

„Engar sannanir eru fyrir því, að kjarnorkuvopn hafi komið í veg fyrir heimstyrjöld. Hinsvegar er vitað, að þau orsökuðu næstum þriðju heimstyrjöldina. Mest ógnvekjandi stund lífs mins, var þegar Kúbudeilan stóð sem hæst, í október árið 1962. Ég þekkti ekki allar staðreyndir þá, en okkur er nýlega orðið ljóst, hve nærri við vorum heimsstyrjöld. En ég vissi nóg, til að skjálfa af hræðslu. Milljónir manna virtust standa andspænis snöggum dauða og annarra beið kvalafyllri dauðdagi. Framtíð stórs hluta mannkyns hékk á bláþræði og siðmenningin virtist á enda runnin. Allt valt á ákvörðun eins manns, Nikita Khrushchev. Léti hann undan úrslitakostum Bandaríkjanna, eður ei?

Þetta er veruleiki kjarnorkuvopna. Þau geta orsakað heimsstyrjöld, stríð sem er ólíkt þeim, sem við höfum þekkt til þessa, á þann hátt, að þau myndu útrýma allri siðmenningu“

Þetta sagði kjarnorkueðlisfræðingurinn Joseph Rotblat þegar hann tók við friðarverðlaunum Nóbels árið 1995 og skoraði á kjarnorkuveldin, „að muna skyldu sína við mannkyn“.

Tugir milljóna manna hafa farist í styrjöldum frá lokum seinni heimstyrjaldarinnar. Í þessum styrjöldum hafa kjarnorkuvopnin verið álitin ónothæf vegna útrýmingarhættunnar. Heimur án kjarnorkuvopna yrði því ekki sjálfkrafa laus við ógnir. En mannkyn yrði laust við ógnir útrýmingarhættu af þeirra völdum.

Kjarnorkuveldin keppast við að fullyrða, að kjarnorkusprengjur séu nauðsynlegar vörnum þeirra. Sama gildir með tilraunir með slík vopn, eins og nýleg dæmi frá Frakklandi og Kína sanna. En þessi rök gætu

nýst fleirum. Ef þau ríki, sem hafa mesta hernaðarlega yfirburði fyrir, þurfa á kjarnorkuvopnum að halda, hvað þá um hin ríkin, sem veikari hafa varnirnar? Er hægt að meina þeim, að koma sér upp kjarnorkuvopnum? Sannleikurinn er sá að núverandi stefna í kjarnorkuvopnamálum, ýtir undir útbreiðslu þeirra, og er því uppskrift að hörmungum.

Áður en Frakkar hófu síðustu kjarnorkutilraunir sínar við Múróaeyjar, buðu Bandaríkjamenn þeim aðgang að öllum upplýsingum um eigin tilraunir. Sérfræðingar hafa lýst því yfir, að upplýsingarnar hefðu gefið Frökkum allt sem til þurfti til frekari tilrauna með tölvum á rannsóknarstofum, en slíkar áframhaldandi tilraunir í rannsóknarstofum voru yfirlýst markmið Frönsku stjórnarinnar með sprengingunum í Karabíska hafinu. Hinsvegar afþökkuðu Frakkarnir alfarið boðið, og sögðust ekki vilja vera upp á Bandaríkin komnir með varnarmál sín.

Marc Launois, aðstoðar forstjóri hernaðardeildar Frönsku kjarnorkustofnunarinnar lýsti því yfir í viðtali við tímaritið Time í September 1995 að þetta væri „spurning um sjálfstæði ríksins“. Gagnrýnendur telja þetta þó fyrst og fremst lýsa franskri þjóðarrembu sem rekja megi aftur til nýlendustefnu síðustu aldar. Þeir telja að Chirac Frakklandsforseti hafi eingöngu fyrirskipað þessar tilraunir, til að örva þjóðerniskennd landa sinna. Hann hafi með öðrum orðum viljað tryggja eigin stöðu innanlands og gera heiminum ljóst, að Frakkland sé stórveldi.

En þessi skammsýni, gæti átt eftir að koma forsetanum í koll síðar. Oscar Temaru, frelsisleiðtogi Tahiti, hefur kallað hann „glæpamann“ og Frakkinn Róbert Muller, fyrrum aðstoðarforstjóri Sameinuðu Þjóðanna, hefur lýst þeirri skoðun sinni, að ákæra beri Chirac forseta fyrir Alþjóðadómstólnum í Haag.

Frakkar hafa haldið því fram, að kjarnorkutilraunirnar við Múróaeyjar, valdi ekki verulegum umhverfisskaða. Má vera, að það gildi um líðandi stund. Hins vegar er alls óvíst, hvað skeður eftir eina öld eða svo. Þá er hugsanlegt, að neðanjarðar sprungur í basaltlaginu undir sjávarbotninum opnast. Úr sprungunum gætu þá borist geislavirk efni í sjóinn, en geislavirkni verður til staðar í meira en 20.000 ár. Séu Frakkar spurðir, hvers vegna þeir framkvæmi ekki þessar tilraunasprengingar í Frakklandi, ef þær séu jafn meinlausar og þeir vilja vera láta, er viðkvæðið jafnan á þá lund, að lagalegu séu Múróaeyjar ekki síður franskar en París eða Lyon.

Nokkuð víst er, að vegna þessara tilraunasprenginga, mun framtíðin minnst Chiracs, sem manns, sem framið hefur glæpi gegn mannkyni. Söm er minning Trumans Bandaríkjaforseta, sem fyrirskipaði kjarnorkuárásirnar á Hiroshima og Nagasaki og lýsti svo ánægju sinni með árangurinn, þegar honum var tjáð, að borgunum hefði verið tortímt og hundruð þúsunda óbreyttra borgara látið líf sitt.

Komið hafa fram upplýsingar, sem leiða í ljós að þær ástæður, sem gefnar voru fyrir kjarnorkuárásunum á Hiroshima og Nagasaki, voru lygi. Sagt var, að sprengjunum hefði verið varpað, til að koma í veg fyrir gífurlegt mannfall í annars nauðsynlegri innrás í Japan. Nú er hins vegar komið á daginn, að yfirmönnum Bandaríkjahers var, þegar ákvörðun var tekin um að varpa sprengjunum, fullkunnugt um það að japanski herinn var að því kominn að gefast upp.

Hin raunverulegi tilgangur Bandaríkjastjórnar með kjarnorkuárásunum var sá, að sýna heiminum, og þá einkum öðrum stórveldum, fram á yfirburði Bandaríkjanna. Hér eftir skyldi litið á Bandaríkin sem yfirburðar heimsveldi á jörðunni. Þetta var viðvörðun til nýlendupjóðanna um að halda sér réttu megin, auk þess sem Bretar og Frakkar voru settir á sinn stað sem annarsflokks heimsveldi og með tilrauninni var leitast við að gera hið sama við Stalín. Það þarf að skilja þennan kalda raunveruleika til að skilja yfirlýsingu Truman Bandaríkjaforseta þegar hann lýsti árangri Hiroshima sprengjunnar sem „mesta afreki sögunnar“.

Í forsetatið Trumans, var lagt hart að honum að semja við Sovétmenn um kjarnorkuvopnin. Ein þeirra hugmynda, sem fram kom, og vafalaust sú heillavænlegasta, var að stofnað skyldi alþjóðlegt ráð, undir forystu S.Þ. og færi það með stjórn alls er að kjarnorkumálum lyti. Með þessu var leitast við, að hindra, að kjarnorkuvopn væru í höndum leiðtoga einstakra ríkja, sem gætu notað þau gegn mannkyninu.

Bandaríkjamenn féllust ekki á þessa hugmynd. Það varð til þess að Stalín fyrirskipaði gerð kjarnorkuáætlunar Sovétríkjanna. Kalda stríðið var hafið. Þetta varð einnig til þess að S.Þ. urðu aldrei það afl til friðar, sem þeim hafði verið ætlað að verða. Stórveldin sáu sér einfaldlega hag í því, að hindra, að S.Þ. gætu komið á friði í heiminum.

Nákvæmlega á sama hátt sem neikvæð afstaða Bandaríkjanna til að láta af hendi yfirráðin yfir kjarnorkuvopnum sínum í lok seinni heimstyrjaldar, olli Kalda stríðinu, útbreiðslu kjarnorkuvopna og síðan geð-

veikislegu vopnakapphlaupi milli stórveldanna, er nú hættu á að gífurleg útbreiðsla á kjarnorkuvopnum muni eiga sér stað á næstu árum. Nú þegar er vitað um mörg ríki sem annaðhvort hafa slík vopn undir höndum til viðbótar þeim fimm sem viðurkennd voru fyrir, eða sem hafa möguleika á að framleiða kjarnorkuvopn með stuttum fyrirvara. Kjarnorkuvopn eru að verða „stöðutákn“ meðal hernaðarríkja. Það er því ekki óeðlilegt að ríki eins og Indland, Pakistan, Norður Kórea, Íran, Saudi Arabía, Ísrael, og Írak til að nefna nokkur þeirra, sækjist í þetta stöðutákn. Þau telja að þetta gefi þeim aukið pólitískt vald, enda hefur slíkt komið á daginn í ýmsum samningaleitunum undanfarið.

Kjarnorkuvopnaveldin hafa með öllum tiltækum ráðum reynt að halda í svokallaðan NPT samning sem gerður var fyrir 25 árum. Tilgangur samningsins var, að hefta útbreyðslu kjarnorkuvopna. Þau ríki, sem undirrituðu hann skyldu fá aðgang að kjarnorku til friðsamlegra nota. Kjarnorkuveldin skyldu svo smám saman losa sig við kjarnorkuvopn. Lítið sem ekkert hefur miðað í þá átt. Nú er svo komið, að ýmsar þjóðir benda réttilega á, að samningurinn mismuni ríkjum, þar eð kjarnorkuveldin ríghaldi í kjarnorkuvopnabirgðir sínar, meðan þær meini öðrum ríkjum, að eignast slík vopn. Því séu forsendur samningsins brostnar.

Nú þegar hefur eitt kjarnorkuvopnaveldið, Sovétríkin, splundrast í smærri einingar. Að mati sérfræðinga hefur þetta í för með sér stóráukna hættu á útbreyðslu kjarnorkuvopna og slysaþættu af þeirra völdum. Engin trygging er fyrir því, að slíkt geti ekki hent önnur kjarnorkuveldi, t.d. Bandaríkin. Þar bendir nú margt til vaxandi óstöðugleika bæði á sviði efnahags og stjórnmála. Við þurfum ekki að líta lengra en til eigin aldar, til að sjá, að fjöldi stórvelda hefur brotnað niður í smærri einingar. Má í því sambandi benda á Breska heimsveldið svo og það franska, keisaradæmi Habsborgaranna og nýlenduveldi Hollendinga, Belga og Portúgala.

Eina raunhæfa lausnin á kjarnorkuvánni, er að setja öll kjarnorkuvopn nú þegar undir alþjóðlega stjórn. En þar standa kjarnorkuveldin í veginum. Í stað þess að vinna að þessum eina raunhæfa möguleika til að tryggja framtíð mannkyns, berjast þau með kjafti og klóm til að réttlæta þessi vopn og koma í veg fyrir að þau verði dæmd ólögleg.

Í árslok 1994 lagði Alþjóðaheilbrigðisstofnunin fram tillögu á als-

herjarþingi Sameinuðu þjóðanna. Þar var lagt til, að Alþjóðadómstóllinn í Haag, skæri úr um lögmæti kjarnorkuvopna, á þeim forsendum, að þau væru slík ógn við framtíð mannkyns, að hafa slík gerðeyðingarpopn sem varnartæki einstakra þjóða væri brot á mannréttindum.

Eftir að tillagan kom fram, fóru sögur af því hvernig helstu kjarnorkuveldin sendu fulltrúa sína um heiminn, sem notuðu öll ráð, þ.á.m. hótanir og mútur, til þess að fá ríkisstjórnir til að greiða atkvæði gegn henni. Alþjóðadómstóllinn skyldi ekki svo mikið sem fá að fjalla um þessi mál á óhlutdrægum grunni, hvað þá heldur fá að láta álit sitt í ljóst.

Ísland styður kjarnorkuvopn

Þrátt fyrir þá staðreynd, að „smávægilegt“ kjarnorkuslys, gæti eyðilagt fiskimið Íslendinga fyrir alla framtíð, fyllti ríkisstjórn okkar þann flokkinn, sem greiddi atkvæði gegn tillögunni. Vafalaust var hún þarna í vasa Bandaríkjamanna. Frændur okkar Svíar, sýndu hins vegar þann manndóm, að styðja tillöguna.

Það voru þeir Davíð Oddsson forsætisráðherra og Jón Baldvin Hannibalsson þáverandi utanríkisráðherra, sem fyrir hönd Íslands, sýndu af sér þessa skammsýni. Forseti Íslands hefði getað vakið athygli á málinu, t.d. í fjölmiðlum eða með frumvarpi á Alþingi sem hann hefur heimild til skv. 25 gr. stjórnarskrárinnar. En þaðan heyrðist ekki orð. Fjölmiðlar fjölluðu nær ekkert um málið og á afstöðu Íslands var ekki minnst. Má þó með sanni segja, að þarna hafi verið um að ræða eitt mesta hagsmunamál íslensku þjóðarinnar fyrr og síðar. Þess má einnig geta, að hvorki forsætisráðherra né forseti Íslands, hafa svarað bréfum Friðar 2000 um að skýra þessa afstöðu.

Sem betur fer, tókst kjarnorkuveldunum ekki að kæfa málið í fæðingu. Þann 15. desember 1994 var tillagan samþykkt í Alsherjarþinginu. Auk þess var samþykkt, að málinu skyldi hraðað vegna aukinnar hættu af kjarnorkuvopnum. Málið var dómtekið fyrir Alþjóðadómstólnum í Haag í apríl 1995. Þótt þarna væri verið að fjalla um það, hvort mannkynið væri í raun í útrýmingarhættu, mættu engir sjónvarpsmenn á staðinn. Málið skyldi sem sagt gjörsamlega þaggað niður.

Svo heppilega vildi til að einn samstarfsmanna Friðar 2000, Ástral-

inn Kevin Sanders, mætti í réttarsalinn og hafði sjónvarpstökuvél meðferðis. Hann náði að festa málaflutninginn á filmu. Hann hefur lýst atburði þessum sem hreinum skrípaleik. Þannig lýsti fulltrúi bresku stjórnarinnar því yfir, að alþjóðalög hefðu ekkert gildi gagnvart breskum lögum. Kjarnorkuvopnaeign Breta væri þeirra innanríkismál og því öðrum óviðkomandi. Málaflutningur fulltrúa Bandaríkjamanna og Frakka, var á sömu nótnum.

Og þó er kjarnorkuváin því miður ekki fjarlægari en svo, að í endurminningum Powells, forseta bandaríska herráðsins á tímum Persaflóastríðsins, kemur fram, að varnarmálaráðuneytið fól honum að gera áætlun um kjarnorkuárás á Írak.

Þrátt fyrir að kjarnorkuvopn, að mati þessara aðila, komi alþjóðlegum lögum ekkert við, né mannkyninu yfirleitt, öðrum en einhverjum útvöldum brjálæðingum í Breskum; Frönskum eða Bandarískum hermálaskrifstofum, telja þeir sig hafa fullan rétt á því að sigla um alþjóðlegar siglingaleiðir. Meðal annars fara kaþbátar fullir af kjarnorkuvopnum um fiskimið okkar Íslendinga og geta breytt þeim á einu vettvangi í sannkallað dauðahaf.

Að spila Matador

Eftir seinni heimstyrjöldina voru settar upp svokallaðar Brenton Wood stofnanir, með því markmiði að gera heiminn að einu markaðs-svæði. Þetta var meðal annars gert í nafni friðar, en því var haldið fram að sem ein fjárhagsleg heild yrði heimurinn sjálfkrafa að friðarsvæði. En það var önnur ekki svo augljós ástæða, sem var sú að opna heiminn fyrir bandarískum fyrirtækjum og að einhverju marki öðrum vestrænum fyrirtækjum, þegar Bandamenn stóðu uppi sem sigurvegarar stríðsins og Bandaríkin voru óumdeilt völdugasta ríki jarðarinnar. Þetta lagði grunninn að alþjóðlegu fjármálakerfi sem hefur flutt auð og arðsemi heimsins á lítinn fjölda einstaklinga og stofnana. Þetta kerfi, sem virkar ekki ósvipað og Matador, þar sem allir leikmenn verða á endanum gjaldþrota nema sigurvegarinn, er nú að hruni komið. Nær milljarður manna sveltur í heiminum og almenningur í iðnvæddum löndum nær ekki endum saman í auknum mæli. Bilið milli ríkra og fátækra eykst stöðugt og var þó nóg fyrir.

Á þessum tímum „friðar“ frá síðari heimsstyrjöldinni hafa geisað fleiri styrjaldir en nokkru sinni fyrr og um fjörutíu milljónir manna hafa látist af þeim völdum. Undanfarin ár hefur komið fram fjöldi óhugnanlegra staðreynda um aðild bandarísku leyniþjónustunnar CIA í því að koma af stað mörgum slíkum vopnuðum átökum og fjöldamorðum með alls kyns undirróðusstarfi. Oft lét CIA til sín taka í löndum þar sem leiðtogar risu upp með hugmyndir um virka og lýðræðislega stjórn í þágu hagsmuna almennings. Þá taldi CIA oft að viðskiptalegum hags-

munum Bandaríkjanna væri stefnt í hættu og greip til aðgerða. Lýðræðislegar ríkisstjórnir voru hindraðar eða kollsteypt með stuðningi Bandaríkjanna. Má þar nefna Íran 1953, Guatemala 1954 og aftur 1963, Dominíkanska lýðveldinu 1963 og 1965, Brasilíu 1964, Chile 1973 og víða annars staðar fyrir og síðar. Á dögum kalda stríðsins var slík íhlutun Bandaríkjanna, ef upp komst, réttlætt með kommúnistagrýlunni án nokkurs tillits til stjórnmalalegra skoðana viðkomandi leiðtoga.

Það er rétt að geta þess að ég sjálfur tilheyrði þeim hópi fólks sem gjörsamlegast blindaðist af þessari áróðursstefnu um kommúnista og tók því slíkum útskýringum sem „Guðs sanna orði“. En sá fjöldi bóka og rita sem nú er kominn fram og varpar ljósi sannleikans á það sem bakvið bjó, hefur gjörsamlega breytt skoðun minni á þessum málum og ég hef gert mér grein fyrir því að þeir stjórnmalalegu leiðtogar sem ég dýrkaði í gegnum árin, bæði hér á landi sem og erlendis, hafa verið fullir af svikum, prettum og lygi, eða í besta falli handbendi valdamikilla leiðtoga með slíkt innræti.

Ég vil taka það skýrt fram, að enda þótt ég hafi hér einkum staldrað við CIA og Bandaríkin í þessum efnum, þá var framferði kommúnistanna í Kreml og KGB engu skárri.

Royal Institute of International Affairs í London, Hin konunglega stofnun alþjóðamála, komst að þeirri niðurstöðu að á meðan bandarísk stjórnvöld og hin iðnvæddu ríki töluðu hástöfum um lýðræðið, þá hefði hin raunverulega skuldbinding þeirra verið við auðjöfra og alþjóðleg fyrirtæki þeirra. Þegar hagsmunir fjárfesta voru í veði, þá varð lýðræðið að vikja. Ef það þjónaði hagsmunum peningavaldsins þá var allt í lagi að starfa með morðingjum og öðrum glæpamönnum. Aðferðirnar voru oft með eindæmum grimmilegar, sem gripið var til í skjóli lýðræðisríkjanna svokölluðu, eins og dæmi sanna frá Nicaragua, El Salvador og Guatemala, Vietnam og víðar og víðar. Enginn var hólpinn. Ungabörn voru barin með grjóti, konur hengdar upp á fótunum með brjóstin skorin af og húð skræluð af andlitinu til að þeim blæddi út, höfuð skorin af fólki og sett á prik. Takmarkið var að brjóta niður alla mótstöðu og þau vinsælu alþýðuöfl sem gætu komið á virku lýðræði og sjálfsforræði viðkomandi ríkja. Á síðustu tuttugu árum er talið að 200,000 manns hafi verið myrtir í Suður-Ameríku af skæruliðum og herföngjum sem studdir voru af Bandaríkjunum og bandamönnum þeirra þegar brotin

var niður aukin sókn til lýðræðis og félagslegra endurbóta í þessum löndum.

Í auknum mæli eru nú Brenton Wood stofnanirnar, International Monetary Fund og World Bank, notaðar í stað hernaðarlegra íhlutunar til að ráðskast með fjárhag og afkomu þróunarlanda. Þessar stofnanir starfa í dag sem gluggatjöld fyrir hið raunverulega markmið, arðrán þróaðra ríkja á hinum vanþróuðu. Í gegnum þessar stofnanir hefur lánunum verið veitt til þróunarlanda til að koma upp umfangsmikilli framleiðslu á matvælum sem síðan verður útflutningsvara til Bandaríkjanna og annarra iðnvæddra ríkja. Hinsvegar er ekki óalgengt að á sama tíma og þúsundir tonna streymi á alsnægtarborð þeirra sem mest hafa, sveltí fólkið sem vinnur við framleiðsluna í útflutningslandinu eins og t.d. hefur gerst á Haiti.

Árið 1992 var körfuboltastjörnunni Michael Jordan greiddar 20 milljónir dollara fyrir að koma fram í auglýsingum og kynna Nike skó. Þessi upphæð var hærri en árslaun allra starfsmanna verksmiðjunnar í Indónesíu sem framleiddi skóna. Sama ár voru meðallaun forstjóra þúsund stærstu fyrirtækja heimsins \$3.8 milljónir dollara, nær 250 milljónir íslenskra króna, sem var að meðaltali um 42% hækkun frá fyrra ári. Þessi öfgafulla þróun hefur átt sér stað um leið og meðal árslaun almenns verkafólks í heiminum hafa lækkað.

Á árunum 1977 til 1989 hækkuðu laun þeirra Bandaríkjamanna, sem tilheyrðu hópi þeirra 1% hæst launuðu um 78%, á sama tíma og laun þeirra sem tilheyrðu hópi þeirra 20% lægst launuðu lækkuðu um 10.4%. Fyrri hópurinn (þessi 1%) fær nú til samans greidd meiri laun en allir þeir landsmenn samanlagt sem tilheyra hópi 40% þeirra lægst launuðu! Er þetta nokkur glóra?

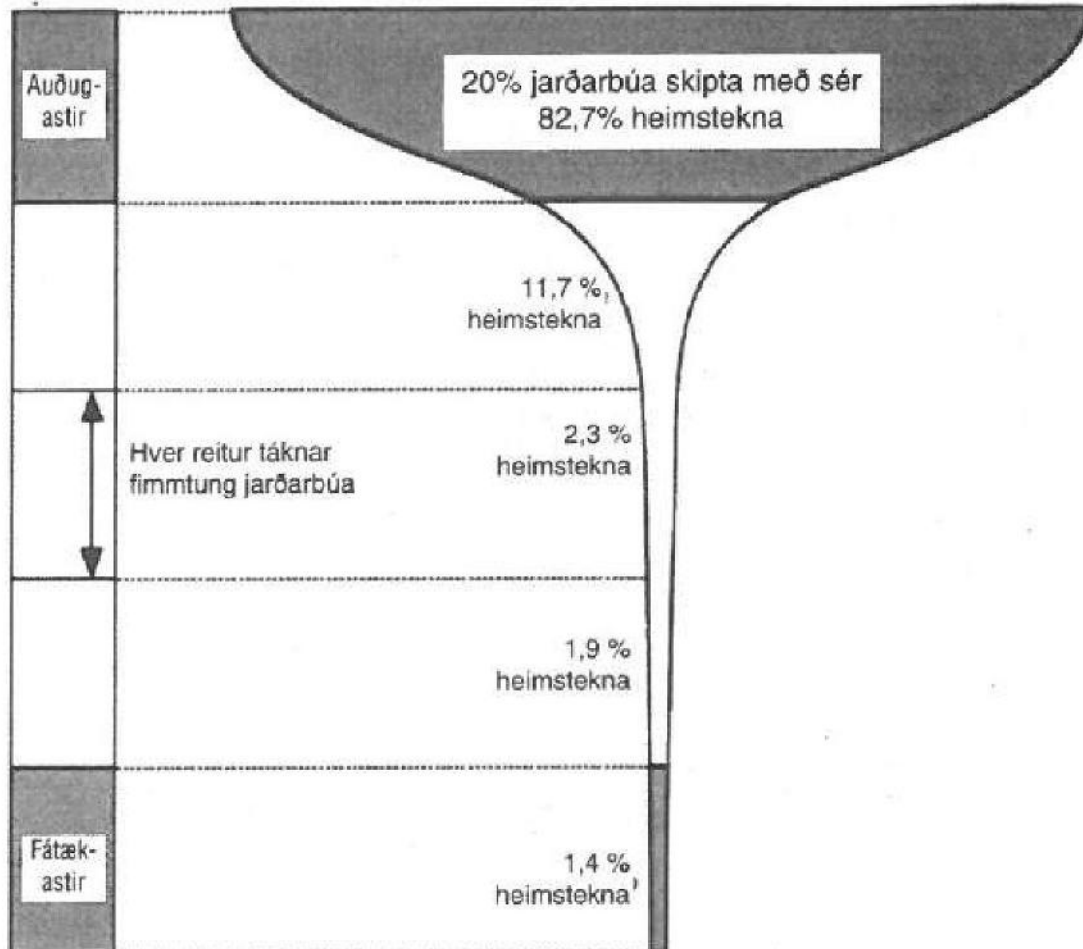
Bandaríkjamenn sem í dag eru 5% jarðarbúa njóta 40% af neyslu heimsins. Bilið á milli ríkra og fátækra í heiminum er stöðugt að aukast. Meðan 20% þeirra sem búa í ríkustu löndum heims njóta 82.7% innkomunnar, fer aðeins 1.4% af innkomu heimsins til þeirra 20% sem búa í fátækustu löndunum. Hvar eru réttlætið og skynsemin í þessu?

Fjöldi milljarðarmæringa í Bandaríkjunum hefur aukist frá einum manni árið 1978 í 120 manns árið 1994 og á örfáum árum hefur fjöldi milljarðamæringa í heiminum öllum meira en tvöfaldast. Árið 1987

Skipting heimstekna

Fólksfjöldi heims
skipt eftir tekjum

Dreifing tekna

Fátækasti fimmtingur mannkyns skiptir með sér 1,4% heimstekna

Ofangreind mynd sýnir hvernig auður heimsins skiptist milli jarðarbúa. Þeir sem tilheyra hópi þeirra 20% auðugustu njóta nú 82,7% jarðarauðsins, meðan þeir sem tilheyra hópi þeirra 20% fátækustu njóta 1,4%.

Þróunarstofnun Sameinuðu þjóðanna.

voru þeir taldir 145 en árið 1994 voru þeir orðnir 358 einstaklingarnir með eignir upp á 760 milljarða dollara, sem samsvara samanlagðri eign 2.5 milljarða manna í fátækustu löndunum. Þarf ekki að gefa upp á nýtt?

Núverandi efnahagskerfi, eins og Matador leikurinn, færir stöðugt

auðinn frá fjöldanum yfir til fárra einstaklinga. Um þúsund milljónir einstaklinga skrimta að meðaltali á minna en 50 krónum á dag. Það þarf ekki lengur að fara til Biafra í Afríku til að sjá slíkt, því í stórborgum svo sem New York og London má sjá þúsundir betlara á götum úti í skjóli pappakassa á köldum vetrarkvöldum, meðan uppáklæddur minnihluti stígur úr glæsikerrum með innbyggðum börum og sjónvarpi inn á matsölustaði þar sem verð einnar máltíðar myndi nægja til að framfleyta betlaranum jafnvel vikum saman. Hvar er kærleikurinn?

„Matadorleikurinn“ stefnir allri siðmenningu okkar í hættu eins og meðal annars má sjá af þeirri staðreynd, að í dag er talið að 100,000 börn í Bandaríkjunum mæti vopnuð í skólann. Og fjörutíu þeirra slasast þar eða látast af völdum ofbeldis á hverjum einasta degi.

Núverandi hagkerfi okkar hefur breytt áður gagnlegum fyrirtækjum og fjármálastofnunum í kolkrabba harðstjórnarinnar, sem teygir anga sína um alla jörðina eins og krabbamein. Krabbinn yfirtekur sífellt stærri hluta af lífi okkar, leggur afkomu okkar og heimilislíf í rúst, rústar sjálfstæði þjóða og gerir lýðræðið marklaust. Krabbinn lifir sem óhugnanlegt sníkjudýr í samfélagi okkar í óseðjandi leit að gróða og peningum.

Í gullæðinu höfum við gleymt skyldum okkar við fjölskyldur okkar og samborgara. Einnig höfum við gleymt náttúru jarðar og eigin velferð. Flest okkar hafa á einn eða annan hátt fallið í þá sömu gryfjuna og grámyglulegu jakkaklæddu „tölvuskjádýrin“, sem mæta sem svefn-genglar á hverjum morgni í kauphallirnar og verðbréfafyrirtækin til að rýna á endalausar skjátölur daginn út og inn, tölur sem ekkert hafa lengur með raunveruleg verðmæti að gera. Það skiptir þá litlu máli hvort „pappírarnir“, sem höndlað er með á skjánum eru seldir til að fjármagna fyrirtæki sem framleiðir kjarnorkuvopn, barnableiur, lyf fyrir deyjandi börn eða mat handa hungruðum. Talið er að fyrir hverja krónu sem fer í raunverulega framleiðslu, streymi allt að 50 krónur í gegnum skjái kauphallanna gjörsamlega úr tengslum við raunveruleg verðmæti og framleiðslu. Kerfið byggir á tiltrú auðtrúa almennings og svo blekkingarvef hagfræðinga og bankamanna. Og enginn þorir að vekja athygli á því, að lítið sem ekkert er á bakvið tölurnar í hirslum bankanna og að leikurinn er meira í ætt við ævintýrið um nýju fötin keisaranns, en raunveruleg viðskipti.

Gjaldeyrismarkaðarnir sem í dag velta um þúsund milljörðum Bandaríkjadala á dag í gegnum elektrónískt kerfi, eru dæmi um þetta fíranlega fjárhættuspil. Þar gengur „fjármagnið“ sitt á hvað til kaups og sölu. Nýir eigendur selja jafnvel nokkrum sekúndum eftir að þeir hafa keypt einhvern gjaldmiðil. Í raun er nú byrjað að nota tölvur stjórnað af sérstökum kauphallarforritum til að höndla þessi viðskipti nær sjálfkrafa, því mannfólkið getur ekki unnið úr tölunum og gert viðskiptin nægilega hratt til að tryggja sem mestan gróða.

Eitt sinn var útgáfa Bandaríkjadala byggð á gullforða þjóðarinnar. En í tíð Nixon Bandaríkjaforseta var þeirri viðmiðun hætt, þar sem peningaveltan var komin fram úr gullforðanum. Þannig að í dag er lítið annað á bakvið þessa peninga en loftið tómt og tiltrú almennings, sem lætur blekkjast. Vélræn hagfræði og stjórnarfar ganga hreinlega ekki upp.

Í byrjun aldarinnar risu Sovétríkin upp sem heimsveldi, byggt að miklu leyti á kenningum Karl Marx um kommúníska stjórn og hagkerfi, sem lengi vel myndaði andstæðan pól við frjálst hagkerfi undir kapítalískri stjórn Vesturlanda. Reynsla undanfarinna áratuga af báðum þessum kerfum hefur leitt það í ljós með óvæfengjanlegum staðreyndum að hvorugt kerfið virkar fyrir mannkyn.

Hið kapítalíska hagkerfi Vesturlanda hefur leitt til þjóðfélags sem hefur ekkert annað en græðgi í skammtímagróða að markmiði og virðir að vettugi alla mannlega þætti og náttúru jarðar. Kommúnisminn virðir ekki þarfir einstaklingsins og lýðræðisást hans.

Undanfarin ár hafa komið upp ótalmörg dæmi um forstjóra stórfyrirtækja sem hafa sagt upp fleiri þúsund starfsmönnum og síðan sjálfir tekið milljóna dollara ársbónus sem umbun fyrir að hafa sparað í rekstri fyrirtækisins með því að losa sig við starfsfólkið.

Bæði kerfin færa verðmæti fólksins yfir á hendur fárra einstaklinga eða stofnana sem þrífast á spillingu og hafa ekki velferð mannkyns sem heild að leiðarljósi, heldur hagsmuni örfárra útvaldra. Fyrr eða síðar kemur það glögglega í ljós að samfélagið getur ekki þrífist með stjórnkerfum sem byggja á slíkum öfgum. Þau munu hrynja eins og Rómaveldi forðum daga.

*„Klæðist alvæpni Guðs,
til þess að þér getið staðist vélabrögð djöfulsins.
Því að baráttan, sem vér eigum í,
er ekki við menn af holdi og blóði,
heldur við tignirnar og völdin,
við heimsdrottna þessa myrkurs...“
(Biblían)*

Hringekja dauðans

Vopnakauphlaupið heldur áfram

Ofangreind orð Biblíunnar eru nú bersýnilega komin í ljós. Baráttan fyrir heimsfriði er ekki við almenning, heldur við ríkisstjórnir og tvískinnungshátt þeirra. Það kann ekki góðri lukku að stýra, þegar stærsta vopnasala heims, er falið það hlutverk, að koma á afvopnun og friði, eins og t.d. í Bosníu. „Við viljum fækka vopnum í Bosníu“ (Mbl 12.3.96), sagði James Pardews fulltrúi Bandaríkjastjórnar, um að koma á friði á Balkansskaga. Samtímis kynnti hann fyrirætlun ríkisstjórnar sinnar um að veita Bosníuher 100 milljónir dala (um 6,6 milljarða króna) til hergagnakaupa.

Meðan ríkar þjóðir hafa eitthvað dregið úr eyðslu í hergögn, hefur vopnakauphlaup fátækra þjóða aukist. Ástæðuna má af stórum hluta rekja til Bandaríkjanna, Bretlands og annarra helstu vopnaframleiðsluríkja heims. Þegar heimamarkaðurinn minnkar, leita vopnaframleiðendur markaða í þróunarlöndunum, og eru oft veittir ríkisstyrkir til slíks útflutnings. Mörg bláfátæk þróunarríki eyða nú tvisvar til þrisvar sinnum meiri fjármunum til hernaðarbrólts, en til menntunar og heilbrigðisþjónustu. Í dag eru tuttugu sinnum fleiri hermenn í þriðja heiminum en heilsugæslufólk, þrátt fyrir það að drepsóttir, vannæringarsjúkdómar og aðrar pestar séu þar landlægar.

Í löndum, þar sem fólk sveltir heilu hungri, leggja ríkisstjórnir metnað sinn í kaup á orustubotum. Þannig sóa Indverjar og Pakistanar ár-

lega 20 milljörðum dala í vígbúnað. Andvirði hvernar orustubotu, sem ríkisstjórnir þessara landa kaupa, dygði til að mennta milljón börn og veita þeim heilbrigðisþjónustu að auki. Þetta er dæmi um hina öfugu forgangsröð.

Þess eru dæmi, að vopnum, sem þróunarlönd kaupa, sé beitt gegn seljendunum. Nærtækast er dæmið frá Írak. Árið 1980 græddu helstu vopnaframleiðsluríki heims á vopnasölu til Írak, sem þá eyddi átta sinnum meira í uppbyggingu hersins en í menntun og heilbrigðisþjónustu. Aðeins örfáum árum síðar notaði Íraski herinn þessi vopn gegn seljendunum í Persaflóastríðinu.

Einnig er ástæða að nefna smáríki eins og Svíþjóð í þessum efnum, sem skilgreinir sig sem land friðar og afvopnunar en er samtímis stór vopnasali. Þær eru ófáar styrjaldirnar, þar sem sænsk vopn hafa verið beggja vegna víglínunnar. Yfir slík vinnubrögð er aðeins eitt orð: hræsni.

Þróunarhjálp hefur oft einnig einkennst af tvískinnungshætti og stundum jafnvel aukið hörmungar fólks. Má í því sambandi nefna Sómalíu, en árið 1980 fengu stjórnvöld þar aðstoð í formi vopnasendinga. Á sama tíma ríkti þar tilfinnanlegur skortur á framleiðslutækjum til matvælaíðnaðar. Áratug síðar sprakk blaðran. Þá var eytt tveim milljörðum dala í matarsendingar. Hefðu Sómalir fengið sömu fjármuni áratug áður, til matvælaframleiðslu en ekki vopnakaupa, hefði aðstoðin 1990 verið óþörf og miklum hörmungum afstýrt. En þá hefðu vopnaframleiðendur líka misst spón úr aski sínum.

Forgangsröðin er gjörsamlega röng, og virðist ráðast af hagsmunum örfárra einstaklinga sem ráða yfir völdugum hergagnaframleiðslufyrirtækjum í stað þess að ráðast af vilja og þörfum hins almenna borgara. Hvenær verður mönnum það ljóst, að framleiðsla og notkun vopna til að limlesta og drepa fólk er álíka úrelt og fíranlegt fyrirbæri og einvígi og þrælahald voru á síðustu öld.

Mahbub Ul Haq forstöðumaður þróunarhjálp S.Þ. hefur lýst því, hvernig hægt sé að fjármagna alla heilbrigðisþjónustu í þróunarlöndunum, með því að draga úr hernaðarútgjöldum þeirra um 12%. Sú upphæð, sem þannig fengist, mundi nægja til að fjármagna heilsugæslu eins milljarðs manna, árlega yrði hægt að bjarga lífi tveggja milljóna barna, sem nú deyja úr læknanlegum sjúkdómum, og næra mætti 200

milljónir barna, sem nú svelta. Þá mætti veita 1.3 milljörðum manns ómengað drykkjarvatn.

Í stað þess að meta verðgildi stríðstóla í bandarískum dölum, ætti að meta þau í mannlegum verðmætum. Ein orustubota kostar t.d. menntun milljón barna. Þar sem menntun almennings er undirstaða að blómlegu þjóðfélagi, er ljóst hversu alvarlegar afleiðingar slík stefna hefur á þróunarlöndin og heiminn allan.

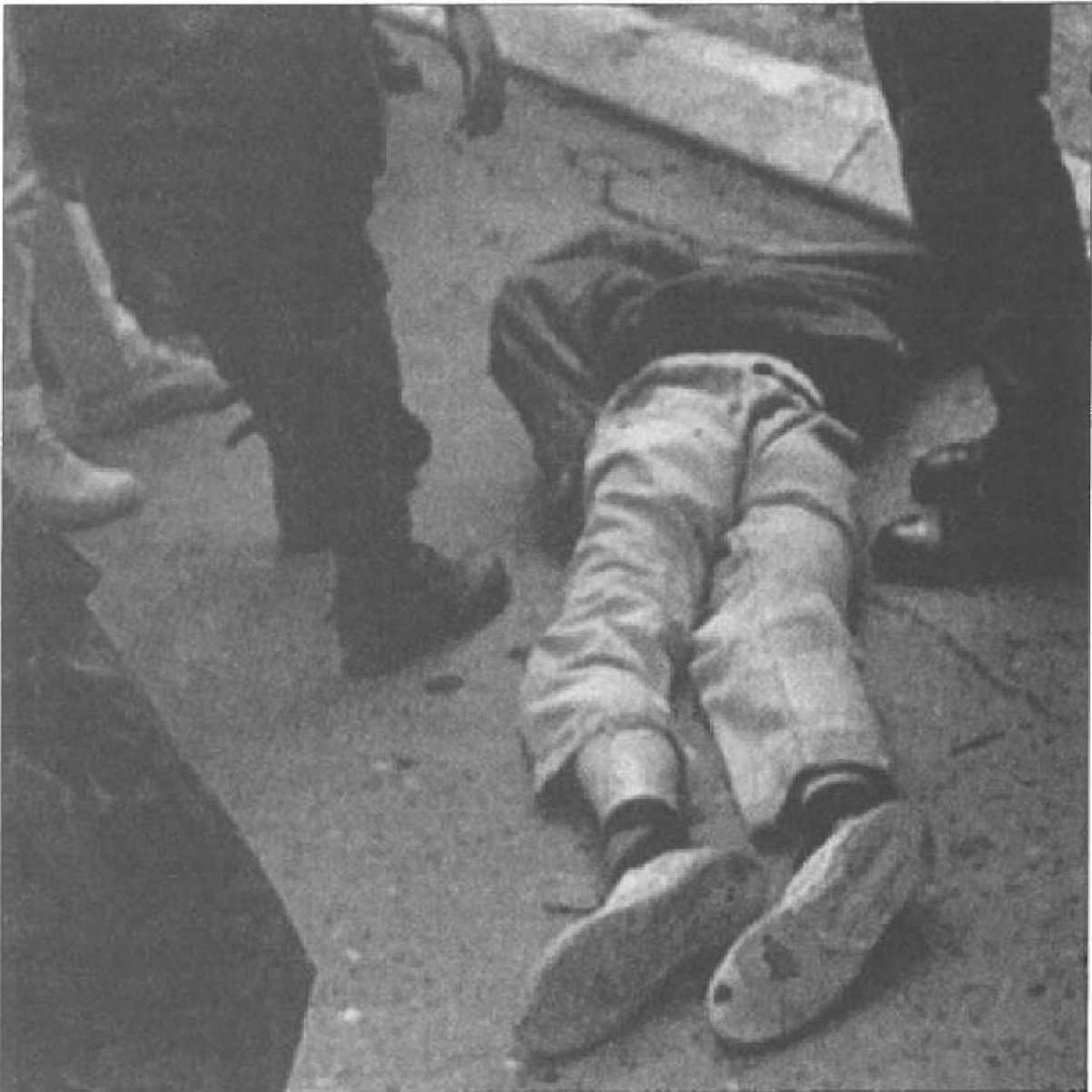
Áður en Ul Haq hóf störf hjá S.Þ. var hann fjármálaráðherra Pakistans. Hann hefur lýst því, hvernig spennan óx á landamærum Indlands og Pakistan, í maímánuði á hverju ári. Þetta var ekki tilviljun, heldur samsæri herforingja. Þeir vissu sem var, að í Pakistan voru fjárlög samþykkt í júní, ár hvert. Og þeim lá á, að skapa óróa á landamærunum, áður en fjárlög voru afgreidd. Ef fjármálaráðherrann setti sig upp á móti hækkun hernaðarútgjalda, var viðkvæði herforingjanna jafnan það sama: „Hr. fjármálaráðherra, hafið þér tekið eftir því að Indverjar hyggjast ráðast á okkur“? Ef fjármálaráðherrann maldaði í móinn og talaði um nauðsyn á framlögum til heilsugæslu og menntunar, stóð ekki á svari herforingjanna: „Hvaða gagn er af slíku, þegar landið er fallið í hendur óvina“? Þetta er aðeins eitt dæmið af mörgum, um þá sviðsetningu sem er á borð borin fyrir almenning í heiminum. Varla þarf að taka það fram, að þessir herforingjar, sem og starfsbræður þeirra um allan heim, standa oftast en ekki í „sérstöku vináttusambandi“ við vopnasala. Og þar gilda mútur í stað umhyggju.

Sá fámenni eiginhagsmunahópur sem vinnur að vopnasölu í heiminum hefur unnið að því öllum árum, að eignast bandamenn í þróunarlöndunum. Fjöldi þessara landa er stjórnað af spilltum ríkisstjórnnum, einræðisherrum og embættismönnum sem setja eigin skammtímahagsmuni frammar hagsmunum þjóðar sinnar. Mútugreiðslur og aðrir bak-tjaldasamningar eru því regla fremur en undantekning.

Ríkisstjórnir helstu vopnaframleiðsluríkja hafa komið á móts við framleiðendur með ýmsum ríkisstyrkjum, sérstaklega útflutningsbótum, um leið og þeirra eigin vopnakauphlaup hefur dregist saman. Þannig hafa þeir sýnt á alþjóðlegum vettvangi samdrátt í sínum eigin hernaði, þrátt fyrir að lítið eða ekkert hafi dregið úr framleiðslu hergagna, sem jafnvel í sumum tilfellum hefur aukist. Þetta hefur orsakað mikla aukningu á vopnastreymi til þróunarlandanna og vopnaframleiðendur sitja

Virkjum Bessastaði

að veisluborði meðan almenningur í þessum löndum býr við sult og seyru. Fyrst selja þeir vopnin og svo þegar þjóðskipulag kaupandans er að hruni komið, þá framleiða þeir aftur og selja þeim enn meira. Síðan senda Vesturlöndin hermenn til bjargar, og þá er hægt að selja aftur enn meiri vopn. Þannig er komin á hringekja dauðans, endalaus hringur þar sem fáeinir einstaklingar græða á þjáningum hundruð milljóna saklausra einstaklinga.

Oft verða saklaus börn og unglingar fórnarlömb vopnasögunnar.

Friðarpottlok á suðupottinn

Í Þjóðlífspönkum Morgunblaðsins var fjallað um það hvers vegna íslenska þjóðin sé friðsöm. Greinarhöfundur benti réttilega á, að ýmsar aðstæður hér, hafi hindrað vopnaskak. Hinsvegar veður greinarhöfundur í þeirri villu, að telja eina meginástæðu friðar á Íslandi, felast í einangrun landsins, sem aftur valdi því, að um fátt sé að deila.

Okkur Íslendinga skortir ekki ágreiningsefni, frekar en aðrar þjóðir. Munurinn er hinsvegar sá, að allt frá Sturlungaöld, höfum við verið vopnlaus þjóð og ekki tamið ungmennum vopnaburð, svo sem siður er annarra þjóða. Þetta vopnleysi lagði grunninn að því blómlega lífi, sem við lifum nú. Okkur er það ljóst, að þá fyrst taka hnefarnir við, þegar vitið þrýtur. Í stað þess að taka okkur vopn í hönd og vanvirða þar með verk skaparans, höfum við tamið okkur þann ágæta sið, að útkljá deilur friðsamlega, ýmist á vettvangi stjórn mála eða fyrir dómstólum.

Menn þurfa ekki að vera af sitthverju þjóðerninu, til að berast á banaspjótum, eins og greinahöfundur Morgunblaðsins virðist telja. Þeir sem áður kölluðu sig Júgóslava, hafa dregið fornar erjur fram í dagsljósið til að ala á stríðslöngun fámenns hóps. Við Íslendingar gætum allt eins vel dregið fram slík misklíðarefni og farið í stríð, t.d. við alla afkomendur Dana hér á landi, vegna yfirráða Dana hérlendis á árum áður. Og því ekki að etja saman Norðlendingum og Sunnlendingum?

Sem betur fer, erum við vaxin upp úr slíkum barnskap, enda er

okkur ljóst, að stríðsrekstur er óþarfur og óæskilegur atvinnuvegur. Þetta er það ljós, sem við ættum að miðla heimsbyggðinni allri. Okkar heimsljós! Að vísu er hætt við að vopnasalar mundu þá missa spón úr aski sínum. En sá spónn yrði aftur kærkomin gjöf milljónum barna sem í sakleysi sínu eru nú fórnarlömb þeirrar hringavitleysu, sem við-gengst í refsák stjórnmálanna.

Í Júgóslavíu þurfti aðeins einn brjálæðing, til að hleypa öllu í bál og brand. Slobodan Milosevic var sem útsmoginn eitursnákur, þegar hann með klækindum sviðsetti þjóðrembuna í nýjum búningi endurvakningar með aðstoð fjölmiðla. Fyrirmyndina fékk hann líklegast frá Adolf Hitler sem með ekki síðri sviðsetningu ýtti undir ofsóknir á hendur Gyðingum. Þennan leik má víða leika, með slíkri misnotkun á fjölmiðlataekninni.

Í þeim löndum sem áður tilheyrðu Júgóslavíu, segir útlit fólks ekkert til um þjóðerni þess, ekki frekar en hægt er að greina afkomendur Dana frá öðrum Íslendingum. Allt hefur þetta blandast meira og minna. Hér á landi búa t.d. hjón sem flúðu stríðið fyrir rúmum tveimur árum. Þeim var ekki lengur líft í Sarajevó, vegna þess að þau eru ekki talin af sama þjóðarbrotinu. Eins er það með fráskilda foreldra ungs drengs, sem ég hef haft spurnir af. Hvorugt þeirra getur haft drenginn hjá sér. Hann fer huldu höfði til að bjarga lífi sínu af ótta við eigin ættingja.

Þar sem ekki er hægt að þekkja fólk af útlitinu, hefur verið gripið til þess ráðs, að greina þjóðerni þess eftir ættarnöfnum. Væri ekki ráð, að fyrrum Júgóslavar, tækju upp þá meginreglu Íslendinga, að leggja niður ættarnöfnin?

Nú hafa leiðtogar Vesturlanda enn veikt stöðu S.Þ., þegar þeir sáu til þess að sveitir þeirra urðu að hverfa frá Bosníu með skömm. Nú skyldi skipt um fána, og senda sveitir NATO á staðinn undir forystu Bandaríkjamanna. Það gleymdist, að friður er hugarástand sem næst aðeins gegnum hjörtu fólks, en ekki með vopnum og nýjum hersveitum.

Grimmdarverkin eru ótrúleg. Fyrir nokkru bárust fréttir af fjöldamorði, þar sem öllum karlmönnum í litlum bæ, sjö þúsund talsins, var safnað saman á knattspyrnuvöll staðarins, og þeir brytjaðir niður á tuttugu mínútum.

Gífurlegs átaks er þörf til sáluhjálpar fólks fyrrum Júgóslavíu, eigi að komast þar á friður. Slíkt má meðal annars vinna með jákvæðri

Friðarpottlok á suðupottinn

fjölmiðlun og hópfundum fólks á öllum aldri. Það er tilgangslaust að senda einungis hermenn til Bosníu. Sendum þangað einnig fjölda kennara, sáluhjálpara og fjölmiðlafólk. Að öðrum kosti er hætt við að friðarpottlokið þeytist ofan af suðupottinum, áður en langt um líður.

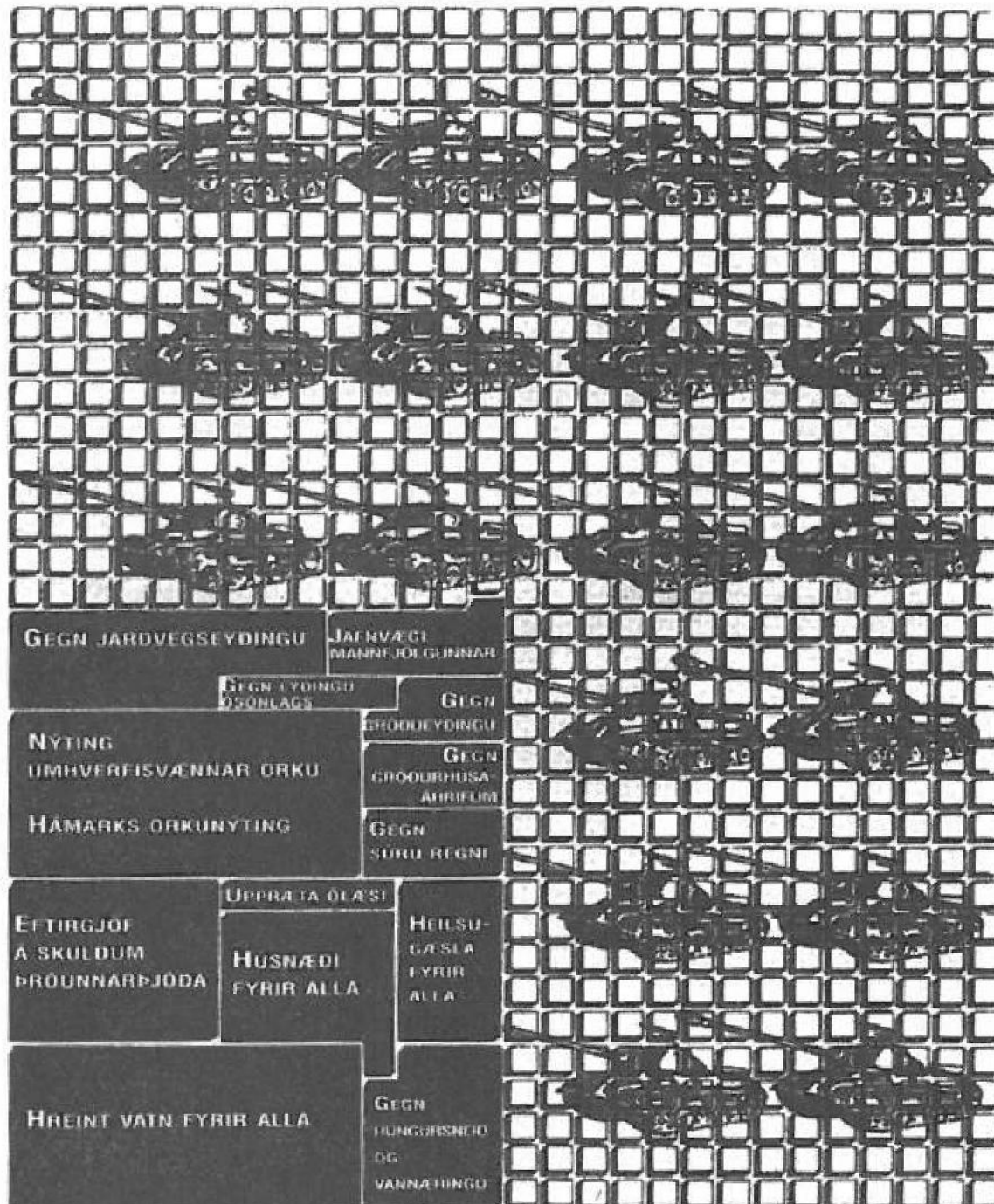
Friður 2000 vinnur að því að koma á fót jákvæðri fjölmiðlun og friðarkennslu. Æskilegt væri að þetta gæti orðið samstarfsverkefni almennings, fyrirtækja og opinberra aðila. Friðarboðar undir forystu Íslands, gætu skotið 60.000 NATO hermönnum ref fyrir rass, með því að taka suðuna af og efla frið, með mætti orðsins.

Ellefu ára stúlka Benafasha í Afghanistan steig á jarðsprengju þegar hún fór að sækja vatn fyrir ömmu sína rétt utan við heimahörfp sitt. Hún missti báða fæturna.

Hvaða heimsmynd vilt þú ?

Þessi mynd sýnir eyðslu þjóða heims í vopn og hernað nær þúsund billjónir bandaríkjadala, í hlutfalli við þá fjármuni sem þarf til að leysa mörg vandamál heimsins.

Friður í vöggugjöf

„Auga fyrir auga og tönn fyrir tönn“ var rauði þráðurinn í samskiptum Íslendinga á víkingaöldinni, þegar landið okkar byggðist. Við Íslendingar erum afkomendur mikilla stríðsmanna, víkinga sem þekktir eru af rányrkju og drápsferðum til friðsælla byggðarlaga. Íslendingasögurnar lýsa miklum ófriði og valdagræðgi manna á meðal.

Einangrunin hér á Íslandi og hið stórbrotna landslag hefur vafalaust haft djúpstæð áhrif á landnámsmenn. Á skömmum tíma gerðu þeir sér grein fyrir að þeir voru aðeins lítil þeð á stóru taflborði náttúrunnar. Landið var harðbýlt og þeim var ókleift að búa á Íslandi nema í sátt við landið - og sambýlinga sína. Í sátt við Guð og menn. Þetta varð sá grundvöllur sem gerði Alþingi Íslands að sáttapingi, að þeim griðarstað þar sem jafnvel hörðustu óvinir mættust og sömdu frið sín í milli.

Alþingi víkinganna á Þingvöllum var upphafið að þjóðskipulagi þar sem aldrei var þörf fyrir skipulagða herþjónustu. Ísland er í dag eina lýðveldisríki heims sem aldrei hefur haft eigin her, sem aldrei hefur haft vopnaðnað af nokkru tagi, þar sem friður hefur ríkt í nær þúsund ár.

Þetta veitir okkur Íslendingum algjöra sérstöðu á alþjóðlegum vettvangi til að verða leiðandi í friðarmálum. Um leið skapar þetta okkur ýmis tækifæri til að byggja upp starfsemi héraendis til þjónustu við friðar- og umhverfismál. Við eigum að leysa úr læðingi þá einstöku reynslu kynslóðanna sem við byggjum á og láta friðarrödd okkar hljóma óhikað um heimsbyggð alla: „Við þekkjum friðinn - við viljum kynna hann fyrir ykkur.“

Einu raunverulegu verðmætin á jörðu hér eru þau sem skapa lífsvið-

urværi fyrir okkur sjálf og samborgara okkar. Ég minnst oft sjónvarpsmyndar sem BBC gerði fyrir nokkrum áratugum. Þar voru sýnd eftirköst kjarnorkusprengju fyrir bæjarfélag í Bretlandi. Í myndinni sést maður bjóðast til að kaupa brauð á þúsundföldu verði. Maðurinn sem átti brauðið svaraði hins vegar: „Hvað á ég að gera við þessa peninga, ég borða ekki peninga.“ Í Þýskalandi kreppuáranna þurftu menn að aka hjólbörum fullum af peningum til að geta keypt í matinn. Það eru því ekki tölurnar á þessum krónum sem skipta höfuðmáli eins og margir fjármálajöfrar virðast halda, heldur er það okkar brýnu nauðsynjar, líkamlegar sem andlegar.

Ég fæddist á Hjallavegi í Reykjavík fyrir rúmum fjörutíu árum. Ef ég á að bera líf mitt saman við meirihluta jarðarbúa, þá fæddist ég með silfurskeið í munninum. Foreldrar mínir, Magnús K. Jónsson og Unnur H. Lárusdóttir, hafa staðið mér að baki í gegnum þykkt og þunnt. Við vorum ekki fjáð ef borið er saman við þá fámennu yfirstétt sem öllu ræður í samfélaginu. Ef tölurnar á peningunum eru viðmiðunin þá var fjölskylda mín ekki rík. En ef ástriki og kærleikur og önnur slík raunveruleg verðmæti er notuð sem viðmið, þá bjuggum við fjölskyldan við ríkidæmi.

Eitt stærsta vandamál heimsins er að við höfum misst sjónar af raunveruleikanum. Gildismatið er rammskakkt. Jafnframt því að leika okkur með Matador tölur á kaupmiðlunarmörkuðum heimsins, meðan nær 80% af jarðarbúum búa við örbirgð, sólundum við 800 milljörðum bandaríkjadala á ári hverju í vopnaburð.

Ég bjó um nokkurt skeið í Mayfair hverfi Lundúna, sem talið er eitt af fínustu hverfum borgarinnar. Á næsta götuhorni var Richou eitt elsta og virtasta kaffihús borgarinnar. Þar mátti sjá heldri borgara mæta í morgunkaffi klædda dýrindis fötum og skartgripum. Við hlið kaffihússins var verslun sem seldi Mercedes Benz og Porche glæsivagna. Og svo verslun með dýrindis listmuni fyrir heimilið. Það er ekki óalgengt að íbúð í hverfinu kosti allt að 100 milljónum króna.

Það stóðu tvær kirkjur við götuna. Við aðra kirkjuna gekk ég oft fram á mann á miðjum aldri þar sem hann svaf á kirkjutröppunum. Þarna var hann nótt eftir nótt, hvernig sem viðraði umvafin gömlum dagblöðum til að reyna halda á sér hita. Hann hafði í engin hús að venda. Fékk ekki einu sinni leyfi til að sofa innandyra í kirkjunni. Þetta

var hæglátur og mjög kurteis maður. Ég gaf honum oft nokkur pund er ég gekk þarna framhjá. Það skein mikið þakklæti úr augum hans í hvert sinn sem ég færði honum eitthvað, en hann bað aldrei um neitt eða betlaði. Þessi heimilisláusi maður var aðeins einn af fjölda fórnarlamba vaxandi atvinnuleysis og sárrar fátæktar á Vesturlöndum.

Þessar andstæður á götum Lundúnaborgar voru himinhrópandi, en þau eru aðeins eitt dæmi af milljónum sem alls staðar blasa við í samfélagi okkar. Er ekki kominn tími til að vakna? Smám saman áttaði ég mig. Ég vaknaði af þessum væra blundi.

Er mannfólkið ofbeldishneigðar verur?

Eftir að ég byrjaði að vinna að stofnun Friðar 2000 var oft sagt við mig að heimsfriður væri útilokað dæmi. Mannskepnan væri einfaldlega þannig gerð að frá örófi alda hafi stríðsrekstur verið snar þáttur í öllum samfélagsgerðum og það yrðu alltaf stríð. Við værum ofbeldishneigðar verur og þessu fengi ekkert breytt. Ég fann það innra með mér að þetta var ekki rétt. Ég sem Íslendingur, fæddur og uppalinn í friðsælu landi, var með sterka skoðun á því að stríðsrekstur og ofbeldishneigð séu okkur ekki meðfætt, heldur áunnið, nokkuð sem kemur með uppeldi og fræðslukerfi þjóðfélagsins. Ég neita að trúa því að mannfólkið geti verið svo vitlaust, að á þessum tímum upplýsingaaldarinnar, geti fólk stutt áframhaldandi stríðsrekstur og meðfylgjandi hörmungar fyrir allan almenning. Með fjölmiðlabyltingunni eru hörmungar meðbræðra okkar ekki lengur óþekktar, ekki eitthvað sem við getum lokað augunum fyrir. Börnin birtast okkur á skjánum, fórnarlömb haturs og ógnar. Við viljum öll frið í hjörtum okkar.

Ég fékk allt í einu upp í hendurnar stuðningsyfirlýsingu vísindamanna við þessa kenningu mína. Á friðarráðstefnu á Spáni var mér sýnd niðurstaða helstu fræðimanna heimsins sem höfðu að frumkvæði UNESCO komið saman og haldið ráðstefnu einmitt um þessi mál. Þeir gáfu út skýrslu sem gengur undir nafninu „Sevillu yfirlýsingin“ eftir borginni þar sem fundur þeirra var haldinn. Fræðimennirnir komust að þeirri niðurstöðu að mannskepnan væri ekki fædd með ofbeldishneigð, heldur væri alið á slíku í þjóðfélaginu.

En þótt upplýsingabyltingin geti verið gagnlegt tæki til friðar, þá

fylgja henni ákveðin vandamál. Aukin ofbeldishneigð í daglegum samskiptum fólks og eiturlyfjanotkun er bein afleiðing þróunar sem hefur orðið í framleiðslu kvikmynda, sjónvarpsefnis og tölvuleikja.

Ýmsar kannanir hafa leitt í ljós að gagnvirk tölvuforrit eru ein fljót-virkasta kennsluaðferð sem fundist hefur. Hana má nýta á jákvæðan hátt, en einnig neikvæðan. Stórfyrirtækið B&Q í Bretlandi var eitt af brautryðjendum í notkun gagnvirkra tölva í þjálfun starfsmanna. Á skömmum tíma tókst þeim að minnka kostnað og tíma við þjálfun um meira en 50% um leið og hæfni starfsmanna jókst til muna.

Tölvuleikir barna og unglunga eru ekkert annað en hraðvirk kennslutæki. Áhugi og spenna unglunganna fyrir þessari nýju tækni er gífurlegur, og ef þau hafa til þess tækifæri þá eru þau gjarnan tímunum saman að leik við tölvurnar. Því miður byggist yfirgnæfandi hluti tölvuleikja á ofbeldi, á því að skjóta, drepa eða limlesta þá sem verða á vegi þínum.

Ofbeldi í kvikmyndum og sjónvarpsefni er annað vaxandi vandamál. Í könnun sem háskólinn í Sheffield í Bretlandi stóð fyrir árið 1995, kom fram að 81% af því efni sem sýnt var á „The Movie Channel“ innihélt obeldisverk. Hlutfallið á „SKY Movies“ var svipað eða 79%. Könnunin leiddi í ljós að á eftir kvikmyndum og leiknum þáttaröðum var nútíma barnaefni hvað líklegast til að innihalda obeldisverk, sérstaklega í gervihnattasjónvarpi.

Yfirleitt eru afleiðingar hins vegar ekki sýndar, líkamlegar og andlegar; þjáningar sem hljótast af morðum, limlestingum eða öðrum obeldisverkum. Sjaldnast er sú sorg og ógæfa sem fylgir fórnarlömbunum eða fjölskyldu hluti af „skemmtuninni“. Framþróun kvikmynda-tækninnar er slík að bilið á milli skáldskapar og raunveruleika er óðum að minnka. Börn og óharðnaðir unglingar eiga á hættu að verða fyrir alvarlegum áhrifum af slíku efni og gera sér oft á tíðum litla grein fyrir þeim afleiðingum sem af obeldisverkum hljótast.

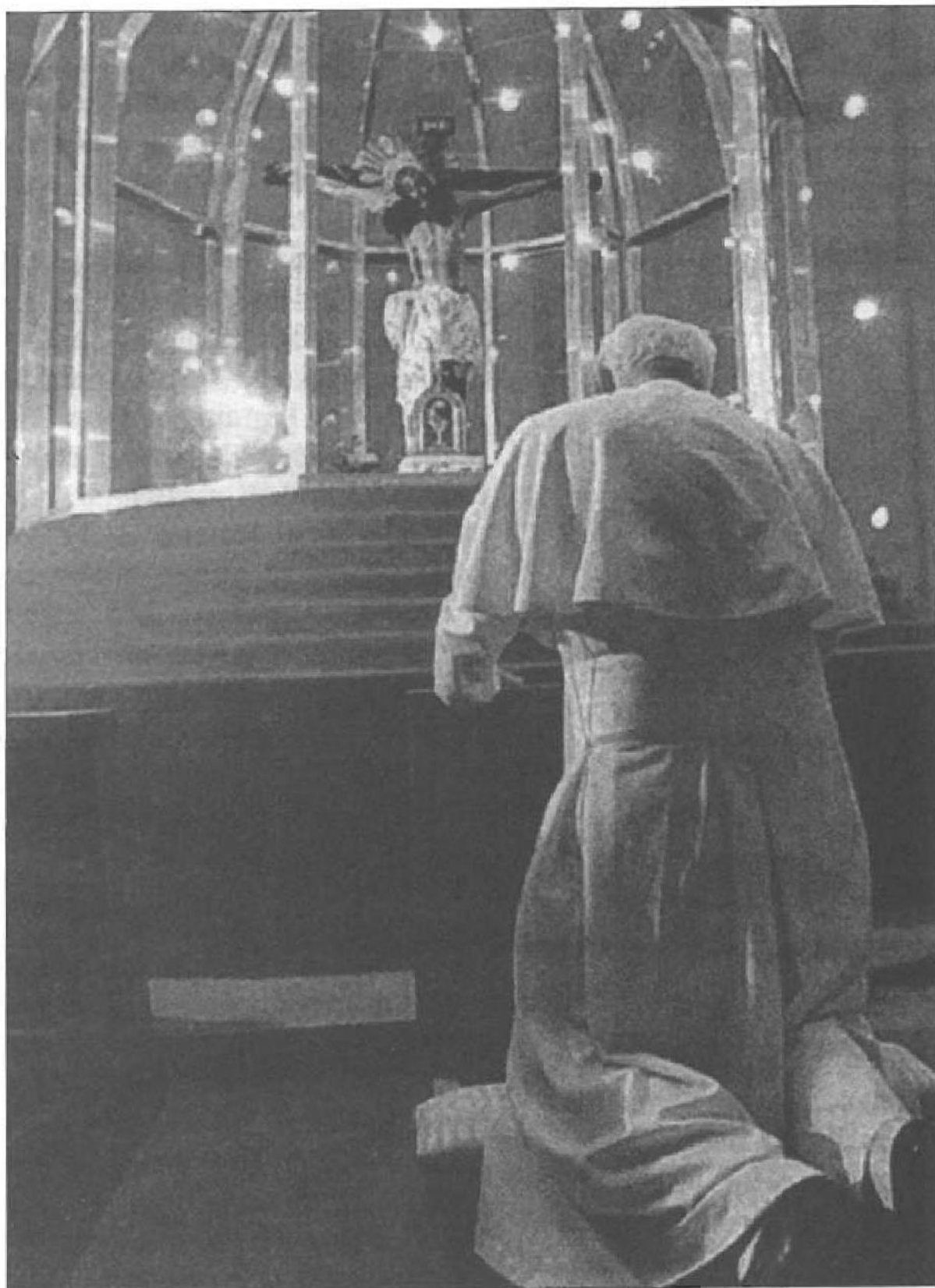
Í Bandaríkjunum eru gífurleg vandamál vegna obeldis og jafnvel morða í skólum. Nýlega var einnig framið morð í breskum skóla, er kennari var myrtur af nemanda sínum, þegar hann reyndi að stilla til friðar í slagsmálum nemenda. Tilraunir hafa verið gerðar í einum bandarískum skóla með að taka friðarkennslu upp sem sérstaka grein. Þetta hefur gefist ótrúlega vel, og á skömmum tíma hafði slík kennsla verulega jákvæð áhrif á nemendur og skólalífið.

Meira en 240 friðar- og grasrótarsamtök hafa byrjað tilraunir með friðarkennslu barna og unglinga. Meðal þeirra er Gandhistofnunin í San Fransisco í Bandaríkjunum en hún hefur beitt sér fyrir því að friðarkennsla verði tekin upp í skólum borgarinnar. Áhersla er lögð á að kenna unglingum leiðir til að leysa úr deilumálum án þess að grípa til ofbeldis. Einnig hefur Adi Roche forstöðumaður Chernobyl-barnahjálparinnar gert tilraunir með friðarkennslu í skólum á Írlandi. Þrátt fyrir að þessar tilraunir hafi gefist mjög vel, virðast yfirvöld og kennarar frekar sofandi gagnvart skyldu sinni í því að móta næstu kynslóð til friðar. Líbanon er meðal þeirra örfáu ríkja sem hafa tekið friðarkennslu upp sem hluta af opinberu menntakerfi þjóðarinnar eftir góða reynslu af samarbúðum á vegum UNICEF þar sem börn af ýmsum trúarbrögðum og þjóðarbrotum komu saman á tveggja vikna friðarnámskeiði.

Við Íslendingar þekkjum friðinn og hversu gefandi hann er. Það er okkar skylda að miðla honum til annarra. Ég vil leggja mitt að mörkum í þeim efnum og veit að í því verkefni á ég víða stuðning.

Tuttugu og fjórir fulltrúar frá ýmsum þjóðlöndum komu saman í Friðarháskóla Sameinuðu þjóðanna í Costa Rica í apríl 1996 til að stofna aldamótaráð Friðar 2000. Fundurinn sendi allsherjarþingi S.Þ. tillögur um ýmsar aðgerðir fram til aldamóta og fór þess á leit að árið 2000 verði gert að alþjóðlegu ári friðar og þjóðar heims láti pólitíska fanga lausa.

Skrautsýningar páfa og margra annarra trúarleiðtoga eru í litlu samræmi við kenningar spámana og Jesú Krists, sem flestir hverjir lifðu og boðuðu trú án slíks íburðar.

„Ekki munu menn segja: Sjá, þar er það eða hér er það,
því Guðs ríki er innra með yður.“

Biblían

Trúarbrögð

Hver lifandi vera á þessari jörð er Guðs hús

Það gætir oft þess misskilnings milla manna, að trúarbrögð hafi verið orsök eða ástæða fyrir stríði. Trúarbrögð valda ekki stríði. Menn valda stríði. Ófyrirleitnir og samviskulausir einstaklingar hafa í gegnum sögu mannkyns meðtekið trúarbrögð í sína eigin þágu og rangfært kenningar spámanna í þeim tilgangi að uppfylla markmið sín um veraldlegt vald og auðæfi.

Hann býr í glæsilegri höll sem skartar ellefu þúsund herbergum sem eru troðfull af bestu og verðmætustu listmunum í heiminum. Það er nær tveggja kílómetra gangur frá einum enda til annars. Hann er verndaður af vopnuðum bláklæddum vörðum sem hafa skipanir um að skjóta og drepa skyldi nokkur ógna lífi hans. Hann er „mikilvægari og heilagri“ en nokkur annar á þessari jörð. Hann hefur eigin bankastofnun, hann greiðir ekki skatta eða önnur opinber gjöld, hann er lögin og ríkið. Hann kom þarna með engar veraldlegar eigur árið 1978 og nú er hann einn af voldugustu mönnum heims. Þetta er Karol Wojtyła, fæddur í Pólandi og nú afvegaleiddur eins og fyrirrennarar hans. Hann mun yfirgefa þennan stað án veraldlegra auðæfa eins og við hin.

Karol Wojtyła, nú kallaður John Paul II., páfi eða faðir kaþólsku kirkjunnar, hóf líklegast feril sinn sem heiðarlegur, góðhjartaður og blíður maður. Kannski of blíður, því hann hefur gefið sig á vald andlitslausu skrifstofubákni Vatikansins sem hefur tryggt að hugmyndir páfa samræmist aldagrónu kerfinu. Það er hins vegar engin afsökun fyrir því að halda áfram hræsninni og breiða yfir suma af verstu glæp-

um sem framdir hafa verið gegn mannkyninu í nafni trúarinnar. Meðan tugmilljónir manna eru heimilislausir, og eyða jafnvel köldum vetrarnóttum í pappakössum á kirkjutröppum, sefur páfinn íklæddur dýrindis silkiklæðum í þægilegri rekkju hallar sinnar.

Þeir heimilislausu geta ekki opnað reikning í banka Vatikansins. Þar komast aðeins í viðskipti voldugir einstaklingar sem skarta umtalsverðum veraldlegum auði og yfirleitt er krafist meðmæla sem staðfesta slíkt.

Ríkisdæmi páfa er byggt á meiri blóðsúthellingum en í nokkru öðru ríki á jörðunni. Þetta er í mikilli andstöðu við Guðstrú og kenningar Jesús Krists. Í frumkristni var ekki til einn einasti kristinn stríðsmaður. Nokkrum öldum síðar lagði kirkjan blessun sína yfir og tók beinan þátt í blóðugum styrjöldum og miskunnarlausum ofsóknum gegn mannkyninu. Allt í nafni Krists, þótt aðfarirnar væru ekki í neinu samræmi við boðskapinn. Kærleikurinn, fyrirgefningin og miskunnsemin voru þá víðs fjarri.

Kirkjan innleiddi rannsóknarréttinn með það að leiðarljósi, að betra væri að drepa hundrað saklausa en að einn villutrúarmaður slyppi. Það voru um það dæmi að heilar fjölskyldur væru pyntaðar til að þær bentu á „sökudólg“ í sínum hópi. Að tilhlutan Formósusar páfa grófu fulltrúar rannsóknarréttarinnis jafnvel upp fleiri hundruð lík sem voru færð fyrir dóm og fundin „sek“. Um leið og sá framliðni var fundinn sekur, voru fyrrverandi eigur viðkomandi gerðar upptækar, erfingjarnir misstu arfinn, allan þjóðfélagslegan rétt og gátu talist heppnir að sleppa lifandi fyrir sérstaka miskunnsemi páfa. Dómurum rannsóknarréttarinnis var venjulega greiddur helmingur af andvirði þess sem gert var upptækt; afgangurinn greiddist til páfagarðs. Eins og við mátti búast, tapaði því rannsóknarrétturinn ekki einu einasta máli. Ef fangi var fundinn saklaus af því að hafa sagt eða gert eitthvað sem flokkaðist undir villutrú, var þrátt fyrir það hægt að refsast honum fyrir innstu hugsanir, efa, eða freistingar.

Erkibiskupinn í Köln gaf út verðlista yfir pyndingar sem innihélt fjörutíu og níu aðgerðir og verð, sem skyldu greiðast böðlinum af fjölskyldu fórnarlambins. Sem dæmi, kostaði það fimm sinnum meira að skera í burtu tungu fórnarlambins og stinga síðan glóandi járn í munninn, en einföld flenging í fangelsi. Þetta var einskonar stórmarkaður pyndinga. Lítil börn voru jafnvel pínd til að ná fram „sannleikanum“.

Sex ára gömul stúlka var yfirlýst norn og brennd á báli í einni af þeim fjöldabrennum sem eyddu jafnvel lífi hundruða manna samtímis.

Allt til þessa dags hefur páfagarður bælt niður biskupa og presta sem óska eftir umbótum á stofnuninni. Í stað þess að sverja trúnað við Guðsorð, sverja kaþólskir biskupar sig inn í kirkjuna með því að lofa að: viðhalda, verja, auka og stuðla að: rétti, heiðri, dýrð, forréttindum og völdum páfa sem er þeirra lávarður og fulltrúi Guðs. Það er til fjöldi dæma á síðari árum um presta sem hafa verið reknir eða hótað brottrekstri fyrir minnstu gagnrýni á páfa eða stefnumál hans.

Páfi á strax að selja allar veraldlegar eigur kirkjunnar og stofna sjóð til hjálpar fátækum. Það ætti að kanna möguleika á því að selja eða leigja byggingar Vatikansins sem ferðamannastað til ítalska ríkisins í skiptum fyrir fjármagn í slíkan sjóð. Annar valkostur er að gera þessar byggingar, ásamt miklum fjölda annarra og landareigna í eigu kirkjunnar um allan heim, að athvarfi fyrir flóttamenn og heimilislausu. Einnig ætti að endurskipuleggja banka Vatikansins og gera hann að banka þeirra sem minna mega sín. Kirkjan gæti í gegnum bankann miðlað fjármagni og lánnum til flóttamanna, heimilislausra og atvinnulausra og skapað þeim ný tækifæri til þátttöku í atvinnulífinu með uppbyggingu lítilla fyrirtækja.

Páfi ætti að flytja í látlausari hóbýli. Páfi þarf ekki á höll fylltri gulli að halda til að vera í samvistum við Guð. Hvorki Jesús Kristur né aðrir sem hafa á þessari jörð gengið hafa þurft á slíkum íburði að halda til bænastunda. Hver vera á þessari jörð er Guðs hús og fyrir Guði erum við öll jöfn hvort sem um er að ræða páfa eða umrenning á strætum Lundúna. Á sama hátt og hinir fyrstu kristnu menn nálgudust Guð undir berum himni eða í fábreyttum húsakynnum, geta almenningur og páfi náð til Guðs á hvaða stað sem er á jörðunni og án nokkurs veraldlegs íburðar. Allt sem þarf til að ná Guðsríki er opið hjarta.

Rétt eins og ýmsir leiðtogar kristninnar hafa í gegnum aldirnar afbakað trúna í þágu eigin valdabaráttu og arðráns, hefur múslimatrúnni verið nauðgað í pólitískum tilgangi í aldaraðir. Öfgamenn hafa myndað pólitíska trúarvakningarhópa og framkvæmt hryðjuverk í nafni Islam auk þess að skipa fólki fyrir hvað varðar hugsanir þess, hátterni, klæðaburð og líferni. Þessir þrýstihópar hafa einnig vaxandi áhrif á stjórnarfar þjóða.

Íslömsku þrýstihóparnir hafa skilning á kenningum Machiavelli og Plato um möguleikann á að lögleiða vald með notkun trúarbragða. Síðustu ár hafa þeir notað islömsku trúna til að ná fram auknum pólitískum völdum með því að rangtúlka ýmsar kenningar Múhameðs spámans og Kóransins, sem þeir þykjast vera að endurnýja. Sem dæmi má nefna þær miklu hömlur sem lagðar eru á réttindi kvenna af íslömskum öfga-
mönnum, svo sem einangrun, eða krafan um að þær hylji gjörsamlega andlit sitt og líkama. Þetta á sér enga stoð í Kóraninum eða kenningum spámansins.

Múhameð mælti með því að konur tækju þátt í stjórnámálum, að þær störfuðu og eyddu frístundum með karlmönnum, og hann krafðist þess ekki að þær hyldu andlit sín. Í pólitískum tilgangi, hefur ásetningur spámansins varðandi hlutverk konunnar í þjóðlífinu verið mistúlkað og misnotað. Samhugur spámansins fyrir réttindum kvenna endurspeglast yfirleitt ekki lengur í lögum og stjórnarháttum múslimskra ríkisstjórna.

Lífi flestra múslimskra stúlkna er stjórnað af þeim karlmanni sem stendur þeim næst í fjölskyldu. Í þessari menningu er það faðir stúlkunnar sem ákveður hver verði væntanlegur eiginmaður. Ef stúlka er ekki hrein mey þegar kemur að brúðkaupsnóttinni, er ekki óalgengt að hún sé myrt af bræðrum sínum til að halda meintri virðingu fjölskyldunnar.

Fyrir ekki löngu, kom ung kona á stað öldu reiði og mótmæla í Pakistan þegar hún spurði í bréfi til dagblaðs, að ef fjölkvæni væri islamskur réttur karlmannna, hversvegna islömsk lög gæfu ekki konum sama rétt. Hneykslaðir trúar- og stjórnámálaleiðtogar fordæmdu konuna og lýstu spurningu hennar „ólöglega, ósiðlega og ábyrgðarlausar“. Þess var krafist að hún iðrandi drægi skrif sín til baka, að öðrum kosti yrði hún opinberlega lýst villutrúar.

Skilaboðin sem hin unga kona var að leitast við að koma á framfæri var orðið algjört aukaatriði í allri heiftinni sem greip um sig, það að fjölkvæni var ekki ætlað að vera sjálfkrafa réttur múslima til að skipta á eldra módeli fyrir eitthvað yngra og sprækara. Upphaflega var ætlunin sú, að veita ekkjum og munaðarleysingjum vernd. Vers kóransins um fjölkvæni voru rituð stuttu eftir mikla orustu þar sem fjöldi múslimskra karlmannna lét lífið og konur stóðu eftir bjargarlausar, nema að þeir karl-

menn sem eftir lifðu skytu yfir þær skjólshúsi; tækju sér fleiri eiginkonur.

„Islam er lausnin“ virðist oft heillandi og ósjaldan eini sýnilegi valkosturinn í löndum stjórnað af spilltum, kúgandi og óhæfum ríkisstjórnunum sem hafa ekki getað, eða vilja ekki, veita almenningi góð atvinnutækifæri, húsnæði eða aðra lágmarks þjónustu. Paul Kennedy, forstöðumaður alþjóðlegra öryggisrannsókna hjá Yale háskólanum í Bandaríkjunum segir: „Er það nokkur furða, að atvinnulaus og örvæntingarfullur almúgi sem býr í fátækrahverfum og við lélegar veraldlegar aðstæður á allan hátt, líti til trúarleiðtoga eða öfgamanna sem höfða til stolts múhameðstrúarmanna, þjóðernisyggju og mótspyrnu gegn erlendu valdi og áhrifum?“

Undir beinum eða óbeinum ógnunum frá hryðjuverkamönnum sem nota Múhameðstrúna sem pólitískt afl, hafa margar ríkisstjórnir í Mið-austurlöndum sýnt ótrúlega skammsýni með því að styðja starfsemi þeirra með milljónum Bandaríkjadala. Þar má nefna Saudi-Arabíu sem studdi palentisku hryðjuverkasamtökin Hamas með 72 milljón dollara framlagi á einu ári. Konungsfjölskyldan leitast við með þessu að koma í veg fyrir að vera ógnað, hótad eða ráðin af dögum af þessum öfgasamtökum, en skilur ekki að þetta eru aðeins kaup á skammtíma líftryggingu. Kuwait hefur einnig um árabíli verið kúgað á svipaðan hátt. Milli áráanna 1981 og 1987 stóðu hryðjuverkasamtök fyrir fjölda sprengjutilræða í Kuwait. Kuwait greiðir nú „verndargjald“ til fleiri öfgasamtaka og hefur viðurkennt að hafa t.d. á árinu 1989 einu saman greitt 60 milljónir bandaríkjadala til Hamas. Arabíska furstadæmið hefur af sömu ástæðum fjármagnað svipuð samtök og einstaklinga og hefur meðal annars gefið milljónir bandaríkjadala til Abu Nidal, hryðjuverkamanns sem Arabar þekkja sem „Föður tortímingar“.

Trúarbrögð geta átt mikilvægan þátt í því að koma á heimsfriði. Þau geta einnig skapað áframhaldandi óróa. Í Þýskalandi á tímum nasista, gerði katólska kirkjan í fyrstu ekkert til að andmæla þjóðernishyggju Hitlers. Kirkjan lék hins vegar mjög tækifærissinnað hlutverk með því að viðurkenna lögmæti nasistastjórnarinnar og hafði þannig mikil áhrif til stuðnings pólitískri stöðu Hitlers, þegar hann var enn ekki orðinn fastur í sessi og þurfti mikið á slíkri viðurkenningu að halda. Margir biskupar og prestar studdu afdráttarlaust ýmis stefnumál nasista meðal

annars Nürnberg-lögin gegn Gyðingum árið 1934. Það var fyrst þegar hagsmunum kirkjunnar var ógnað af nasistum, t.d. með banni við kaþólskum ungmennafélögum, að kirkjan tók afstöðu á móti nasista-stjórninni.

Kirkjan hefur hinsvegar stundum gegnt mikilvægu hlutverki við sáttaumleitanir. Hér má nefna stríðið milli Rhodesíu og Zimbabwe á sjöunda áratugnum þegar 20.000 manns létust og einn af hverjum sex svörtum þegnum Rhódesíu missti heimili sitt af völdum stríðsins. Í Rhódesíu hafði kirkjan áratugum saman ræktað notalegt samstarf við ríkið, hvíta minnihlutann. Með því að veita blessun yfir óréttmæta þjóðfélagsskipan varð kirkjan síðar ein af orsökum átakanna milli svartra og hvítra. Þegar einstaklingar og ýmsar stofnanir innan kirkjunnar byrjuðu að vakna til raunveruleikans, var mótmælum þeirra gegn óréttmætum aðgerðum ríkisstjórnarinnar mætt með mikilli andspyrnu af kirkjunnar hálfu. Um síðir sýndi þó kirkjan opinskátt andstöðu gegn forréttindum hvítra. Þó ekki fyrr en næstum þrjátíu árum eftir að afrísk réttindabarátta byrjaði að ógna áhrifum kaþólsku kirkjunnar upp úr 1950. Hið formfasta kerfi kirkjunnar, fjárhagslegir þættir og aðild að stjórnkerfi ríkja, höfðu stuðlað að því að kirkjan var sem lömuð óg gerði löngum ekkert til að koma í veg fyrir miklar blóðsúthellingar og mannlegar þjáningar.

Til þess að kirkjan geti staðið við skuldbindingar sínar við Guð og mannkyn, þarf hún að losa sig við sín jarðlegu auðæfi og hætta afskiptum af hefðbundinni stofnanahyggju stjórnmalanna. Kirkjan á aðeins að beita sér fyrir andlegri handleiðslu jarðarbúa þar sem friður og velferð hvers mannsbarns eru höfð að leiðarljósi. Veraldlegar eigur kirkjunnar ber að nota til að fjármagna breytingu á núverandi heimsmynd, haturs og stríðs, til samfélags sem byggir á kærleika og friði í heiminum. Trúarleiðtogar ættu að vinna saman að því að finna leiðir til að styrkja trúarkerfi hvers annars til sameiginlegs markmiðs friðar og kærleika fyrir mannkyn og náttúru jarðar. Prestar og aðrir fulltrúar trúarsafnaða ættu að hætta að vinna eftir kerfi þar sem persónuleg eða stofnanaleg áhrif eða auðæfi eru í fyrirrúmi. Ef kirkjunni yrði umbreytt á þennan hátt í sannan boðbera Guðs, þá loks gæti kirkjan gegnt mikilvægu hlutverki í því að tryggja framtíð mannkyns og jarðar og verið sá engill friðar sem henni er ætlað.

Tökum forystuna

Fyrir 10 árum var leystur úr læðingi mikill kraftur sem breytti heimsmynd okkar. Það gerðist hér á Íslandi, því eftir leiðtogafundinn í Höfða leið kalda stríðið undir lok og þáttaskil urðu í heiminum.

Okkur Íslendingum var gefið það í vöggugjöf að gegna forystuhlutverki í því að leiða heiminn til friðar. Á árinu 1996 mun Ísland brjóta af sér ísinn frekar og vakna af löngum vetrardvalanum. Við munum þá hefjast handa við það merkilega verkefni sem forfeður okkar lögðu hornstein að fyrir nær þúsund árum, þegar þeir lögðu niður vopn á Þingvöllum. Á Íslandi hefur í raun ríkt friður allar götur síðan. Meðan blóðugar styrjaldir hafa geisað um heiminn, hafa Íslendingar einir þjóða aldrei tekið sér vopn í hönd til að leysa úr deilumálum hvað sem yfir þjóðina hafa dunið. Hreint og fagurt land, friðsælt og gott mannlíf, samhjálp og samhugur er vitnisburður okkar Íslendinga um árangur friðar og afvopnunar.

Hinar óhugnarlegu náttúruhamfarir á Súðavík og Flateyri sýndu glögg tve þjóðin stendur saman eins og klettur þegar á reynir. Auk þess að sýna samhug í verki, hafa Íslendingar leyst farsælega úr mörgum vandamálum með umburðarlyndi. Kristnitakan á Þingvöllum er dæmi um slíkt umburðarlyndi sem leiddi til friðsamlegrar lausnar á miklu deilumáli þeirra tíma. Þá voru leiddar saman í sátt og samlyndi um trúmálin fylkingar úr mörgum áttum á Íslandi, og síðar reis hér land friðarins.

Þessi reynsla mun verða mikilvægasta útflutningsvara okkar Íslendinga á komandi árum. Okkar bíður það hlutverk að leiða heiminn til

friðar, að kenna börnum jarðarinnar þörfina á umburðarlyndi og sam-
hug manna á meðal, og hvernig fagna beri lífinu í öllum þeim mismun-
andi litum og tilbrigðum sem fylgja fegurð náttúrunnar. Íslendingar
geta og eiga að gera friðarboðskap að atvinnugrein. Okkur er það í
blóð borið að flytja út fyrir landsteinanna dýrmæta reynslu sem er kær-
komin og nauðsynleg fyrir allan heiminn.

Við eigum þjóðhöfðingja sem stendur utan daglegs amsturs stjórn-
sýslunnar sem hlutlaust tákni þjóðarinnar. Í hugum okkar flestra er
embætti forseta Íslands tákni um samstöðu þjóðarinnar. Frú Vigdís
Finnbogadóttir hefur á undanförnum 16 árum komið víða fram og unn-
ið hug og hjörtu fólks fyrir hönd okkar sem geislandi verndarengill
þjóðarinnar. Lögð hefur verið rík áhersla á að forsetinn standi utan um-
ræðu um dægurþras stjórnmalanna sem þingmenn og ráðherrar deila
um á mismundandi viðeigandi hátt. Ef forsetinn væri þátttakandi á
þeim vettvangi, er hætt við að embættið myndi fljótt missa þá ímynd
sanhugar og virðuleika sem það hefur í dag.

Skiljanlega, þegar nú skal ganga til kosninga um nýjan forseta, er
rætt um þetta embætti, tilgang þess og markmið. Sumum finnst þetta
hálfgerð vandræðastaða, þar sem embættið hefur nánast engin völd í
landinu og forsetanum því miklar skorður settar hvað varðar viðræður
og samneyti við forseta annarra þjóða, sem flestir hverjir gegna forystu-
hlutverki í stjórnsýslunni.

Lítil þjóð eins og við Íslendingar hefur ógjarnan efni á því að hafa
valdalausn skrautforseta með tilheyrandi fylgdarliði á Bessastöðum. Í
Bretlandi er fólk gjarnan þeirrar skoðunar að halda beri konungsfjöl-
skyldunni úti vegna þeirra miklu ferðamannatekna og kynningar í fjöl-
miðlum um allan heim sem skapast í kringum þetta fólk. Það er hverj-
um hugsandi manni augljóst að við Íslendingar þurfum hins vegar að
sníða okkur stakk eftir vexti og finna nýtt viðeigandi hlutverk fyrir for-
setann okkar og nýjar tekjulindir á móti kostnaði okkar af embættinu.

Ef rétt verður haldið á spilunum á næstu mánuðum og árum, getur
forseti Íslands orðið ein mesta tekjulind þjóðarinnar. Forseti okkar hef-
ur þá óvenjulegu stöðu að standa utan við stjórnsýslu þjóðarinnar og
það er einmitt mikil þörf á slíkum óhlutdrægum aðila, einskonar sátt-
semjara til friðar, á alþjóðlegum vettvangi. Undanfarin ár hafa Banda-
ríkjamenn gengt forystuhlutverki við friðarsamninga. Hinsvegar eru

mjög skiptar skoðanir innan Bandaríkjanna um þetta hlutverk, og alls óvíst eftir forsetakjör þarlendis á þessu ári, hvort þetta hlutverk haldist óbreytt. Þar í landi er einangrunarhyggjan vaxandi. Einnig er það oft óhjákvæmilegt að til komi ýmsir hagsmunaaárkestrar milli viðsemjanda og stórvelda svo sem Bandaríkanna. Það er einnig kaldhæðnislegt, að ætlast til þess að stærsti vopnasali heimsins, Bandaríkin, gegni óhlutdrægu hlutverki við að koma á afvopnun í heiminum.

Það er alls ekki hægt að ganga að því sem vísu að forseti Bandaríkjanna geti gengt hlutverki sáttasemjara við öll tækifæri eða boðað frið á jörð á sannfærandi hátt. Til þess er tvískinningurinn of áberandi. Enginn er betri í þetta hlutverk en forseti Íslands. Þjóð okkar er virt og vel liðin um allan heim og við erum sú þjóð sem búið hefur lengst af öllum við vopnlausan frið. Við erum sú þjóð ein sem aldrei hefur rekið skipulagðan hernað eða gegnt herþjónustu. Smæð þjóðarinnar er okkar máttur á þessum vettvangi og gerir okkur kleift að taka á málum án hlutdrægni.

Með því að gera forseta Íslands að boðbera friðar í heiminum, þá mun rísa á Íslandi ný og kærkomin atvinnugrein sem getur bjargað milljónum mannlífa og linað þjáningar um allan heim.

Margir telja vafalaust ég sé að boða einhverja fjarstæðu þegar ég tala um Ísland sem leiðandi afl til friðar. En þeir láta blindast af umfjöllun fjölmiðla um mikilvægi stórveldanna í þessum efnum. Ný sókn til friðar mun koma úr grasrótinni, frá fólkinu sjálfu, en ekki valdastéttinni. Sannfærandi rödd Íslands mun ná eyrum almennings, ef rétt er að verki staðið. Oft veltir lítil þúfa þungu hlassi.

Á sama hátt og hægt er að æsa fólk til stríðsrekstrar með fjölmiðlaáróðri, þá er hægt að nota fjölmiðlataekni til að koma á friði. Með jákvæðri fjölmiðlun má gefa almenningi dýpri skilning á tilverunni. Innst inni er fólk í heiminu þreytt á stríðsbröltinu og á enga ósk heitari, en búa í sátt og samlyndi með nágrönnum sínum. Öfgafull þjóðerniskennnd og trúarofstæki býr ekki í hjörtum fólks, heldur þráir það nýtt jákvætt afl, lýsandi vegvísa í átt til varanlegs friðar.

Við þurfum að opna hjörtu fólksins fyrir ljósinu. Ísland, með forseta okkar í fararbroddi sem tákn um frið og samhug, gæti sem eina vopnlausu þjóðin í NATO, orðið aflið til að vinna friðinn með kærleika og rökhyggju að vopni. Máttur orðsins er mikill. Við eigum margt gott

fjölmiðlafólk sem gæti veitt þessu máli lið og orðið frumkvöðlar að jákvæðri fjölmiðlun í alþjóðlegu samstarfi. Ísland gæti byrjað á því að boða frið og kærleika í Bosníu með því að koma á fót samstarfi um friðarútvarp í Sarajevó. Í stað þess skipa fólk í flokka og þjóðarbrot eins og nú er gert, þegar rætt er um vandamál stríðsins, yrðu áherslurnar þær að leysa málið með samhug allra landsmanna að leiðarljósi, gjarnan með því að fólk úr öllum áttum komi saman í útsendingu. Slík fjölmiðlun gæti komið af stað jákvæðri skriðu til friðar um allan Balkanskaga.

Árangur leiðtogafundarins í Reykjavík fyrir 10 árum gaf heiminum tækifæri sem má ekki ganga okkur úr greipum. Við lok kalda stríðsins skapaðist fyrst möguleiki á því að koma á heimsfriði. Það er sorglegt, að enn í dag byggjum við jörð sem er næstum járnklædd af ógnvænlegum útrýmingarvopnum, og lítið lát er á tvískinnungshætti og þeim tilburðum þjóðanna að halda áfram að fjárfesta í dauðanum. Eyðslan í hernaðarbróltið er talin vera 144 milljarðar íslenskra króna hvern einasta dag ársins. Þetta er þó aðeins um 6% af „verðmætasköpun heims“ og atvinnugreinar svo sem ferðaþjónusta eru nú mun stærri en vopnaíðnaður. Þrátt fyrir þetta eru sumar þjóðir enn fastar í gamla tímanum, eins og Frakkar sem héldu áfram tilraunum með kjarnorkuvopn og virtu að vettugi mótmæli annarra jarðarbúa. Frakkar komast upp með þetta ódæði gegn mannkyni því í augum stjórnvalda á Vesturlöndum tilheyrir Frakkar hópi „ábyrga þjóða“.

Mikil þörf er á sáttmála sem setur jarðarbúum skýrar umhverfisreglur við náttúruna og mannfólkið, þar sem meðal annars yrðu sett alþjóðleg lög gegn kjarnorkuvopnum. Mikhael Gorbachev braut blað í sögunni á leiðtogafundinum í Reykjavík fyrir 10 árum og er sú persóna sem á hvað stærstan þátt í endalokum kalda stríðsins. Þessi merki maður starfar enn í þágu mankynns. Nú sem einn frumkvöðullinn um áður nefndan jarðarsáttmála. Alþjóðastofnunin Friður 2000, sem stofnuð var á Íslandi árið 1995, hefur gerst stuðningsaðili þessa átaks, og vinnur að því að kynna þann möguleika að leiðtogar heimsins hittist á Þingvöllum árið 2000 til að undirrita jarðarsáttmálann. Stefnt er að undirbúningsráðstefnu um þetta mál haustið 1996. Þá um leið er ráðgert að setja upp minnismarki í tilefni af leiðtogafundinum og hefja afhendingu árlegra friðarverðlauna frá Íslandi. Ég kynnti þessi áform lauslega á ráðstefnu

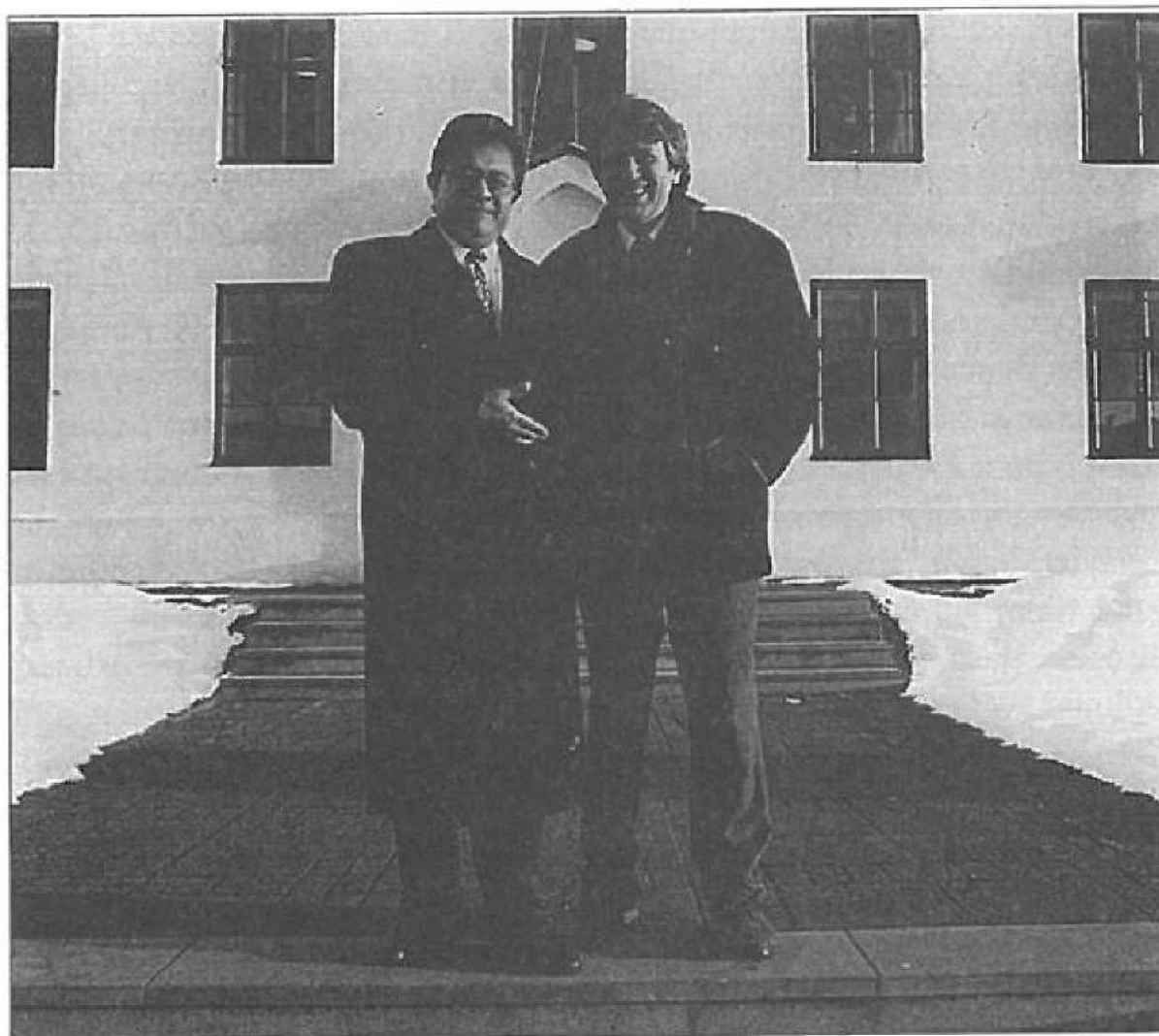
grasrótarsamtaka hjá Sameinuðu þjóðunum í New York í október 1995. Þar eins og annarsstaðar sem ég hef kynnt friðarboðskapinn frá Íslandi, var þessu frumkvæði frá landi friðarins tekið með opnum örmum. Nú eru á annað þúsund Íslendingar og meira en eitt hundrað fjöldasamtök í heiminum aðilar að íslensku sjálfseignarstofnuninni, Friður 2000. Meðal annars er unnið að því að koma upp Internet- miðstöð hér á landi fyrir bandarísku stofnunina CCC-UN sem stofnuð var af fyrrum forsetafrú Bandaríkjanna, Elenor Rosenvelt, til að miðla upplýsingum til almennings um störf Sameinuðu þjóðanna. Tilgangurinn með Internet-miðstöðinni á Íslandi er að samhæfa aðgerðir á annað þúsund grasrótarsamtaka um allan heim frá landi friðarins.

Íslendingar, stöndum saman um stærsta og mikilvægasta málefni allra tíma, heimsfriðinn. Brettum um ermarnar og göngum til verka. Bregðumst ekki skyldu okkar við mannfólkið og náttúruna. Skorum á Alþingi að forseti Íslands og stjórnvöld beiti sér fyrir því á alþjóðlegum vettvangi að tekin verði upp ný og farsælli stefna í friðarmálum heimsins.

Of ung til að hata.

Virkjum Bessastaði

Yogesh K. Gandhi, forseti Gandhi stofnunarinnar og einn af ættingjum hins fræga indverska leiðtoga, og Ástþór Magnússon fóru á fund forseta Íslands, frú Vigdísar Finnbogadóttur í ársbyrjun 1996 og skoruðu á forsetann að beita sér fyrir því að Ísland leiði heiminn til friðar.

Þróun til friðar og velmegunar á jörðinni

Á undanförunum árum hafa komið fram ýmsar athygliverðar tillögur til þróunar friðsamlegs mannlífs á jörðinni. Meðal annars frá alþjóðlegum nefndum í tengslum við S.Þ., þar sem átt hafa sæti ýmsir þekktir einstaklingar og þjóðarleiðtogar. Í byrjun níunda áratugarins var t.d. nefnd undir forsæti Olav Palme, þáverandi forsætisráðherra Svíþjóðar, sem lagði það til að kjarnorkuvopn yrðu án tafar bönnuð, því að öðrum kosti væri framtíð mannkyns í stórhættu. En þrátt fyrir falleg skrif og fagurgala, miðar málum hægt í þá átt að koma þeim aðgerðum af stað sem nefndirnar góðu hafa lagt til. Eins og gerðist með skýrslu Palme-nefndarinnar, þá eru þessi mál að miklu leyti þöggðu niður eins og frekast er kostur, þegar einhver ræðir um nauðsyn þess, að koma tillög- unum á framkvæmdastigið. Í slíkum skýrslum komast nefnilega sér- fræðingar oft að niðurstöðum sem gætu komið niður á skammtíma- hagsmunum sumra ríkisstjórna og stærri fjölþjóðafyrirtækja. Á hverj- um tíma virðist alltaf litið til þröngra sérhagsmuna í tíma og rúmi og þannig komast mál framtíðarinnar ekki inn í forgangsröðina.

Til þess að hægt sé að breyta núverandi heimsskipan, sem flestum er ljóst að gengur ekki til frambúðar, þarf að koma til nýtt afl sem hefur framtíðarvelferð mannkyns að leiðarljósi í stað skammtíma sérhags- muna. Markviss forysta frá Íslandi gæti leyst slíkt afl úr læðingi. Með umbreytingu á utanríkisstefnu þjóðarinnar, væri hægt að koma á fót

bandalagi þjóða undir forystu Íslendinga sem hefði eftirfarandi markmið:

- 1. Að banna kjarnorkuvopn með alþjóðlegum lögum*
- 2. Einstakar þjóðir heims hætti hernaði og stofnaðar verði friðarsveitir undir alþjóðlegri stjórn sem taki að sér varnarmál þjóðanna.*
- 3. Þeim fjármunum og mannafla sem sparast við breytt fyrirkomulag í hernaði, verði beint til þróunarhjálp, skriðdreka breytt í dráttarvél.*
- 4. Að gerður verði alþjóðlegur sáttmáli er tryggir öllum jarðarbúum jöfn mannréttindi og farsæld í ómenguðu umhverfi.*

Menntun er lykilatriði til þess að hægt sé að bæta lífsskjör fólks í þróunarlöndunum, því nauðsynlegt er að gera fólki kleift að byggja samfélög sín og atvinnu á eigin forsendum og eigin atorku. Það hefur til dæmis sýnt sig um allan heim, þegar offjölgunarvandamálið er skoðað, að jafnvel í hörðustu vígjum kaþólsku kirkjunnar svo sem Ítalíu, að menntun, fræðsla og greiður aðgangur að heilbrigðisþjónustu og getnaðarvörnum hefur fljótlega dregið stórlega úr barneignum.

Grundvallarbreyting þarf einnig að eiga sér stað varðandi hlutverk ýmissa stofnana svo sem NATO. Undir forystu Íslands til friðar, þarf að kynna áhrifamátt jákvæðrar fjölmiðlunar og koma á fót alþjóðlegum aðgerðum í þeim tilgangi að skapa frið með mætti orðsins í stað sverðsins. Þá þarf að koma af stað slíkri jákvæðri fjölmiðlum til friðar í öllum heimshlutum, svo sem á Balkanskaga, í Afríku og Mið Austurlöndum og víðar og víðar. Máttur orðsins mun fljótlega hafa áhrif.

Mikil endurskipulagning þarf að eiga sér stað innan Sameinuðu þjóðanna og hjá öðrum alþjóðlegum stofnunum. Auka þarf stjálfstæði þeirra og skilja frá sérhagsmunum einstakra ríkja. Athuga þarf leiðir sem S.Þ. gætu notað til skattlagningar á alþjóðleg viðskipti. Markmiðið er að breyta Sameinuðu þjóðunum í sjálfstætt afl sem starfi að hagsmunum mannfólks í stað þess að vera hagsmunatæki ríkisstjórna, sem of oft virða mannréttindi að vettugi og láta sig velferð fólks litlu skipta.

Athuga þarf möguleika á því að breyta að einhverju leyti skattlagningu fyrirtækja, þannig að í stað beinna tekjuskatta greiði þau fyrir

notkun náttúruauðlinda og vegna þess úrgangs sem þau láta frá sér. Þetta mun skapa jákvæða viðleitni til að vernda náttúru jarðar. Einnig þarf að koma á alþjóðlegum lögum og skattlagningu á alþjóðleg fyrirtæki, þannig að þau geti ekki fært starfsemi sína og hagnað á milli einstakra ríkja eftir hentugleika til að komast hjá eðlilegri þátttöku í uppbyggingu samfélagsins.

Sú staðreynd að auður heimsins færirst stöðugt á færri hendur grefur undan möguleikum á réttlátri heimsmynd þar sem mannkyn getur búið saman í sátt og samlyndi í blómlegu samfélagi. Athuga þarf möguleika á því að koma á fót einum gjaldmiðli fyrir allan heiminn og taka þannig fyrir gjaldeyrisbrask. Einnig þarf að stuðla að því að eignarhald og arður atvinnutækja dreifist á jafnari hátt, t.d. með því að veita skattaávilnanir til fyrirtækja, sem eru að miklum hluta í eigu starfsmanna sinna. Þá þarf einnig að huga að þeirri þróun sem á sér stað þar sem vélmenni taka í auknum mæli við af verkafólki, en nú þegar er framleiðsla margra fyrirtækja að stórum hluta byggð á „vinnuafli“ vélmenna. Tryggja þarf hag almennings við slíkar breytingar.

Til þess að íslenska ríkisstjórnin geti orðið virkur þátttakandi í því að leiða aðrar þjóðir í þessa réttu átt, þarf ríkisstjórnin að afskrifa öll frekari hagsmunatengsl vegna herstöðvarinnar á Keflavíkurflugvelli. Stefna þarf að því að byggja upp aðra starfsemi sem kæmi í stað þeirra tekna og atvinnu sem af hersetunni hafa skapast. Þannig getur íslensk utanríkisstefna fyrst orðið sjálfstæð og mótast þá ekki lengur af hagsmunum bandarískra fyrirtækja og yfirvalda þar í landi, eins og gerðist til dæmis árið 1994, þegar íslensk yfirvöld tóku vægast sagt umdeilda afstöðu til kjarnorkuvopna.

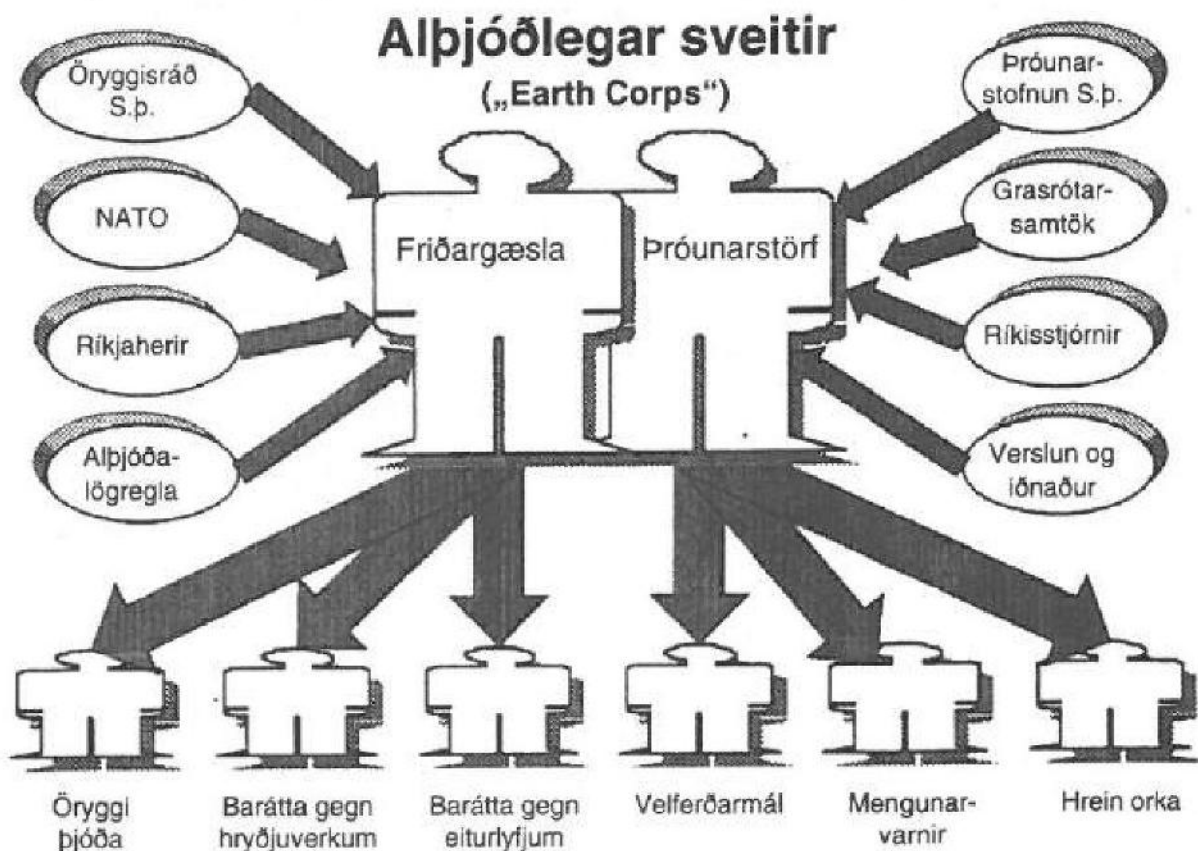
Þar sem forseti Íslands stendur utan ríkisstjórnarinnar og hins hefðbundna stjórnkerfis í stórum dráttum, þá getur hann tekið þessa stefnu upp án þess að ríkisstjórnin þurfi, eða í raun geti haft, mikil afskipti þar af. Þetta gæti verið byrjunin fyrir okkur Íslendinga, þannig gætum við farið að láta til okkar taka og í okkur heyra, þannig að heimsbyggðin leggi við hlustir. Forsetinn gæti leitt aðra þjóðhöfðingja til viðræðna og í raun verið í forsvari fyrir uppbyggingu nýs friðarbandalags þjóða heimsins, hvað sem liði stöðu ríkisstjórnarinnar.

Koma þarf upp samstarfshópum í þeim tilgangi að undirbúa stefnuskrá og tillögur að framkvæmd friðarstefnu Íslands. Mikið af upplýs-

ingum og tillögum liggja fyrir frá ýmsum alþjóðlegum stofnunum sem þarf að samræma í raunhæfa og markvissa áætlun um væntanlegt hlutverk Íslands, forsetaembættisins og annarra stofnana hér á landi til að leiða þjóðir heims til friðar. Á Íslandi getur risið upp nýr og blómlegur atvinnuvegur sem mun tryggja velferð landsmanna til framtíðar auk þess að hafa veruleg áhrif á framtíð alls mannkyns og náttúru jarðar.

Hvert ferðalag hefst á fyrsta skrefinu. Það skref eigum við Íslendingar að stíga. Ég vil leggja mitt af mörkum til þess að ferðalagið geti hafist. Tökum höndum saman og hefjum sókn til nýrrar og betri framtíðar.

Hugsanleg breyting á hernaði til öryggis- og þróunarmála:

*„Við álitum Frið 2000 vera svar við bænum okkar,
að Guð komi á fót friðsamlegu samfélagi um allan heim“
U.B. James - Akwa Ibom IFOR Peace Group - Nígeríu*

Hvað er Friður 2000?

Fyrst og fremst er það takmark mitt með stofnun Friðar 2000 að koma á stað þjóðarátaki okkar Íslendinga til að leiða alþjóðlega baráttu fyrir friði og réttlæti í heiminum. Meginmarkmið samtakanna, sem rituð eru í formála að samþykktum hreyfingarinnar, lýsa nokkuð hvað mun felast í slíku átaki:

MEGINMARKMIÐ FRIDAR 2000:

AÐILAR AÐ FRIDDI 2000 eru staðráðnir í því að bjarga móður jörð frá eyðileggingu, sem skapast af ofbeldi, styrjöldum og umhverfisspjöllum. Við höfum ákveðið að sameina krafta okkar til hjálpar því að viðhalda mannlífi jarðar og náttúru með því að skapa aðstæður, sem stuðla að friðsamlegri og hagsælli framtíð á næsta árpúsundi.

JARÐLÍFI OKKAR HEFUR VERIÐ UMBREYTT aðalega með tækniþróun, fjölmiðlum og hagkerfum. Þjóðir heims hafa framleitt miklar birgðir af banvænum vopnum sem geta eytt nær öllu lífi á jörðu. Aukinn fjöldi fólks þjáist af völdum stríðstóla og fátæktar. Við upplifum nú aukna útbreyðslu ofbeldis í þjóðfélaginu, sem fjölmiðlar ýta

undir og sem ógnar framtíð mannkyns. Okkur er ljóst, að umhverfið þekkir engin landamæri þjóða og að örlög alls mannkyns eru samofin.

TIL AÐ NÁ ÞESSUM MARKMIÐUM höfum við stofnað alþjóðlega hreyfingu undir nafninu „Friður 2000“, sem hvata til að sameina allar þjóðir, fyrirtæki og stofnanir jafnt sem ríkisstjórnir til að vera í fylkingabryjósti til umbreytinga á núverandi heimsskipan til að ná fram friðsömu árbúsundi. Friður 2000 skal styðja grundvallargildi um virðingu fyrir lífi á jörð, frelsi, réttlæti, jafnrétti, gagnhvæmri virðingu, sam hjálp og heiðarleika. Friður 2000 fagnar og styður rétt alls mannkyns til að búa við stöðugt og heilbrigt umhverfi, þar sem friður, virðing og velferð ræður ríkjum. Friður 2000 og aðilar hreyfingarinnar skulu ávallt starfa án tillits til kynþáttar, trúarskoðana, kynferðis eða aldurs.

MARKMIÐ OKKAR eru að kalla á aðgerðir án tillits til flokka- drátta eða stjórnmalakenna:

(I) efla almenna þekkingu með rannsóknum á málum, sem varða áhrif ofbeldis í sjónvarpi og öðrum fjölmiðlum, og nota fjölmiðla á ábyrgan hátt til að stuðla að ofbeldislausri hegðun.

(II) stuðla að stjórnskipulagi sem viðheldur lífi á jörð. Stuðla að umbreytingum á hernaðarstefnum til að takast á við hinn geigvænlega skort á efnahagslegri og félagslegri þróun mannkyns, afnámi fátæktar, sjúkdóma, lífsbjargarleysis og þjánainga hvar sem er.

(III) rannsaka orsakir og áhrif átaka, sem eiga sér stað innan ríkja eða á alþjóðlegum vettvangi, finna aðferðir til að draga úr slíkum átökum, og koma á milligöngu um friðsamlega lausn slíkra átaka með aðstoð hlutlausra sáttasemjara.

(IV) efla kannanir um gagnsemi og gerð alþjóðlegra laga og stuðla að alþjóðlegum jarðarsáttmála studdum af alþjóðlegum reglum um aðgerðir til að afstýra átökum með sérstakri áherslu á friðargæslumál, umbreytingar á hernaðarstefnu og hernaðarútgjöldum, vopnaiðnaði og öryggi heims, með félagslegri framþróun og ábyrgri stjórnun, verndun og nýtingu landsvæða, gróðurs, dýralífs, vatnsbirgða, orkugjafa, andrúmslofts og annarra náttúrulegra auðlinda.

(V) kynna almenna þekkingu og skilning á ofangreindum málefnum og hvetja til almennrar þátttöku með sameiginlegum skuldbindingum um grundvallargildi, sem sameina ólíka menningarstrauma, stjórn mála-skoðanir, trúarbrögð og heimspekikenningar umhverfis þessi markmið.

TÁKN

Tákn Friðar 2000 er hringur, sem táknar jörðina og innan þess hið forna kínverska tákn (ying jang), sem er ímynd jákvæðra og neikvæðra afla og þörfina fyrir jafnvægi. Bryndreki, sem breytist í dráttarvél, sem táknar umbreytingu hernaðarlegrar efnahagsstefnu í efnahagsstefnu friðar. Tvær hendur halda jörðinni uppi, sem undirstrikar að framtíðin er í höndum fólksins. Orðin Friður 2000 merkja frið á jörð á næsta ár-þúsundi. Orðið friður má þýða á önnur tungumál.

Núverandi staða Friðar 2000

Þegar þessi bók er rituð hafa nær tvö hundruð erlend friðarsamtök gerst samstarfsaðilar Friðar 2000 og félagsmenn á Íslandi orðnir nær tvö þúsund. Stefnt er á að halda ráðstefnu aðildarfélaga í Reykjavík haustið 1996, og leggja drög að heimsfundi á Þingvöllum árið 2000 þar sem undirritaður verði jarðarsáttmáli. Þá er í undirbúningi starfsemi fjölmiðlafyrirtækis sem m.a. mun framleiða sjónvarpsefni og tölvuleiki sem stuðlað geta að friðsamlegri þróun samfélagsins. Friður 2000 vinnur að því að kynna Ísland sem „land friðarinn“ og mun veita alþjóðleg friðarverðlaun héðan til fólks sem stuðlar að breyttum áherslum í fjölmiðlun og kvikmyndagerð.

Í samvinnu við Frið 2000 stefnir Rodrigo Carazo, fyrrverandi forseti Costa Rica á, að koma á fót alþjóðlegum samtökum fyrrverandi forseta alls staðar frá í heiminum til að veita friðarbaráttunni lið. Ráðgert er að stofnfundur um þetta átak fari fram í Reykjavík í október 1996, og hef ég fært frú Vigdísí Finnbogadóttur bréf frá forsetanum f.v. þar sem henni er boðin þátttaka. Einnig er ráðgert að stofna á sama tíma fulltrúaráð Friðar 2000 með þátttöku fleiri hundruð grasrótarsamtaka.

Friður 2000 er opið öllum sem áhuga hafa á að fylgjast með eða taka þátt í starfi félagsins. Nánari upplýsingar um starfsemina liggja frammi á skrifstofu félagsins.

Lois Nicolai, einn samstarfsaðila Friðar 2000 gekk á fund Hilary Clinton, forsetafrúar Bandaríkjanna, og kynnti starfsemi samtakanna. Í bréfi frá Hvíta húsinu til Ástþórs Magnússonar býðst forsetafrúin til að senda stuðningsávarp til fyrirhugaðs Fulltrúaráðsfundar samtakanna.

*„Við höfum enn ekki öðlast heimsfrið
af því að í hugum manna ríkir ekki friður.“
U-Thant, aðalritari S.P.*

Hvað getur þú sem einstaklingur gert?

Það sem skiptir mestu máli er að öðlast innri frið. Þá að taka næsta skref og leggja hönd á plóginn. Ég hafði aldrei spáð mikið í vandamál heimsins né þær hörmungar sem stór hluti jarðarbúa býr við af völdum stríðsreksturs og rangra áherslna í fjárfestingum ríkisstjórna. Ég tilheyrði þeim hópi sem flýtur sofandi að feigðarósi.

Eftir að ég gerði mér grein fyrir ástandinu, fyrir um þremur árum, tók ég til hendinni og lagði mitt af mörkum. Samtökin Friður 2000 og þessi litla bók eru afrakstur þess.

Friður 2000 hófst með vinarfundi í Lundúnum. Á sama hátt gætir þú komið saman með vinum eða starfsfélögum til hugleiðslu friðar, jafnvel komið á fót Friðar 2000 félagi á meðal ykkar. Alþjóðastofnunin Friður 2000 sem ég hef komið á fót í Reykjavík hefur það markmið að styðja slík framtök. Ef þú sækir kirkju eða aðra fundi í trúfélagi, því ekki að fara með bæn til friðar. Ef þú er ritfær gætir þú beitt þér fyrir að skrifa í fjölmiðla og til áhrifamanna um þessi mál. Þú gætir byrjað á því að undirrita þá „Áskorun til friðar“ sem hér fylgir. Áskorunin er póstkort sem má rífa úr bókinni og setja ófrimerkt í póst.

Óþekkti vinur!...

„Með jólapakkanum
fékk ég það dýrmætasta í lífi mínu“

Harpa Karlsdóttir skýrir frá

Fyrir hönd alþjóðastofnunarinnar Friður 2000, langar mig að þakka íslenskum börnum samhuginn við jólagjafasöfnunina til Sarajevó um síðustu jól. Fleiri tugir þúsunda gjafa söfnuðust sem sýnir mikinn samhug í verki. Við vorum fimm talsins sem fórum í þessa ferð á vegum stofnunarinnar og dreifðum sjálf aðeins litlum hluta jólagjafanna, en Rauði krossinn í Bosníu hafði tekið að sér alla umsjón með dreifingunni. Við fengum aðeins að stoppa í sólarhring í borginni.

Við settum upp íslenskt jólatré á torginu í miðborginni og þar söfnuðust saman hátt í 2000 manns á einni klukkustund, sem vildu sjá jólasveininn og verða sér úti um gjafir í leiðinni. Okkur tókst einnig að gefa okkur tíma til að koma við á munaðarleysingjahæli sem hýsir 16 munaðarlaus börn á aldrinum 7 mánaða upp í 9 ára og þar var handgangur í öskunni þegar jólasveinninn mætti með þakka. Stærsta hluta gjafanna dreifði síðan Rauði krossinn í Sarajevó til þeirra sem minna mega sín, en það var aðallega til barna, sem misst hafa foreldri eða forelda í þessu fátæka stríði.

Einn piltur, 13 ára gamall, vék sér að mér, þar sem ég stóð í hópi erlendra blaðamanna og bað mig um eiginhandararitun, sennilega vegna þess, að ég var með jólasveinahúfu. Við skiptumst á nokkrum orðum gegnum túlk og þar sem hann minnti mig svo á son minn Frans, sem er 12 ára, lét ég hann hafa nafn hans og heimilisfang í von um að koma á skriflegu sambandi og fá að vita meira um líf barna sem flest lifðu ósköp venjulegu lífi eins og íslensk börn, áður en stríðið braust út. Bréfið lét ekki á sér standa og var skrifað samdægurs og birtist það hér á eftir.

Sarajevó 22.12.1995

„Óþekkti vinur!“

Ég heiti Muamer Mehmetovic og er fæddur í Sarajevó 02.01.82 og er í áttunda bekk grunnskóla. Síðustu þrjú skólaár hef ég lifað í stríðshörmungum sem mannkynið hefur ekki áður þekkt og mín ósk er sú, að enginn þurfi að upplifa slíkt og að öll börn heimsins getir lifað í friði og við frelsi.

Elskulegi óþekkti vinur Franz, mér finnst óþægilegt að við skulum kynnast svona, en þetta samband er mér mjög mikilvæg. Af þessu sé ég, að börnin í Bosniu-Hercegovinu eru ekki gleymd á þessum erfiðu stríðstímum.

Ég kynntist mömmu þinni óvænt þegar hún var að gefa börnunum jólagjafir og hún tók mig úr hópi barna, að ég held, annað hvort vegna þess að ég er líkur þér eða að eitthvað í mínu fari hefur minnt hana á þig. Það fyllti mig gleði. Hún sýndi mikinn áhuga á að við kæmum á skriflegu sambandi og gaf mér heimilisfangið þitt. Ég fékk strax áhuga og ákvað að skrifa þér strax. Forlögin réðu því, að með jólapakkanum fékk ég það dýrmætasta í lífi mínu og það er vin, sem býr langt í burtu. Á Íslandi.

Í þessu brjáláða stríði missti ég marga skólabræður en ég er svo heppinn að vera á lífi í dag. Skriðdrekaflaug lenti beint í miðri skólastofunni minni og varð mörgum börnum að bana. Í þeirra hópi var uppáhaldskennslukonan mín. Þessi hörmungarsjón, blóði drifin og sundurtætt lík saklausra barna. Þegar ég ríffa þetta upp storknar í mér blóðið af vanlíðan og hræðslu.

Kæri Franz, sögur af svona upplifunum gæti ég skrifað þér endalaust. Vinur, ég veit að það er mikill munur á barnæsku minni og þinni, því líf mitt byggist á hræðslu. Ég er meira að segja hræddur við að loka augunum þegar ég fer að sofa því þá birtast mér óhuggulegar sýnir. Ég yrði þakklátur ef þú vildir skrifa mér og segja frá þinni barnæsku því þá gæti ég ímyndað mér hvernig mitt líf hefði orðið ef stríðið hefði ekki brotist út. Mín ósk er sú, að fá mynd af þér svo ég viti hvernig þú lítur út. Með þessu bréfi sendi ég gamla mynd af mér sem er í raun heppni að ég skildi eiga eftir, því allar aðrar myndir brunnu þegar gerð var árás á íbúðina okkar.

Kæri Franz, ég vona að þú slítir ekki þessu sambandi og jafnvel einhverntíma gætum við hist. Ég bið þig að þetta bréf styrki vináttu okkar og að þetta samband slitni ekki, því ef það gerðist legðist það þungt á sálina í mér.

Með bestu kveðju, Muamer.

Ferðasaga....

Klukkan er 6.30 að morgni 21. desember 1995. Ég er að leggja síðustu hönd á undirbúning fyrir jólapakkaflugið til Sarajevo. Það hefur tekið alla nóttin að ferma Boeingpotu Atlantaflugfélagsins, þeim rúmlega 50 þúsund jólagjöfum, sem íslensk börn hafa verið svo hugulsöm að færa jólasveininum í þetta sinn svo hann geti gefið þeim, sem minna mega sín í hinni stríðshrjáðu fyrrum Júgóslavíu. Í farteskinu eru einnig 6 tonn af íslensku lambakjöti, sem íslenskir sauðfjárþændur hafa lagt til ferðarinnar svo og sælgæti og síðast en ekki síst 3ja metra hátt jólatré. Það er mikil tilhlökkun en líka kvíði. Farþegar eru 12, jólasveinninn Pakkasníkir, þrír Júgóslavar, hjónin Zlatan og Nashia og Irena sem ætlar að túlka, tveir fréttamenn og einn kvikmyndatökumaður, ásamt starfsfólki Friðar 2000 sem eru Linda Lundbergs, Ástþór Magnússon, Baldur Bragasson ljósmyndari, Sigurður Halldórsson og undirrituð. Flugið tekur um 5 klukkustundir með millilendingu í London. Þar slást í för með okkur ljósmyndari og blaðamaður frá Daily Mirror.

Loks er Sarajevó í sjónmáli en lendingarleyfi fæst ekki á tilsettum tíma og þurfum við að sveima yfir borginni í 45 mínútur áður en það fæst. Áhöfninni líst ekki á blikuna eftir að sjá flugskeytum skotið í aðfluginu.

En hvernig liður aðkomumönnum í Bósniú? Til að gefa lesandanum nokkra hugmynd um það, hef ég fléttað inn í þessa ferðasögu nokkur bréfkorn frá friðargæsluliða, sem vill ekki láta nafns síns getið, en hefur starfað um hríð fyrir Sameinuðu þjóðirnar í Bósniú.

Kæra Harpa!

Takk fyrir bréfið. Þú segist vera á leið til Sarajevo með 737 þotu. Það þarf mikið að breytast hér til að það gangi upp en vonandi fá börnin pakka og ef þú hefur einhver áhrif á það hvert pakkarnir fara (sem ég veit að þú gerir) beittu þér fyrir því, að mest fari til Bósniú, ekki til Króatíu, því þar hafa margir allt af öllu þó vissulega sé mikil fátækt hjá sumum þeirra. Mesta þörfin er á stríðshrjáðustu svæðum múslima og Bósniú-Serba. Í öllu hjálparstarfi miðast allt við Króata og muslimabyggðir í Bósniú því Bósniú-Serbar eru taldir mestu stríðsglæpamennirnir. Þá má ekki gleyma því, að þetta eru allt Júgóslavar og ég hef haft þau forréttindi að kynnast öllum og sjá ástandið hjá öllum stríðsfylkingum. Ég finn mest til með Serbunum því allur heimurinn virðist hata þá. Þar er útilokað fyrir þá að fá vörur eða þjónustu frá öðrum og börnin þar eru hræðileg útlits. Þeim er innrætt að S.P., Nato og allur heimurinn sé á móti þeim og þau séu hötuð allsstaðar. Sjálfur hef ég lent fyrir barðinu á þeim, trukkaninn verið grýttur og orðið fyrir tárágassprengju. Þrátt fyrir þetta hef ég tekið afstöðu með þeim. Þetta eru jú saklaus börn. Svo, þegar pakkarnir berast verða þeir vel þegnir því það er lífsspursmál hjá mörgum að vita til þess, að hinn Vestræni heimur hugsi til þeirra. Fólkið hugsar nú til þess, að áður komu hundruð þúsundir ferðamanna til Bósniú, nú kemur enginn. Bósniúbúum finnst, að þeir sem heimsóttu þá ár eftir ár hafi gefið skát í alla íbúana og fara bara eitthvað annað. Að sjálfsögðu. Þeir vita að enginn vill eða kemst til þeirra, en pakkar, bréf og annað gleður meira en nokkur getur ímyndað sér, því fólkið heldur að það sé algjörlega vinalaust.

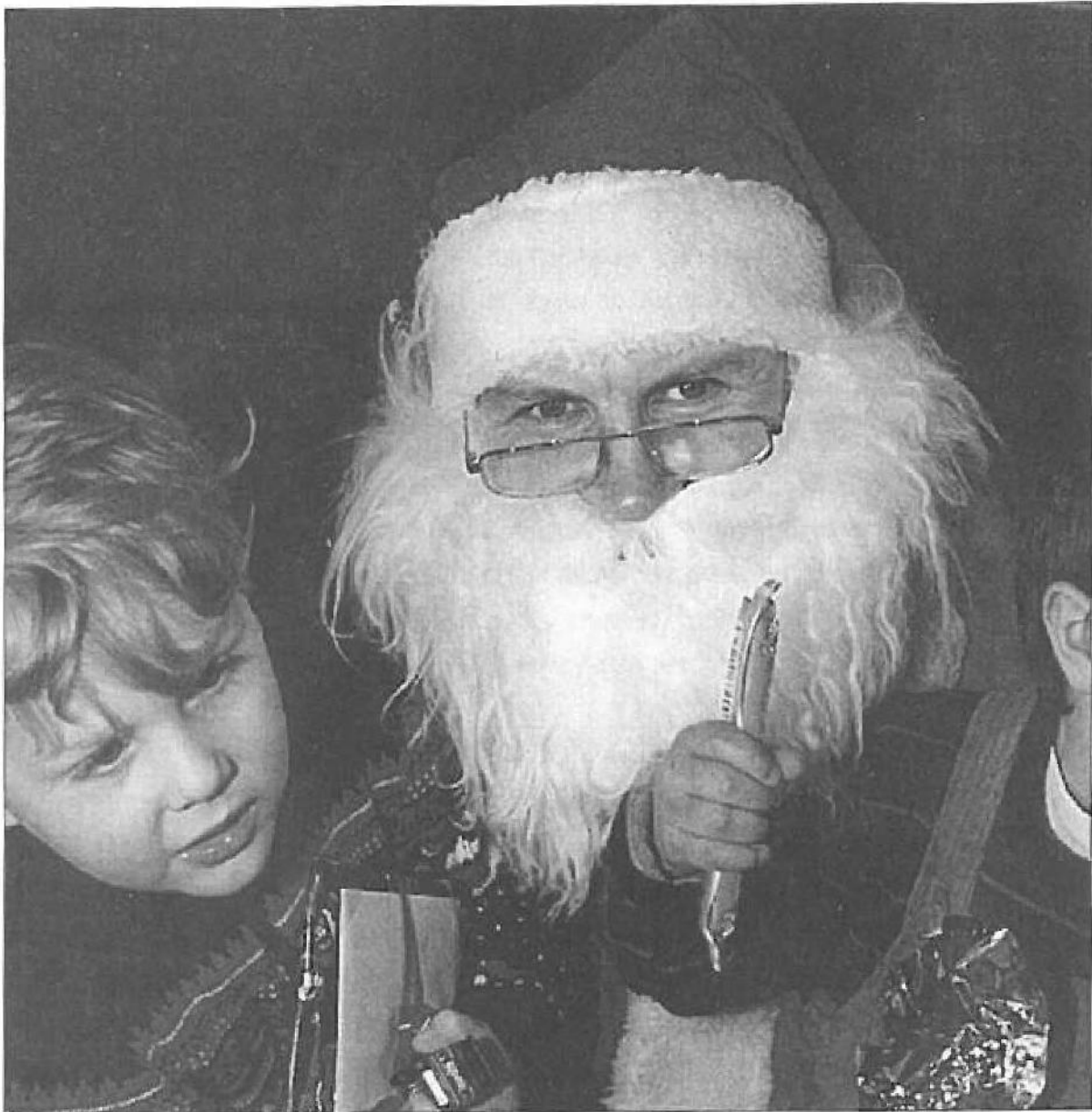
Klukkan er rúmlega 5 síðdegis og það er myrkur í Sarajevo. Loftið

lyktar af stríði. Brunalykt. Við áttum von á því að við sjálf þyrftum að afferma flugvélinar þegar hingað væri komið, þar sem þjónusta er ábótavant á flugvelli í miðju stríði. En hér eru mættir 50 hermenn og friðargæsluliðar af ýmsum þjóðernum til að afferma vélina og koma pökkum og góðgæti á trukka sem síðan fara til Rauða Krossins. Þeim finnst þessi þota frá Íslandi með sjálfan jólasveininn innanborðs, gefa lit í gráa tilveru þeirra. Þeir spyrja margs, sérstaklega þeir bandarísku sem vilja vita allt um Ísland. Einn tjáir mér að hermennirnir dundi sér við að spila „risiko,, þegar færi gefst sem snýst um landráð og er vinsælast að ná Íslandi fyrst. Þessir vopnuðu en vingjarnlegu menn tæmdu vélina á 30 mínútum, sem betur fer, því tryggingafélag hennar leyfði einungis klukkustundar stopp á flugvellinum, þar sem hún er á hættu-svæði. Okkur er fljótlega vísað út af flugbrautinni og inn á afgirt svæði.

Á dauða mínum átti ég von en ekki á því að 50 blaðamenn og ljósmyndarar væru mættir og létu dæluna ganga. Hvað er íslenskur jólasveinn að gera í Sarajevó? Hvaða boðskap hefur hann að flytja? Ætlar hann að gefa börnum af öllum þjóðarbrotum gjafir? Hverjum datt þetta eiginlega í hug? Eru þig snarvitlaus að lenda hvítri þotu hér innan um drungalegar herflugvélnar? Menn eru hissa þegar þeir fá að vita að jólagjafirnar sem við færum eru frá um fimmtungi íslensku þjóðarinnar.

Við ætlum að gista yfir blánóttina á Holiday Inn hótelinu í Sarajevó. En hér eru hvorki leigubílar né flugvallarrútur enda flugstöðin sundurtætt, hvergi heil rúða og allt þakið sandpokum. Júgóslavarnir áttu að verða sóttir af skyldmennum sínum en þeim var vísað frá. Það er ekki hættulaust að keyra til eða frá flugvellinum í myrkri. Allsstaðar geta leynst leyniskyttur. Við fáum loks þrjá hertrukka til fólksflutninga. Ég og Linda fáum danskan friðargæsluliða til að koma okkur á hótelið. Til öryggis bætast við tveir ítalskir hermenn og einn franskur. Þeir slá á léttu strengi og sakna þess að vera ekki heima á jölunum. Þeir höfðu þó fengið pizzu í kvöldmat, en þurftu að standa fyrir utan matsölustaðinn í kuldanum og nærast vopnaðir, en innandyra sátu yfirmenn þeirra og gæddu sér á pizzu í hlýjunni.

Það er drungi yfir götunum, húsunum, trjánnum og fólkinu á leiðinni að hótelinu. Öll háhýsi eru ónýt eftir loftárásir. Hér ríkir útgöngubann

eftir klukkan 22 á kvöldin. Við verðum að fara bakdyramegin inn á hótelið af öryggisástæðum. Tveimur dögum áður hafði kona verið skotin framan við hótelið. Það er ískuldi í þessu áður stórglæsilega hóteli. Hermenn með hriðskotabyssur á hverri hæð og helmingur hótelsins rústir einar. Þar er ekki heil rúða. Við setjumst að snæðingi um kvöldið í glæsilegum matsal hótelsins. Það er þó byrgt fyrir alla glugga enda sorglegt útsýni og maturinn er af skornum skammti. Þar er grænmeti engin undantekning. Diskar okkar Lindu eru þaktir volgum grænum baunum. Við berum saman bækur okkar fyrir morgundaginn, því við eigum fund með forseta Rauða Krossins í Sarajevó, Pero Butikan og einnig er ætlunin að setja upp jólatré kl 13.00 á Noble Park sem er torg

í miðbænum, en þar sprakk sprengja s.l. haust og grandaði fjölda saklausra borgara.

„Kæra Harpa!

Ég kom til múslimaþorps fyrir nokkrum dögum síðan, sem hefur orðið fyrir meiri árásum en nokkur annar bær í Bosníu. Það er svo einangrað af Serbum að nánast enginn veit hvernig það lítur út nema nokkrir Hollendingar og bílstjórar sem fá að fara gegnum þorpið. Það er leitað á öllum sem þar koma, að myndavélum, filmum, o.sv.fr. Þegar við förum þar inn eða út. Ef slíkt finnst, er voðinn vis. Fyrst þú fylgist með stríðinu bið ég þig, að leggja þennan stað á minnið. Srebrenica. Þegar ég var þar í janúar s.l. gengu börnin saman í röð í gífurlegu frosti og héldu í hvort annað. Þau voru á gangi allar nætur, því ef þau stóðu kyrr frusu þau. Við gátum ekki boðið þeim í hlýjuna í bílnum okkar því þá erum við álitnir múslimavinir. Þarna er ekki eitt hús uppi-standandi.“

Það er föstudagsmorgun og klukkan er 10.30. Ferðinni er heitið á munaðarleysingjahæli sem breskur herforingi að nafni Cook lét opna s.l. haust. Húsið, sem áður var skóli, er hreysi eitt eftir loftárásir eins og raunar flest önnur hús. Þarna dvelja munaðarlaus börn og tel ég 8 lítil grindarúm í hverju herbergi. Ég tek upp lítinn 7 mánaða snáða, sem hefur setið og hjalað í ruggustólnum sínum. Hér grætur ekkert barn. Þau eru ekki vön því, að mamma eða pabbi komi og taki þau upp þótt þau gráti. Hér er ekki mikið um hreinlæti né veraldleg gæði, en börnin eru samt ótrúlega vel á sig komin og glaðleg. Þau hópast strax að jólasveininum sem deilir út gjöfum og það er handgangur í öskjunni. Sumar litlu hendurnar hafa sennilega aldrei handfjatlað jólapakka á stuttri ævi. Þau eldri elta jólasveininn út með von um fleiri gjafir. Ég held á poka þar sem enn eru eftir fimm pakkar. Lítil telpa, á að giska 6 ára, réttir út höndina. Ég tek upp pakka, sem á stendur stúlka 5-8 ára og finn strax að þarna er Barbie dúkka og gleðin leynir sér ekki. Barbie er ekki auðfáanleg í Sarajevó. Drengur, á aldrinum 10 til 13 ára, togar í Ástpór. Hann heldur á leikfangabyssu sem hann afhendir gegn íslenskum jólapakka og þar með er munaðarleysingjahælið orðið „vopnlaust“ svæði. Hinum megin við götuna stendur kona um þrítugt.

Hún réttir biðjandi fram höndina, og fær síðustu pakkana úr mínum poka til að gefa börnum sínum.

„Kæra Harpa!

Síðasta miðvikudag fékk ég heimild til að aka til Bihiac. Þá voru skráð þar 47 dauðsföll af völdum hungurs. Þar sá ég þjáð, svöng, skólaus börnin á götunum, en þau veifuðu til okkar. Unglingar hafa kynnst venjulegu lífi en börn 6 ára og yngri þekkja ekkert annað en stríð. Þarna eru ekki skólar. Bílar og dráttarvélar eru til en enginn á bensín eða olíu, svo hestar og uxar eru notaðir. Húsdýrin, svo sem hænur, uxar, hestar, kýr og svín eru vinsælustu skotmörk andstæðingsins. Ein fjölskylda á kannski eina geit sem er lífsvon hennar. Henni er aldrei sleppt. Alltaf er einhver sem heldur í hálsólina.“

Hádegi. Við erum loks stödd á sundurskotinni skrifstofu Rauða Krossins í Sarajevó, þaðan sem farminum verður dreift síðar. Við komumst að því, að sum símbréf frá okkur hafi farið forgörðum. Samskipti hafa ekki gengið klakklaust fyrir sig þennan mánuð fremur en aðra, því rafmagn er af skornum skammti og símasamband næst ekki auðveldlega. Einnig höfðu starfsmenn Rauða Krossins ekki fengið heimild til að sækja okkur á flugvöllinn þar sem komið var myrkur. Hr. Butikan er glaðlegur, málgefinn maður á fimmtugsaldri. Hann talar ekki ensku, en hefur túlk. Hann faðmar Ástþór eins og dýrðling. Honum finnst það afrek að ókunnur maður frá litla Íslandi skuli koma færandi hendi til Sarajevó. Það verður ekki erfitt að finna börn sem langar í leikföng frá jafnöldrum sínum á Íslandi. Kjötinu á að dreifa í götueldhúsin í borginni, enda mikill skortur á slíkum varningi.

Starfsmenn Rauða Krossins aka okkur niður að torginu í miðbænum til að setja upp jólatréð og dreifa nokkrum pokum af gjöfum. Strax hópast að fólk, aðallega konur með börn sín. Ég giska á, að á þessari einu klukkustund sem við stöldruðum við, hafi komið milli 1500 til 2000 manns til að sjá jólasveininn og þiggja gjafir. Það er ekki auðvelt að dreifa gjöfum til þúsunda útréttra handa. Allir vilja jú fá sitt. En best af öllu er gleðin í andlitum fólksins. Börnin hafa sum hver aldrei séð jólasvein og allir vilja fá að halda í höndina á þessum gleðigjafa í grárri tilverunni. Þótt hluti fólksins haldi ekki jól, þá finnst öllum jafn

skemmtilegt að fá gjafir. Hvort um jólagjafir er að ræða, skiptir ekki máli á þessari stundu. Síðar frétti ég, að dómkirkjan í Sarajevó hefði verið troðfull út úr dyrum. Fólki í leit að friði.

„Kæra Harpa

Í apríl s.l. var ég staddur í frii heima hjá foreldrum mínum. Þá var verið að fagna 50 árum frá stríðslokum í sjónvarpinu. Sýndar voru myndir af Gyðingum, sem voru aðeins skinn og bein. Hörmungin skein úr andlitum þeirra. Heimilisfólkinu hryllti við þessari sjón og fannst gott að þetta tilheyrði fortíðinni. Ég sagði ekkert en hugsaði með mér að fólk væri að flýja raunveruleikann sem fyrirfinnst í heiminum í dag en ekki fyrir 50 árum. Hér í Bosníu sé ég börn jafn illa haldin og Gyðingarnir í seinni heimstyrjöldinni. Sami svipurinn. Ég hef aldrei séð barn gráta í Bosníu - bara svipinn, sem segir margt. Ástandið er jafn slæmt.

Fyrir þremur vikum veittu Serbar heimild til að sækja 31 sjúkling til Srebrenica sem er á landamærum Serbiu. S.Þ. báðu um aðstoð við flutningana með að leggja til rútu og aka sjúklingunum á sjúkrahús í Sarajevo. Allir sjúklingarnir voru með slæma augnsýkingu. Flestir með bundið fyrir augun. Allir nema ein, ung, falleg stúlka. Hún hafði sjálf reynt að framkvæma fóstureyðingu og næstum blætt út. Það er ekkert blóð að hafa í Srebrenica, því lá á að koma henni til Sarajevo. Heimild fyrir því fékkst ekki. Stúlkan varð eftir“

Það er komið að lokum þessarar stuttu ferðar. Atlantavélin bíður okkar á Ítalíu. Hún var löngu farin frá Sarajevo, því viðbótartryggingargjöld fyrir þessa lendingu og þetta örstutta stopp vélarinnar okkar í Sarajevo voru rúmlega ein milljón króna. Það hefði kostað fleiri milljónir hefði hún beðið okkar á vellinum. Við fáum því far með Nato-vél sem á að koma sjúku múslimabarni á spítala þar í landi. Önnur Nato-vél fór um klukkustund á eftir okkur með særð börn frá Tusla. Það var skotið á hana, en engan sakaði, sem betur fer.

Hr. Butikan og starfsfólk hans sér til þess, að gjafirnar komist í hendur þeirra, sem eru fórnarlömb í þessu tilgangslausa stríði hvort sem jól eru eða ekki. Verður þessum kærkomna varningi frá Íslandi og ekki síst gjöfunum frá íslenskum börnum, sem hugsuðu svo vel til jafn-

aldra sinna í stríðinu, dreift skipulega í skóla, spítala og á munaðarleysingjahæli. Það eru þúsundir heimilis-og foreldralausra barna, sem eftir standa í í miðri kúlnahríðinni.

„Kæra Harpa!

Fyrir nokkru kynntist ég Serba, sem ekki er í frásögur færandi, nema þetta er indæll náungi. Hann á konu og 3ja ára telpu. Hann er sprengjusérfræðingur og líkar stríðið illa. Hann bauð mér í afmælið sitt. Oft þegar fólk hefur lítið af veraldlegum hlutum, getur andlega hliðin verið nánari og fólkið skemmtir sér betur. Í hans bæ er ekkert rafmagn, kaffi og því síður rúður í gluggum. Veislan var frábær. Heill grís grillaður. Hann sagði mér, er leið á kvöldið, að á heimilinu væri einnig 15 ára piltur. Ég spurði um þennan pilt og hér kemur svarið:

Til að aðgreina þjóðflokka er farið eftir ættarnöfnum.

1. Móðir hans var Serbi, sem ólst upp Króatíumegin landamæra Króatíu og Bosniú.
2. Faðir hans var Bosniú-Serbi en þau hjónin bjuggu í heimabæ konunnar. Hjónin skildu fyrir stríð og konan giftist aftur Króata og fær því króatist ættarnafn og drengurinn, sem fylgdi móður sinni eignast fósturpabba og þau þrjú búa í Króatíu.

Stríðið hefst. Konan getur ekki haft soninn því hann ber ættarnafn kynföður síns (þá 11 ára). Hann getur ekki farið til föður síns því hann er Bosniú-Serbi, sem er í stríði við Króata-Serba (Serbar í Krajinahéraði). Drengurinn er því mitt á milli og elst nú upp hjá vini mínum, Serbanum, sem er móðurbróðir hans. Kannski er þetta flókið. Lagið „Ég er afi minn“ með Ladda er svipað.

Þetta sýnir fátánleikann í þessu stríði. Fyrir fjórum árum voru þetta einfaldlega Júgóslavar. Nú er einblínt á ættarnöfn....

Ég segi þér þessa sögu og vonandi er hún hvetjandi í baráttunni fyrir mannréttindum, því þessi saklaus 15 ára piltur er ekkert einsdæmi. Nú ráfar hann um foreldralaus í draugabæ, sem er í verulegri hættu þessa dagana verði hann fyrir áhlaupi Króata því bærinn er alltof nálægt Zabreb til að Króatar geti verið öryggir með borgina.“

Endurbirt úr bókinni
„Hver vegur að Heiman....“
eftir Guðmund Árna Stefánsson alþingismann
og fyrrum ráðherra.

Ástþór
Magnússon.

FRIDARDÚFA Á FERÐ OG FLUGI

Hann var umtalaður og umsvifamikill „businessmaður“ hérlendis í kringum 1980. Rak þá ýmis fyrirtæki, þar á meðal eitt undir eigin nafni á vettvangi ljósmyndunar og framköllunar. Það hallaði síðan undan fæti og eftir nokkuð fjölmiðlafár varð hann undan að láta. Fyrirtæki hans fóru á höfuðið og hann hvarf af vettvangi íslenskra viðskipta og flutti til útlanda.

En hann er nú mættur til leiks að nýju hér heima; nú hins vegar á allt öðru róli en áður var. Nú eru það friðarmálin sem eiga hug hans allan og hann er frumkvöðull að stofnun og rekstri friðarsamtakanna

„Friður 2000“, sem eiga hér heimilisfestu en teygja anga sína víða um heim. Hvað var hann að gera þessi 12 ár í útlöndum? Er hann alkominn heim til Íslands? Hver er hugur hans til Íslendinga?

Hann heitir Ástþór Magnússon, rétt rúmlega fjörutíu ára gamall. Oftast kallaður Thor Magnússon til einföldunar á alþjóðlegum vettvangi.

Ég hitti hann að máli nokkrum sinnum í sumar og haust og við tókum tal saman um eitt og annað, sem á daga hans hefur drifið.

En fyrst lá beinast við, að spyrja um hin nýju markmið hans í lífinu, sem tengjast stofnun og starfsemi „Friðar 2000“.

- *Friður 2000 - eða Peace 2000, eins og það heitir, hvað er það og hvernig kom til að „bisnessmaður“ eins og Ástþór Magnússon er kominn á bóllakaf í baráttuna fyrir friði í heiminum?*

„Upphafið má rekja til samtals sem ég átti við Englending einn, Ray Logan að nafni, sem ég hitt fyrir einum þremur árum. Fundarefnið átti ekki að snúast um ástand heimsmála eða friðarbaráttuna, heldur allsendis óskyld mál. Hins vegar þróaðist okkar samtál yfir á þær brautir. Hann fór að segja mér frá viðhorfum sínum til starfsemi Sameinuðu þjóðanna, sem hann taldi mjög gagnlega, en skilningur og þekking almennings til þeirrar merku starfsemi væri á hinn bóginn af skornum skammti. Hann ræddi nauðsyn þess, að gefa út tímarit í stóru upplagi um það starf sem unnið væri á vegum Sameinuðu þjóðanna og að þetta tímarit hefði höfðun til alls almennings. Jafnframt hafði hann fastmótadár skoðanir á því, að ákveðnar breytingar þyrfti líka að gera á skipulagi og starfsemi SP, bæði í innra starfi og ekki síður varðandi form þeirra og ímynd. Hans sjónarmið voru þau til lengri tíma litið, að Sameinuðu þjóðirnar ættu hvergi annars staðar heima en á Íslandi. Landið væri herlaust og lega landsins að mörgu leyti heppileg og ímynd Íslands að öðru leyti heppileg fyrir starfsemi á borð við þá sem Sameinuðu þjóðirnar standa fyrir.

Ég þekkti Ray Logan ekki neitt áður en þessi fundur kom til. Hann er kominn á eftirlaun, en var með ýmis konar rekstur, bílaleigu og fleira. Staða heimsmála er hins vegar mjög ofarlega í hans huga og hann hefur ritað margar greinar, þar sem hann hefur viðrað ýmsar skoðanir sínar.

Nokkrir aðstandendur hjálparflugsins til Hvíta-Rússlands í árslok 1994, þangað sem veik börn voru sótt og flutt undir læknishendur á Írlandi. En auk þess voru fluttir þúsundir jólapakka til barna í Hvíta-Rússlandi.

Ég varð dálítið hugsi eftir þetta spjall við Ray Logan. Fór að velta fyrir mér ýmsu því sem hann hafði sagt og að kynna mér ýmsar hliðar þessara mála. Lesa bækur og blöð og viðá að mér alls konar upplýsingum um starfsemi SP og almennt um þróun heimsmála; samskipti þróaðra og vanþróaðra ríkja, hergagnaiðnaðinn, friðarumræðuna og fleira þessu tengt. Og ég varð fljótt gagntekinn. Hafði sjálfur haft lítinn áhuga á alþjóðastjórnámálum, en á stuttum tíma jókst áhugi minn til mikilla muna og ég fann innra með mér, að ég vildi láta til mín taka með einhverjum hætti á þessum vettvangi.

Ég þurfti ekki að lesa lengi til að átta mig á því, að heimsmálin eru í raun og sanni í algjörrri rúst. Við jarðarbúar höngum á bláþræði.

Ég hafði verið eins og hver annar; fylgst með sjónvarpinu og fréttunum og séð og heyrt stjórnámálamennina sannfæra okkur um að allt væri í raun í besta lagi. Það væru smávandamál hér og þar, sem þeir væru að leysa alveg í næstu framtíð. En þetta er bara ekki svona. Það þarf engan

ofurheila til að komast að þeirri niðurstöðu, að ástand heims mála hefur aldrei verið jafnt slæmt og nú á tímum. Og því miður eru leiðtogar okkar, stjórnámálamennirnir, ekki að leysa nein vandamál til framtíðar. Þetta eru í besta falli einhverjar plástranir hér og þar, en grunnurinn sjálfur er horfinn. Við byggjum okkar heimsmynd á sandi. Það er ekki fast land undir fótum heldur þvert á móti órói, eynd og flokkadrættir. Hvaða stjórnámálamaður gat til dæmis sagt fyrir um þessa óheillaþróun sem átt hefur sér stað í gömlu Júgóslavíu og enginn sér nú fyrir endann á? Og jafnvel þótt einhver stjórnámálamaður hefði hugsanlega getað spáð fyrir um þessa hörmulegu þróun, þá hefði hann verið jafnúrræðalaus á þeim upphafsreit um lausn vandans. Og eftir nokkurra ára tímabil hörmunga á Balkansskaga erum við jafnlangt frá því að leysa vandamálin og við vorum við upphaf átakanna. Stjórnámálamenn hafa því miður misst tókinn á þróuninni og eru ráðalausir, þegar raunveruleg stórvandamál koma upp, sem hafa bein og óbein áhrif um alla jarðarkringluna.“

- Þetta hefur verið eins konar uppljómun, eða öllu heldur uppgötvun þín á sárum sannleika um möguleika jarðarbúa um framhaldandi líf á jörðunni?

„Ef til vill má lýsa því þannig. En ég sannfærðist á stuttum tíma, eftir að ég fór að gefa þessum málum gaum, að eitthvað stórt og áhrifamikið, raunveruleg hugarfarsbreyting, yrði að koma til, ef þetta ætti bara ekki að vera búið hér hjá okkur á allra næstu áratugum.

Einhvers staðar segir að sagan endurtaki sig. Ég get ekki leynt því, að mér finnst þær blikur sem á lofti eru í heims málunum minna óþægilega á síðustu daga Rómaveldis til forna. Það er allt að hrynja og ef spilaborgin hrynur ekki í rétta átt er engin trygging fyrir því að það taki að byggja upp á nýjan leik. Svo alvarleg er staðan að mínu mati. Ég er enginn heimsendispostuli, heldur hef ég reynt að kynna mér málin til hlítar og draga mínar eigin ályktanir. Og þær eru einfaldlega þessar.

Ég er langt í frá einn um viðhorf af þessu tagi, því fjölmargir fræðimenn hafa lýst þeim skoðunum sínum, að ef ekki verður tekið fljótt og rétt á málum þá muni siðmenningin, eins og við þekkjum hana, líða undir lok í allra næstu framtíð.“

Ástþór gagnrýnir harðlega vígbúnaðarframleiðsluna í heiminum á sama tíma og fjörutíu þúsund börn deyja úr skorti og vannæringu á hverjum degi. Eitt þeirra veiku barna, Vitali Gustav, sem sótt var til Hvíta-Rússlands, hitti forseta Íslands. Hér er hann á myndinni ásamt frú Vigdísí Finnbogadóttur á Bessastöðum. Ástþór er lengst til hægri á myndinni og við hlið hans írsk leikkona sem lagði málinu lið. Lengst til vinstri er rússneskur túlkur og við hlið hans frú Adi Roche, sem var aðalhvatamaður þessa björgunarleiðangurs af hálfu írskra aðila. Konan bak við hana er írskur aðstoðarmaður frú Roche.

SKRIÐDREKA BREYTT Í TRAKTOR

- Hver eru helstu hættumerkin? Er það efnahagslegt hrun, er það kjarnorkuváin, umhverfismálin eða hvað?

„Það er ljóst að stórir hlutar heimsins búa við mikla fátækt - bilið milli ríkra þjóða og fátækra hefur verið að breikka - aðstöðumunur Norðurs og Suðurs, iðnvæddra ríkja og vanþróaðra hefur verið að aukast og var þó nægur fyrir. Ég hygg að við búum við tímasprengju í

Þessum skilningi. Þriðji heimurinn og raunar fyrrum kommúnistaríkin í Austur-Evrópu búa við gífurlega fátækt. Ég hygg að það sé eingöngu tímaspursmál þar til fólk á þessum svæðum rís upp og gerir bókstaflega byltinu gegn okkur hinum ríku íbúum Vesturlanda.

Á hverjum degi látast um fjörutíu þúsund börn af skorti og vannæringu. Á sama tíma er eytt milljörðum á milljarða ofan í hernaðarútgjöld. Það er þessi þverstæða, þessi öfugmæli, sem skapa þetta ójafnvægi í heiminum.

Í merki samtakanna, „Friður 2000“ má sjá skriðdreka, sem breytist í traktor. Það er raunverulega það, sem ég vil sjá. Það eru fjörutíu milljónir manna, sem vinna við vopnaframleiðslu og skipa hersveitir hinna ýmsu þjóðríkja um heiminn allan. Það kostar 800 milljarða Bandaríkjadala að halda úti þessari alheimsvígivél. Ég vil sjá áherslubreytingar. Nýta þennan mannafla og þessa fjármuni til bæta lífið á jörðunni allri. Veita þessu fjármagni til þróunaraðstoðar og uppbyggingar.

Þá spyrja menn: Hvað með öryggismálin? Hvernig geta þjóðir heims varið sig, ef á þær er ráðist? Og þar komum við aftur að hlutverki Sameinuðu þjóðanna. Ég vil stórefla þær og sjá þær tryggja öryggi og frið. Þær verði eins konar varnarbandalag allra þjóða heims, eins og Atlants-hafsbandalagið hefur verið fyrir Vesturveldin og Varsjárbandalagið var fyrir gömlu kommúnistaríkin. Ef það er gert, þá sér hver maður í hendi sér, að fjárframlög til hergagnaiðnaðar og varnarmála verða aðeins brotabrot af því sem er í dag.“

- Nú ert þú „bissnessmaður“ og ýmsir efnahagssérfræðingar hafa haldið því fram að nýskipan af þessum toga, þar sem hergagnaiðnaður yrði dreginn hratt saman og fækkað mjög í herjum stórþjóðanna, myndi leiða til fjöldaatvinnuleysis og rústa efnahagskerfinu í heiminum. Hvað segir þú um það?

„Þetta hef ég vissulega heyrt. Okkar hugmyndir lúta ekki að því, að allar hersveitir í heiminum verði leystar upp í einum vettvangi. Þvert á móti vil ég halda í þetta skipulag. Það eina sem breytist er að hermaðurinn leggur frá sér byssuna og tekur sér skóflu í hönd. Með öðrum orðum, þá verði margar þessar hersveitir einfaldlega settar til annarra og uppbyggilegri starfa, þá ekki síst í aðstoð við þróunarlöndin. Í herjum heimsins býr mikil þekking og kraftur og ég vil nýta þá þekkingu og reynslu áfram - en ekki til að undirbúa styrjaldir þjóða eða heimsálfa í

milli, heldur til að byggja brýr, til að hjálpa öðrum þjóðum til sjálfs-
hjálpar.

Það eru vitaskuld mjög sterk öfl sem engu vilja breyta í þessum efn-
um. Hjá stórþjóðum Vesturveldanna, svo sem eins og í Bandaríkjunum,
Bretlandi og Frakklandi, er tregðulögmálið mikið og sterkt, enda þótt
almenningsálitið kalli á viðhorfsbreytingar. Sjáum Frakkland með þess-
ar kjarnorkutilraunir niður í Kyrrahafi. Almennungur í Frakklandi er
andvígur þessu, en fámenn valdastétt stjórnámálanna fer sínu fram. Í
orði kveðnu vilja allir kveða niður þessa kjarnorkuvá og samningar á
samninga ofan eru undirritaðir um þau efni. En samt er tregðulögmálið
svo sterkt, að Frakkar telja sig verða að sprengja nokkrar sprengjur í al-
gjöru tilgangsleysi, þótt þeir ásamt öðrum hafi undirritað sáttmála um
bann við kjarnorkuvopnatilraunum sem tekur gildi innan skamms tíma.

Þessar kjarnorkutilraunir Frakka og afstaða stjórnvalda, þegar þau
hunsa með öllu viðhorf almennings í heimalandinu og raunar um ver-
öldina alla, segja mér einnig að brýn þörf sé á nýrri hugsun hvað varðar
lýðræðið í heiminum. Lýðræðiskerfið okkar, þetta fulltrúalýðræði sem
við þekkjum, þarfnast algjörRAR uppstokkunar. Það gengur ekki að
stjórnámálamennirnir fái umboð á þriggja til fimm ára fresti og geti á
þeim tímabilum nánast gert hvað sem þeim sýnist burtséð frá viðhorf-
um almennings. Þetta er arfur liðinna tíma, þegar fólkið, lýðurinn, var
ekki upplýstur og vissi stundum ákaflega lítið um gang mála. Nú er
þessu öðruvísi farið og fólk yfirleitt allvel með á nótunum og raunar
létt verk að auka til muna á upplýsingastreymi til þess. Ég vil því sjá
virkt lýðræði fjöldans. Ný tækni í tölvu- og sjónvarpsmálum getur til
dæmis gert fólki kleift að kjósa heima í stofu hjá sér. Ég sé fyrir mér
að reglulega, svo sem eins og vikulega eða mánaðarlega yrðu haldnir
upplýsingafundir í sjónvarpi um tiltekin mál, þar sem stjórnámálamenn
og aðrir þeir sem vel þekkja til veltu upp kostum og göllum viðkomandi
mála. Það væru síðan kjósendur heima í stofu, sem gæfu merki á tölv-
unni sinni um afstöðu sína. Sú kosning yrði bindandi og embættismenn
og stjórnámálamenn ættu síðan framkvæma vilja fólksins. “

VALDIÐ TIL FÓLKSINS

- *Þú talar um valddreifingu, valdið til fólksins, aukið lýðræði, í samhengi við breytta og betri heimsmynd. Telurðu að beint vald til fólksins sé forsenda þess að við sjáum betri tíð og tíma í heismálunum?*

„Já, ég held að ef valdið færir til fólksins á þennan hátt, þá verði stjórnámálamönnum gert ókleift að halda til streitu gæluverkefnum á borð við óraunhæf og geggjuð hernaðarútgjöld eða þegar farið er með ófriði á hendur næstu nágrönnum. Aftur vísa ég til gömlu Júgóslavíu. Það eru ekki íbúar á Balkanskaga sem hafa óskað eftir og kallað þessar hörmungar yfir sig, þar sem fyrrum nágranna og vinir í sömu götu er nú stillt upp hverjum gegn öðrum með byssur og sprengjur að vopni. Nei, það er fámenn yfirstétt, sem er í valdabaráttu og gerir sitt til að æsa almenning upp, þjóðarbrot gegn þjóðarbroti. Þetta væri einfaldlega ekki hægt, ef fólkíð sjálft réði hlutunum og stigi á bremsurnar færðu stjórnámálamennirnir af stað í slíkt gönuhlaup.“

- *Þú ert dómharður í garð stjórnámálamanna.*

„Já, ég er það og get ekki verið annað. Stjórnámálamenn og valdamenn víða út um heim vilja vera í sviðsljósinu og taka ákvarðanir fyrir fólkíð; vilja hafa völd. Og alltof oft eru þeir í andstöðu við vilja fólksins eða að þeir skynja ekki og skilja óskir þess og þrár. Og vafalaust munu hugmyndir mínar um valdið til fólksins ekki hljóta vinsældir hjá stjórnámálamönnum. Þeirra hlutverk yrði þá fyrst og fremst að ræða mál og reifa og kynna fyrir fólkí, en ákvörðunin yrði ekki þeirra, heldur fólksins í viðkomandi landi.“

- *Þér verður tíðrætt um hlutverk Sameinuðu þjóðanna í þessari mynd sem þú bregður upp af nýskipan heismála.*

„Já, enda verða þær að gegna lykilhluverki í þessari framþróun, eða á þessari nýju braut til velsældar og friðar í heiminum. Ég veit vel, að Sameinuðu þjóðunum er í dag að verulegu leyti stjórnað af stórþjóðum heimsins, þá einkanlega Bandaríkjamönnum, sem stjórna þar miklu og fjármagna að verulegu leyti stóra þætti starfseminnar. En með nýjum Sameinuðum þjóðum yrðu allar þjóðir heims jafnar fyrir hverri annarri. Og ef fyrirstaðan verður of mikil og tregðulögmálið of sterkt innan vébanda Sameinuðu þjóðanna, þá verður að stofna annað samband þjóða heims, þar sem hægt er að vinna nýjum áherslum brautargengi.“

Það sem verður að gerast er að þjóðir heims afvopnist og færi SÞ eða nýju bandalagi þjóða heims í hendur tæki sín og tól og herafli að einhverjum hluta. Upp úr því yrði stofnað varnarbandalag allra þjóða heims. Við höfum vísi að þessu með bláhjálmunum, sem menn þekkja úr sjónvarpi þegar sýnt er frá átökunum á Balkanskaga, en ég er að ræða þetta í langtum stærra samhengi og einnig um leið, að allar þjóðir heims skuldbindi sig til að halda ekki úti eigin her, heldur treysti á þetta alþjóðlega lið til að varðveita og tryggja frið í heiminum og halda óstýrilátum þjóðum í skefjum komi til þess.

Ef enn og aftur er litið til styrjaldarinnar í gömlu Júgóslavíu, þá er augljóst að þetta gamla slitna kerfi virkar ekki. NATÓ virkar ekki, veikar Sameinaðar þjóðir virka ekki, ríkisstjórnir Vesturveldanna virka ekki, og valdamenn þessara þjóðarbrotá Balkanskaga fara sínu fram og murka lífið úr nágrönnum sínum og um leið úr eigin fólki. Allir þessir friðarsáttmálar verða gagnslaus plögg um leið og undirritun þeirra er afstaðin. Þetta er svipað því og ef maður yrði myrtur hér niður í Austurstræti og áður en hann yrði handtekinn og leiddur fyrir lög og rétt, þá þyrfti að ræða við alla aðila stjórnmalaflokkanna til að fá þeirra viðhorf til málsins. Sterkur alþjóðlegur her sem hefði engra sérstakra hagsmuna að gæta, annarra en þeirra að varðveita frið í heiminum, myndi einfaldlega hafa stöðvað allan vígbúnað í gömlu Júgóslavíu á frumstigi og afvopnað alla þessa aðila og sagt þeim, að vilji fólkið aðra skipan mála verði það sjálft að ræða sig niður á vitræna niðurstöðu. Ég hefði engar áhyggjur af því að slíkt gengi ekki. Ég held að Króatin og Serbinn, sem þjuggu hlið við hlið í Sarajeov nái algjörlega farsælli niðurstöðu sín á milli, þannig að þeir geti búið áfram saman hlið við hlið í sátt og samlyndi, svo lengi sem stjórnmalamennirnir og valdastéttin er ekki að blanda sér í þeirra mál og segja þeim að fara með ófriði á hendur öðrum.

Ég tala um valdastétt og stjórnmalamenn í sömu andrání. Það eru gífurlega sterkir hagsmunadilar, menn sem með geysilega fjárhagslega hagsmuni í fyrirrúmi, sem toga í marga þessa spotta og pólitikusar dingla út örmum. Helstu vopnaframleiðendur í eru með skrifstofur á sömu „torfunni“ og Pentagon í Bandaríkjunum. Þeir þurfa næstum ekki annað en skjótast einn gang á enda til að ganga frá næstu vopnapöntun við hershöfðingjana.

Hræsnin og yfirdrepsskapurinn í þessu sambandi er dapurlegur. Stórfyrirtæki eins og „General Electrics“ er til viðbótar þeirri neytendaframleiðslu sem við öll þekkjum, svo sem íssápar og ljósaperur, jafnframt á bólakafi í vopnaframleiðslu. Með annarri hendinni leggja þeir lið framleiðslu kjarnorkuvopna en með hinnari hendinni rétta þeir brosandi fram hjálp til almennings í einhverjum rósrauðum sjónvarpsauglýsingum.

Það sem er hvað dapurlegast í þessu sambandi er, að bláfátækar þjóðir þriðja heimsins eru í auknum mæli að vígbúast. Æ stærri hluti lágra þjóðartekna þeirra fara til kaupa á morðtólum. Og sölumenn dauðans, einkanlega vopnaframleiðendur í Bandaríkjunum, leggja mikla áherslu á markaðssókn inn á þriðja heiminn til að mæta þeim samdrætti sem þó hefur sem betur fer orðið í sjálfum Bandaríkjunum. Vitleysan er að breiðast út - ruglið að aukast. Vesturveldin eru að hervæða fátækar þjóðir þriðja heimsins, þegar þarf að aðstoða þær til að brauðfæða íbúanna. Það mun gerast, verði ekki af þessari braut snúið, að fátækar þjóðir þriðja heimsins munu heimta sinn sanngjarna skerf af verðmætaköku veraldarinnar. Og ef þær fá ekki sinn skerf með góðu munu þær sækja hann með hörðu - og væntanlega nota þau vopn sem þær hafa verið og eru að kaupa frá iðnaðarþjóðum Vesturveldanna. Þetta er ein hringavitleysa.“

ÚT ÚR VÍTAHRINGNUM

- Nú er margt af því sem þú segir ekki nýtt af nálinni og trúarhreyfingar, friðarhreyfingar og ýmis stjórnmálaöfl hafa talað í svipaða átt. Þrátt fyrir það hefur lítið þokast. Hvað er það í raun sem er nýtt hjá „Friði 2000“ sem tryggir meiri og betri árangur?

„Við erum engin byltingarsamtök. Við viljum einfaldlega opna augu fólks fyrir því að hergagnaiðnaðurinn og þessi vopnaði friður sem við búum við, er eins og krabbamein í samfélaginu og mun hægt og bitandi eyðileggja líf fólks og afkomumöguleika þess.“

Horfum á ástandi í Nígíeríu. Fólksfjölgunin þar er sjöföld á við það sem gerist í Evrópu. Ástæðan er eingöngu þekkingarskortur og vöntun á fræðslu um getnaðarvarnir. Það eru engar trúarlegar hindranir í Nígíeríu til dæmis, sem koma í veg fyrir að fræðsla um getnaðarvarnir og

Ísland getur gegnt lykilhlutverki í friðarbaráttunni í heiminum að áliti Ástþórs Magnússonar. Hér er hann með góða gesti hjá forseta Íslands, en þar er um að ræða Brian W. Walker, sem var formaður „Oxfam,“ stærstu líknarsamtaka í Bretlandi, og eiginkonu hans.

notkun þeirra geti verið með skynsamlegum hætti. Ég sé fyrir mér, að hægt væri að senda vopnlausar alþjóðlegar „hersveitir“ þarna til að hjálpa þessu fólk, fræða það og upplýsa, aðstoða við bággt ástand í heilbrigðismálum, kenna því nýja tækni í framleiðslu og svo framvegis. Í Nígíeríu eins og fjölmörgum öðrum ríkjum þriðja heimsins eru þvert á móti stóraukin útgjöld til hernaðarmála. Ég hef fengið bréf frá fólk í Nígíeríu, þar sem það segir mér að það sé hræðilegt en staðreynd engu að síður, að fólk sækir mjög í nígíeríska herinn, því hann einn geti skapað fólk trausta og örugga atvinnu og afkomu. Það vilji enginn í herinn, en hann sé neyðarbrauð fyrir ungt fólk sem vilji tryggja framtíð sína. Þetta er skelfilegt ástand.

Þriðja heims ríkin eyða meiru í hernað, en menntun og heilsugæslu. Hvílik fjarstæða. Við verðum að komast út úr þessum vítahring áður en verður um seinan.

- „Friður 2000“ eru alþjóðleg samtök, en með aðsetur á Íslandi. Hvers vegna? Hvað hefur Ísland að bjóða sérstaklega?

„Það hefur verið friður á Íslandi í nær þúsund ár. Ísland hefur aldrei haldið úti eigin her. Það gerir landið sérstakt og frábrugðið. Þá sérstöðu vil ég nota.

Þegar ég tala um afvopnun og frið, þá geri ég mér grein fyrir því, að það gerist ekki á einni nóttu. Þetta þarf einhvern aðlögunartíma - menn og þjóðir þurfa að þrepa sig niður.

Ég sé til dæmis hér heima á Íslandi nauðsyn þess, að menn leggi í skipulega vinnu á Suðurnesjum til að skapa því fólki atvinnu sem nú vinnur hjá bandaríska hernum. Við eigum að vera algjörlega herlaus þjóð og auglýsa okkur sem slíka.

Ég tek það fram að ég hef aldrei verið neinn sérstakur herstöðvarandstæðingur í gegnum tíðina og verið fremur hægri sinnaður í pólitík. Hef ekki verið í hópi þess fólks sem hefur gengið frá Keflavík annað slagið og mótmælt veru hersins hér á landi. Ég segi einfaldlega núna, að það væri hagsmunum Íslands þóknanlegt, ef við hefðu frumkvæði að því að afvopna Ísland. Efnahagslegir hagsmunir Íslands yrðu betur tryggðir sem herlaus og vopnalaus þjóð, þjóð sem myndi auglýsa sig og markaðssetja sig á heimsvísu sem griðarstað friðarins í heiminum öllum, þar sem engin vopn væri að finna, þar sem enginn her væri, þar sem menn vildu leggja sitt að mörkum til nýsköpunar heimsmála með réttlæti og frið að leiðarljósi. Við eigum að gera Ísland að miðstöð friðar í heiminum á sama hátt og Sviss og nú síðar Luxemburg hafa markaðsett sig sem ríki alþjóðlegs fjármagns.

Það kann að vera að þetta hljómi yfirboðskennt gagnvart einhverjum, en ég er búinn að vera í viðskiptum lengi og eiga og reka fyrirtæki, þannig að ég veit að þetta er hægt, ef rétt er að staðið.

Sjáum hvað þeir hafa verið að gera í Costa Rica. Fyrrverandi forseti Oscar Arias hefur síðustu árin verið eins konar friðarpostuli og ferðast um heiminn og prédikað í þá veru, að þeim minni hernað sem hver þjóð heldur úti því meiri verða möguleikar á velsæld og hamingju og varanlegum friði. Og til að undirstrika þetta viðhorf sitt og íbúa Costa Rica, þá einfaldlega lögðu þeir niður eigin her í lok síðari heimstyrjaldarinnar. Í stað þess settu þeir upp Háskóla friðarins, „University of peace“, í samstarfi við Sameinuðu þjóðirnar.

Áherslur af þessum toga vil ég sjá hér á Íslandi. Við eigum að láta í okkur heyra á alþjóðlegum vettvangi með þannig málflutning og bjóða þjóðum heims, samtökum þjóða og fleiri aðilum griðarstað á Íslandi fyrir slíka starfsemi.“

ÍSLAND MEÐ LYKILHLUTVERK

- Þetta eru stór og mikil áform, sem þú og þínir félagar í „Friði 2000“ eruð með í gangi. Í stefnuskrá samtakanna og skipuriti þeirra er búið að kortleggja þessa sókn til friðar. Sjónvarpsstöð, markaðsfyrirtæki og ýmislegt fleira sem er á þrjónunum. Markmiðið er háleitt, en ýmsir aðrir hafa verið og eru á þessum „markaði“ - að vinna að heimsfriði. Hvað er það sem gerir „Frið 2000“ öðruvísu og hvað gefur þú þér langan tíma, þar til samtökin eru farin að láta til sín taka um heimsbyggð alla þannig að um munar?

„Það getur gerst um árið 2000. Þá erum við með hugmyndir um stóran fund hér á landi, þar sem þjóðarleiðtogar og trúðaleiðtogar frá öllum heimsins hornum hittast og ráða ráðum sínum. Ég hef líka heyrt hugmyndir í þá veru, að í tilefni þess, að þúsund ár eru frá kristnitöku hér á landi, þá væri tilvalið að kalla á trúarleiðtoga og setja á fund á Þingvöllum. Það er allt í lagi, en mín hugmynd er mun víðtækari og tengist í sjálfu sér ekki þúsund ára afmæli kristnitöku hérlendis. Ég vil sjá fulltrúa allra trúarbragða og fulltrúar frá sem flestum ríkisstjórnnum. Þá finnst mér mikilvægt, að eitthvað komi út úr þeim samfundi og þjóðar- og trúarleiðtogarnir undirriti þar sáttmála um jörðina, um frið á jörðu og einnig um umgengni manna við náttúruna.

Þessi hugmynd um samkomu æðstu manna í pólitík og trúmálum heimsins á Íslandi er ekki frá mér komin heldur er hún frá árinu 1991 og á rætur í Bandaríkjunum. Hugmyndin kom frá virtri stofnun þar vestra, sem heitir „Millenium institute“ og er nokkurs konar rannsóknarstofnun um ýmis konar þróunarmál í heiminum. Hugmyndin þá og nú er sú, að leiðtogarnir hittist á Íslandi, þar sem litlar deilur eru um Ísland í heiminum og einnig hitt, að vel færi á því að samkoman yrði á Þingvöllum. Sá staður er vagga lýðræðis hér á landi, þar sem elsta þingi í heimi var komið á. Og ekki síst eru Þingvellir sá staður, sem óvinir komu saman og ræddu málin til hlítar og náðu þar niðurstöðu og oft

sáttum. Það er einmitt það sem ég vil sjá gerast á Þingvöllum árið 2000.

Mín hugsun er sem sagt sú, að það taki ein fimm ár að skjóta styrkum stoðum undir þessa starfsemi. Þá verði ýmsar undirstofnanir komnar í gang og mín von er sú, að þá verði samtökin orðin það öflug fjárhagslega að þau hafi bolmagn til að halda úti kröftugum málflutningi á ýmsum vettvangi, sem fari ekki framhjá nokkrum manni. Mínar áætlanir miða við, að ýmis friðarsamtök gangi til liðs við okkur og „Friður 2000“ verði eins konar regnhlífarsamtök.

Ég leyni því ekkert, að hugmyndafræðin gengur út á það, að Ísland verði ákveðinn miðdepill í þessu. Það er að vissu leyti grundvöllur undir starfsemi „Friðar 2000“.

- Nú eru þetta býsna háleit markmið. Trúirðu því að þú náir saman tugum ef ekki hundruðum þjóðarleiðtoga hérlendis um aldamótin?

„Já, ég trúi því. Þetta er auðvitað mikið verk. Það yrði vissulega mikil hjálp í því, ef íslenska ríkisstjórnin myndi koma til liðs við okkur varðandi þetta fundarhald. Það myndi vekja feiknaathygli á málinu, ef íslensk stjórnvöld gengju fram af festu og boðuðu til þessa fundar í samvinnu við „Frið 2000“ og yrðu þar með friðarberar heimsins.

Ég hef enn ekki átt beinar viðræður við íslensk yfirvöld um þessi mál, en það eru undirskriftarsafnanir í gangi, þar sem skorað er á íslensk yfirvöld að taka frumkvæði þessara mála í sínar hendur.

Við höfum farið okkur hægt af stað og viljað undirbyggja alla þætti starfseminnar, áður en farið er á fullt. En þrátt fyrir það hafa um fimm hundruð manns haft samband við okkur og undirritað þessa yfirlýsingu, þessa áskorun, (nær tvö þúsund manns – innskot apríl '96) og margir hafa veitt okkur fjárstuðning til starfseminnar.

Einstaklingar, félög og samtök í um sextíu löndum eru beinir og óbeinir aðilar að „Friði 2000“. Mestan part eru þetta friðarsamtök.

Og nú er í undirbúningi almenn kynning á samtökunum erlendis og ég hef upp á síðkastið verið að ráða fólk til starfa til að kynna samtökin og stefnumál þeirra. Ég hef verið að kalla til starfa markaðsmenn og úti í Bretlandi eru menn á mínum vegum að undirbúa stofnun þessa sjónvarpsfyrirtækis, sem áformað er að setja á laggirnar.

Ég byggi þetta upp að hluta til eins og hefðbundið fyrirtæki. Það er

ekkert fyrirtæki sem gengur án fjármagns og ég nýti mér mína þekkingu og reynslu af fyrirtækjarekstri í þessu verkefni.“

- *Sjónvarp, viðtæk útgáfustarfsemi, útstöðvar um allan heim. Þetta er fyrirtæki sem væntanlega er ætlað að velta hundruðum milljóna, ef ekki milljörðum íslenskra króna?*

„Það er rétt.“

- *Hvar hafið þið fengið fjármagn í þessi fyrstu skref?*

„Ég seldi flugvél sem ég átti og lagði afrakstur þeirrar sölu, 30 milljónir króna, sem stofnfé í samtökin.“

AD FJÁRFESTA Í FRÍÐI

- *Einhver myndi segja, þegar hér væri komið sögu: Þessi maður er geggjaður. Leggur aleigu sína í friðarsamtök, sem enginn veit hvort verður fugl né fiskur í framtíðinni. Er ekki í lagi með þig?*

„Jú, ég er í góðu lagi. Ef til vill sé ég hlutina í stærra samhengi en margir aðrir og hugsa stórt. Mér finnst alltof margir innilokaður í sinni þröngu veröld, sem snýst aðeins um kjarnafjölskylduna, mig og mína, en opna ekki augum fyrir því sem er að gerast í samfélaginu, í næsta nágrenni, eða í veröldinni okkar.“

- *Þú segist hafa reynslu af fyrirtækjarekstri og markaði. Þú ert sem sagt að veðja á friðinn, sem framtíð í viðskiptum?*

„Já, líka. Ég held að æ fleiri átti sig á því að á þessum vettvangi verða að gerast róttækar breytingar, ef nútíma siðmenning á að lifa af. Og þá munu hin alþjóðlegu fjármálaöfl smám saman kveikja á perunni.“

Það rennur upp sú framtíð að fólk áttar sig á því, að það eru sameiginlegir hagsmunir okkar allra að stöðva þetta vígbúnaðarkapphlaup. Og viðskiptamenn munu fjárfesta í friði. Því það er einasta framtíðin sem er trygg.

Við Íslendingar veiðum fisk og seljum hann til útlanda. Við gröfum hann ekki í jörðu og geymum. Það skapar engin verðmæti. Nákvæmlega sama er ég að gera. Ég er að flytja út frið og þótt hann sé ekki í háu „verði“ í augnablikinu, þá er ég sannfærður um að „gengið“ mun rísa hratt á næstu árum. Í dag er verið að eyða ógnarháum upphæðum í framleiðslu vopna. Arðurinn af þeirri framleiðslu er enginn - þetta gef-

ur mannkyninu ekki neitt. Af hverju ekki framleiða eitthvað sem bætir líf á þessari jörðu, eykur velmegun? Ég vil leggja mitt af mörkum til að breyta þessari forgangsröðun.“

- *Enn og aftur: Eru þetta ekki draumórar?*

„Nei. Það eru friðarsamtök starfandi um allan heim. Og þau skipta þúsundum. Þau vinna ekki nægilega vel saman, eru að bauka hvert í sínu horni. Ég er að reyna að tengja þessar friðarhreyfingar meira saman, þannig að þau myndi öflugri heild. Fyrirtæki sem afla fjár, hugsjónastarf, stofnanir - þetta geti allt starfað saman hlið við hlið að sameiginlegu markmiði.“

Þessa mánuðina er ég að virkja fólk í Bretlandi til starfa við undirbúning að stofnun sjónvarpsstöðvar. Er í sambandi við toppfólk. Þar eru hjólin farin að snúast hægt og örugglega. Það eru tvær endurskoðunarskrifstofur meðal annars sem eru að vinna í þeim málum fyrir okkur og einnig markaðsfólk. Þá höfum við yfir húsnæði að ráða fyrir skrifstofu í London, og við erum að undirbúa opnun hennar.

Ég er líka með í undirbúningi átak til að tengjast fyrirtækjum úti á markaði, sem sjá sér hag í því, að tengjast jafn jákvæðri hreyfingu og hér um ræðir. Mun benda fyrirtækjum á hina gagnkvæmu hagsmuni með ýmsum leiðum.

Þá nefni ég einnig tölvuleiki, sem hugmyndin er að ein undirstofnun samtakanna sjái um framleiðslu og dreifingu á. Það fyrirtæki mun leggja áherslu framleiðslu á tölvuleikjum, sem væru fullkomin andstæða þess ofbeldis, slagsmála og manndráps, sem tröllríður þessum stóra markaði í dag. Almenningsálitið er að snúast gegn þessu gífurlega ofbeldi og ég er sannfærður um að fyrirtæki sem framleiðir og selur tölvuleiki og hefur það sem markmið að vinna gegn ofbeldi á þeim vettvangi, á mikla framtíð fyrir sér. Ég þekki býsna vel þennan markað og veit hvað ég er að tala um.“

- *Ertu í sambandi við fólk erlendis, sem hefur yfir fjármagni að ráða; fólki sem getur lagt þessu lið og komið hjólum í fullan gang?*

„Já, það er ég. Ég hef búið erlendis í 12 ár og verið í alþjóðlegum viðskiptum, þannig að ég þekki fjöldann allan af fólki, sem deilir þessum viðhorfum með mér, sem ég hef verið að lýsa. Og ef ég þekki ekki lykilmenn, þá kann ég að leita að þeim.“

Þegar við höfum starfsemi „Friðar 2000“ þá höfðum við samband

við á þriðja þúsund friðarsamtök út um allan heim og leituðum eftir samstarfi. Sum þeirra brugðust vel við, önnur ekki, eins og gengur. Ég hafði um tíma aðsetur í Sviss, í Genf, en þar starfa alþjóðleg friðarsamtök sem studdu okkur vel og dyggilega og veittu okkur alla aðstoð, meðal annars skrifstofuaðstöðu og fleira.“

- *Ég tek eftir því, að stundum talar þú um „okkur“ og stundum aðeins „ég“, þegar þú ræðir um „Frið 2000“. Ertu allsráðandi, eða er stjórn yfir þessum samtökum?*

„Ég var frumkvöðull að stofnun þessara samtaka, en vissulega hafa margir komið nærri starfseminni og þeim fer alltaf fjölgandi. Það er verið að setja 9 manna stjórn yfir samtökin um þessar mundir, nokkurs konar fulltrúaráð, þar sem nafntogað fólk er í forgrunni. Meðal annarra munu sitja í þessari stjórn, Brian W. Walker, sem var forstöðumaður „Oxfam“, sem eru stærstu líknarsamtök í Bretlandi. Hann er einn virtasti fræðimaður Breta í mannúðarmálum og meðal annars setið sem fulltrúi bresku ríkisstjórnarinnar í nefndum og ráðum sem um þau mál fjalla á alþjóðavettvangi, svo sem í Brussel hjá Evrópusambandinu.

Síðustu tvö árin, eða frá stofnun samtakanna, hef ég verið að skipuleggja starfið og á því undirbúningsstigi höfum við Ray Logan, sem ég nefndi hér áður, verið í undirbúningsstjórninni. En nú er þetta allt að breytast og mun fleira fólk kemur að málinu. Hver þáttur starfseminnar verður tiltölulega sjálfstæður og með sína eigin stjórn, þegar hjólin eru komin í fullan snúning.“

- *Ég hef orðið ápreifanlega var við það við undirbúning þessara samtala okkar, að þú ert ævinlega á ferð og flugi út um allan heim. Í hverju er þetta daglega starf þitt fólgið?*

„Það er rétt. Ég er mikið á ferðinni. Ég er að kynna þessar hugmyndir mínar og leita eftir samstarfsaðilum og þeim sem vilja styðja og styrkja þessa starfsemi. Tengja saman fólk, leggja línur.,,

- *Hvernig eru viðtökurnar?*

„Góðar. Ég finn fyrir hlýhug alls staðar. Og ekki skaðar það að vera Íslendingur, því fólk finnst það mjög eðlilegt og sjálfsagt, að Íslendingar hafi ákveðna forystu í þessum friðarmálum - þessi herlausu þjóð.

Ég hef einnig verið á mörgum ráðstefnum um friðarmál og tekið þar fjöldann allan af fólk tali. Í ráðstefnu í London fyrr á þessu ári, þar sem fjallað var um framtíð Sameinuðu þjóðanna, hitti ég til dæmis

mann, ósköp venjulegan launamann, sem hafði fengið sýn, eða hugljómun á Þingvöllum. Hann skynjaði þá, að tilgangur hans í lífinu ætti ekki að vera sá eingöngu að draga fram lífið, heldur ekki síður að leggja sitt af mörkum til að tryggja frið og betri heim. Og hann lét ekki standa við orðin tóm. Hann sagði upp sínu starfi og hóf og lauk friðargöngu frá San Fransico, þar sem sáttmáli SP var undirritaður, til Sarajeov þar sem hann plantaði friðartré í rústum bókasafns, sem Unesco hefur tekið að sér að endurbyggja.“ (innskot apríl '96 – þessi maður hefur nú útvegað fjármagn frá fjölþjóðafyrirtækinu Time-Warner og hafið útgáfu bóka um þessi mál).

- Enn og aftur gætu sumir sagt, að þessi maður væri ekki í fullkomnu lagi í höfðinu; að segja upp vinnunni til að fara í langan göngutúr - þótt markmiðið sé göfugt og allt það.

„Allt er þetta afstætt. En meginmálið er það, að augu æ fleira fólks eru að opnast fyrir því, að hlutirnar ganga ekki upp til framtíðar, verði ekki tekið á málum og við snúum við blaði; áttum okkur á því að heimsmálin eru í ólestri og almenningur verður að taka af skarið og hafa vit fyrir ráðamönnum.“

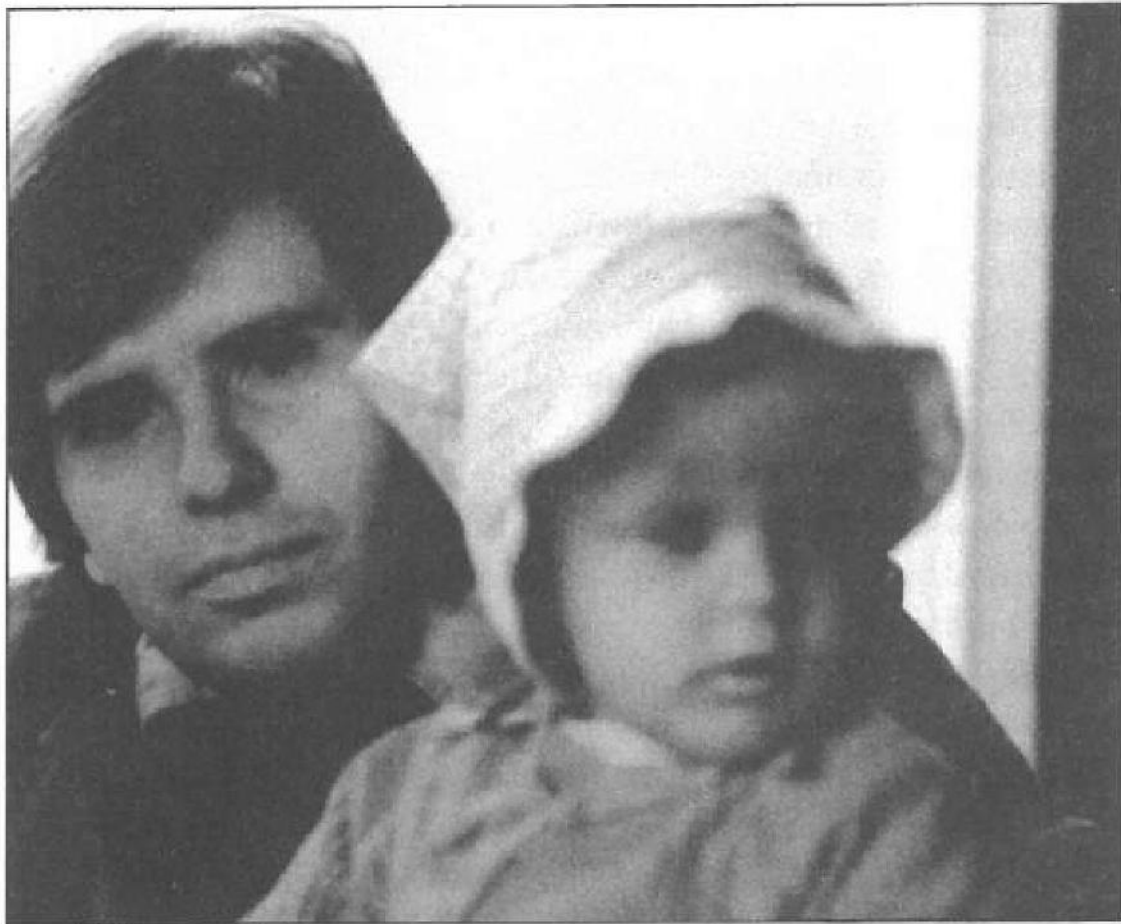
- Þessi maður fer í langan göngutúr til að vekja athygli á þessu ófremdarástandi heimsmála. Þú hins vegar ferð hefðbundnar leiðir, en þó þannig að starfsemin byggist á markaðslögmálum samhliða háleitu hugjónum.

„Þetta er hárétt lýsing. Ég hef að baki reynslu af viðskiptum í mörgum löndum. Og ég átta mig á því að þjóðfélag okkar stjórnast af peningum, hvort sem okkur líkar betur eða ver. Friðarbaráttan verður hvorki fugl né fiskur án fjármagns.

Ein hugmynd sem fram hefur komið og mér finnst spennandi, er að leggja skatt á áætlunarflug og afrakstrinum yrði varið til friðarstarfa. Að baki liggur sú hugsun, að áætlunarflug getur auðvitað aldrei gengið nema friður ríki á viðkomandi flugleiðum. Þetta er eitt dæmið um það, að viðhorf manna eru að breytast.“

FYRIRTÆKJAREKSTUR FYRIR 12 ÁRUM

- Ef við snúum okkur til fortíðarinnar og vikjum frá verkefnum nútímans og friðarbaráttunni. Þú varst allumsvífamikill í íslensku við-

Ástþór fyrir hálfum öðrum áratug með einkadótturina Ölmu Björk í fanginu. Hann segir nauðsynlegt að snúa við blaði og feta braut friðar og afvöpnunar eigi að vera framtíð fyrir komandi kynslóðir hér í heimi.

skiptalífi hér á árum áður, en fluttir utan í lok árs 1983.. Lentir í erfiðleikum með rekstur fyrirtækja og nokkur fjölmiðlaumræða varð um þau mál á sínum tíma. Er sú fortið þér erfið að einhverju leyti?

„Það kemur fyrir hér heima á Íslandi, en engan veginn úti í heimi. Það er ansi sterkt einkenni á Íslandi hvað kjaftagangurinn um náungann er mikill og miskunnarlaus. Það fer í taugarnar á mér. Ég er ennþá að heyra einhverjar svakalegar tröllasögur af mér frá því ég var með fyrirtækjarekstur hér heima fyrir meira en áratug, þar á meðal Myndiðjan Ástþór. Og fólk er eitthvað að bulla út í loftið að allt hafi þetta nú verið svona og svona, en enginn veit neitt. Málið var ekkert flóknara en það, að eitt af þessum fyrirtækjum, fór á hausinn. Það skapaði erfiðleika fyrir hin fyrirtækin, en þessi rekstur sem ég hafði með höndum var ansi samtengdur. Það hafa nú aldeilis fleiri Íslendingar farið á höfuðið hér

landi með sinn rekstur, bæði á undan mér og ekki síður í kjölfarið, og hefur ekki þótt sérstaklega frétt næmt. Og enginn sýndi því áhuga þá og ef til vill ekki nú heldur, að tveimur árum eftir þessa rekstrarstöðvun hafði tekist að greiða kröfuhöfum á fyrirtækið um 85% af kröfunum. Það eru ekki mörg gjaldþrota fyrirtæki, sem hafa gert það.

Að sumu leyti eru þessar órökstuddu og ósönnu sögur og sagnir um mig og mín viðskipti hér á árum áður, mér fjötur um fót í því starfi sem ég er að byggja upp núna. Það eru fæstir sem segja neitt við mig, en samstarfsmenn mínir og kunningjar eru að segja mér af því, að ennþá séu einhverjar að smjatta á þessu úti í bæ. Verði þeim bara að góðu.“

- Segðu mér frá þessu fyrirtæki á sínum tíma. Þú varst talsvert áberandi í íslensku viðskiptalífi á tímabili, auglýstir mikið og virtist góður gangur í öllu.

„Já, ég var fyrsti aðilinn sem fór í einhverja alvöru samkeppni við risann í ljósmyndavörum, framköllun og stækkun mynda, sem var þá og er enn, Hans Petersen. Ég ruddi nýjar brautir í þessu. Lækkaði verð og bætti þjónustu - afgreiddi myndir úr framköllun á miklu styttri tíma en áður hafði þekkt. Ég man að Hans Petersen h.f. hækkaði ekki verð á sínum vörum og þjónustu í heil tvö ár, þótt verðbólgan væri á fullri ferð, aðeins til að drepa mig niður. Þetta höfum við svo sem séð í íslensku viðskiptalífi fyrr og síðar - því hér er fákeppni á okkar litla markaði - þar sem sá stóri valtar yfir litla samkeppnisaðila með því að halda niður verði og „þola“ tap, þar til þeir litlu gefast upp.

Ég var einnig með pósthverslun, einn af þeim fyrstu sem bauð upp á slíka þjónustu. Verðbólgan var mér einnig erfið í því sambandi. Eilífar gengisbreytingar og órói. Ég hef þó vonandi rutt brautina fyrir aðra, sem á eftir komu og hjá mörgum þeirra hefur gengið ágætlega, auk þess sem neytendur hafa notið góðs af.

Ég hef sennilega verið nýungagjarnari og róttækari í viðskiptum á þessum árum 1974-1982 en margir aðrir á þeim tíma - spilaði djarft en tapaði. Það vakti því einhverra hluta feiknaathygli, þegar erfiðleikarnir fóru að láta á sér kræla með þeim afleiðingum, að rekstrarstöðvun var ekki umflúin. Það var eins og þvílíkt hefði aldrei gerst áður. Nokkrum misserum síðar varð síðan hrina gjaldþrota í íslensku atvinnulífi, þar sem stundum ekkert fé var til upp í skuldir, en þá var þetta daglegt brauð og fjölmiðlar og fólk almennt gerði sér lítinn mat úr því.

Ef til vill hef ég heldur ekki notið sérstaks velvilja í bankakerfinu á þeim tíma. Ástæðan hefur meðal annars verið sú, að ég stofnaði Eurocard á Íslandi, þótt ég hefði ekki verið mikið í forsvari fyrir það, þegar erfiðleikar í öðrum rekstri komu upp. En bankarnir á þeim tíma og verslunin almennt var ekkert tiltakanlega hrifinn af því, að kreditkort væru að koma hér inn á markað, þótt sá greiðslumáti hafi verið þá verið þekktur erlendis um langt árabíl. En ég er stoltur af því, að hafa verið frumkvöðull að því hérlendis.“

- Hvað gerðirðu eftir að fyrirtækin fóru í stopp. Nú sagði íslenska kjaftasagan, að þú hefðir nánast flúið land - drifið þig í einum grænum hveli til útlanda?

„Já, þetta hef ég heyrt. Þetta er uppspuni frá rötum. Ég var hérna heima í rúmt ár eftir að rekstur fyrirtækjanna stöðvaðist og vann með skiptaráðanda við að koma eignum í verð, þannig að hægt væri að gera upp við kröfuhafa. Ég tók því með mjög ábyrgum hætti á afleiðingum. Það er þannig fráleitt að ég hafi verið á hlaupum frá mínum málum. Það eru hrein öfugmæli.“

- Af hverju eru þessar kjaftasögur svona lífsseigar ?

„Ég hef ekki hugmynd um það. Ég hef ekki verið hérna heima í 12 ár og veit því ekki hverjir hafa reyna að halda þeim lifandi og því síður hvers vegna. Sem dæmi um þetta rugl, þá vinnur með mér ungur maður, sem var í námi í Bandaríkjunum og tiltölulega nýkominn hingað til lands. Á hann var svifið á dögnum og hann spurður hvort hann væri virkilega að vinna með þessum svakalega Ástþóri Magnússyni. Þessi ungi maður spurði hvað væri svona svakalegt við hann. Sá sem spurði varð eiginlegt kjaftstopp. Hann vissi það ekki heldur. Það hafði einhver sagt honum það einhvern tíman, að þessi Ástþór væri nú svona og svona. Engin efnisatriði - bara einhver lopi sem er teygður út í hið óendanlega.“

ÚTLÖNDUM HEILSAÐ

- En var ekkert erfitt að hefja nýtt í líf í útlöndum eftir þessa erfiðu reynslu hér heima á sínum tíma?

„Já og nei. Þegar ég kom til Kaupmannahafnar var ég náttúrlega nánast peningalaus eftir að hafa gengið í gegnum þessar miklu raunir

heima á Íslandi. Það sem ég hafði í veganesti var óbilandi baráttuvilji og svo stuðningur nokkurra erlendra fyrirtækja, sem höfðu átt við mig viðskipti árin á undan meðan ég var heima á Íslandi. Það var hverjum manni ljóst, sem eitthvað þekkti til minna mála, að hin gífurlega verðbólga á Íslandi hafði skapað nær ómögulegt umhverfi í þeim rekstri sem ég hafði verið með, enda gekk hún á endanum að fyrirtækinu dauðu.

Ég fór til Kaupmannahafnar á þriðja í jólum árið 1983 eftir að hafa gengið frá samkomulagi við Ragnar Hall skiptaráðanda um lok minnar aðildar að skiptamálinu. Ég var búinn að gera allt sem ég gat í þeim málum og brátt var komið að skiptalokum. Það sem var sérstakt í þessu máli, var að um 85% af kröfum voru greiddar. Þegar ég skýrði dönskum lögfræðingi mínum frá þessu eftir að ég kom til Kaupmannahafnar, ætlaði hann ekki að trúa sínum eigin eyrum. Sagði mér að slíkt gjaldþrot hefði aldrei getað orðið í Danmörku.

Í gegnum viðskipti hafði ég um nokkurt skeið þekkt Ólaf Haraldsson, sem er bróðir Haraldar í Andra, en hann bjó um þetta leyti í Danmörku. Með okkur hafði myndast vinskapur. Það hafði einmitt verið í gegnum Ólaf, að Haraldur í Andra hafði á sínum tíma komið inn í Kreditkortin. Óli tók á móti mér á Kastrupflugvelli og það var mér ómetanlegur sálrænn stuðningur. Það að upplifa þennan drengskap og sönnu vináttu sem hann sýndi mér gaf mér mikið eftir að hafa upplifað erfiða daga heima á Íslandi og að hafa misst allar mínar veraldlegu eigur. Ég hafði líka lent í hjónaskilnaði nokkru áður og var því sem næst alveg að niðurlotum kominn andlega.

Í Danmörku hafði ég einnig kynnst í gegnum Óla, Hans Björnssyni hönnuði og Gitte konu hans. Hans hafði á árum áður unnið fyrir mig auglýsingaefni í Danmörku, þegar Myndiðjan, sem ég var í forsvari fyrir, var þar með starfsemi nokkrum árum áður. Þá hafði hann einnig hannað allar innréttingar í Magasín verslunina í Kópavogi, sem einnig var á mínum snærum. Hjá þessum ágætu hjónum var ég þessi fyrstu áramót mín á erlendri grund, í Danmörku. Þau studdu mig með ráðum og dáð og hvöttu mig á alla lund. Þessi sanni vinskapur þeirra og Óla gerði gæfumuninn. Ég beit á jaxlinn, hóf að byggja mig upp og tókst á við ný verkefni í viðskiptalífinu, en nú í nýju og framandi umhverfi.

Fljótlega eftir áramótin fann ég hús í útjaðri Kaupmannahafnar.

Í Lundúnum fyrir nokkrum árum. Ástþór ásamt foreldrum sínum, Magnúsi K. Jónssyni og Unni H. Lárusdóttur.

Húsið var í eigu verkfræðings, sem var að fara utan til starfa fyrir Sam-einuðu þjóðirnar um tveggja ára skeið og leigði mér þetta skemmtilega hús á meðan. Húsið var á tveimur hæðum og niðri hafði ég skrifstofu. Það var stór garður umhverfis húsið og aðliggjandi honum fallegur skógur. Þetta var algjör draumastaður. Það var því fljótlega eftir að ég fékk húsið, að foreldrar mínir, fluttust til mín frá Íslandi og bjuggu hjá mér í nær tvö ár. Fyrirverandi eiginkona mín og dóttir okkar, sem heitir Alma Björk og er nú orðin 18 ára gömul, höfðu nokkru áður einnig flutt til Danmerkur og ég hafði því góð skilyrði til að umgangast dóttur mína reglulega.

Á þessum tíma kynntist ég einnig danskri stúlku, Gerdu Solskov og við bjuggum saman um nokkurt skeið. Við fluttum síðan inn í mjög stóra og skemmtilega íbúð við Rosenborggade sem er steinsnar frá gömlu konungshöllinni. Íbúðin var í 200 ára gömlu húsi og sagt að á einhverjum tíma hefði hinn frægi rithöfundur, Sören Kirkegaard búið þar og lýst henni í einu verka sinna.

Einn daginn birtist þar góður vinur. Þar fór Róbert Árni Hreiðarsson lögmaður og fyrrum félagi minn í stofnun Eurocard á Íslandi. Það

leiddi síðan til þess að gerðist meðeigandi í hugbúnaðarfyrtæki sem ég hafði eignast og hét og heitir raunar enn, „Gold Feder“ upp á þýsku, eða „Gullna fjöðrin“. Róbert þekkti vel til minna mála og hafði starfað með mér um árabíl. Hann hafði verið einn stærsti kröfuhafinn í gjaldþrotinu hér heima, auk þess að vera einn af frumkvöðlum Kreditkort h.f. Það var mér mikill styrkur að Róbert óskaði eftir því að vera áfram í samstarfi með mér - nú á nýjum vettvangi.

Starfsemi fyrirtækisins, sem hafði byrjað í einu herbergi í kjallaranum heima, jókst jafnt og þétt á næstu árum. Ég byrjaði á því að selja vörur til póstverslana um alla Skandinavíu og svo hugbúnað til að stjórna pantanakerfi slíkra fyrirtækja. Þá hannaði ég grundvöll að verslunarkerfi byggt á „multimedia-tækni“. Með teikningum og pappírsmódeli tókst mér að selja fyrstu 20 kerfinu til fyrirtækis í Noregi fyrir um 40 milljónir króna. Þetta var þá á svo miklu frumstigi, að það var ekkert forrit tilbúið né nein tæki sem hægt var að sýna. Ég varð að selja þetta algjörlega sem hugmynd. Mér tókst að fá í lið með mér fyrrum forstjóra Daells Varehus, sem er stærsta póstverslunarfyrirtækið í Danmörku til að kynna hugmyndirnar fyrir væntanlegum kaupendum. Boltinn var farinn að rúlla.

Og næsta áratuginn eða svo var ég meira og minna í sölu og síðar einnig framleiðslu á tölvuhugbúnaði og á tímabili einnig framleiðslu á tækjabúnaði fyrir tölvur. Til að byrja með var Danmörk og Skandinavía minn vettvangur en þegar fram liðu stundir öll Evrópa. Að því kom að ég flutti mig um set; fór yfir til Bretlands; nánar tiltekið Newcastle og setti þar upp verksmiðju.“

- Hafðir þú mikil samskipti heim til Íslands á þessum árum?

„Nei, ég hafði lítið samband við Íslendinga umfram vini mína og kunningja sem bjuggu í Danmörku. Ég kom nær aldrei til Íslands og hafði litla sem enga heimþrá. Þó fann ég fyrir örlítilli heimþrá um skeið, eftir að ég hafði verið ytra í þrjú ár, en það var aðeins „smábóla“ sem hvarf jafnharðan. Ég hætti meira að segja að lesa íslensk blöð. Fannst þau ekkert spennandi lengur og ég orðinn algjörlega fjarlægur því sem var að gerast í þjóðmálunum og í fréttunum heima á Íslandi.

Einn mesti munurinn sem ég fann við að búa erlendis, en ekki heima á Íslandi, að mér fannst ég loks vera frjáls ferða minna; frjáls eins og fuglinn. Ég var með flugpróf og gat leigt vélar í Kaupmannahöfn og

flugið þaðan næstum því hvert á land sem er í Evrópu. Eitt skipti fór ég á lítilli eins hreyfils „rellu“ til Hamborgar, þaðan til Englands, síðan Skotlands og yfir til Stavanger í Noregi og loks aftur til Kaupmannahafnar. Þetta voru alls 17 flugtímar. Tilefni ferðarinnar var fundur hjá „Grattan“ póstverslunarfyrirtækinu, sem ég var að vinna fyrir í norður Englandi. Þeir litu á mig sem einhvern furðufugl, að mæta á svona smáflugvél, hálfgerðri saumavél, á flugvellinum í Leeds. En mér fannst þetta stórskemmtilegt. Þegar ég flaug síðan yfir hafið frá Edinborg til Stavanger, lenti ég í mjög slæmu veðri og hélt á tímabili að ég myndi ekki hafa þetta af. Ég var farinn að svitna ansi mikið, þegar ég loks sá brautina í Stavanger í gegnum smá gat í skýjunum og gat troðið mér þar niður til landingar.

Ég var farinn að fljúga meira og minna allar mínar viðskiptaferðir sjálfur og þetta var orðið eins konar vörumerki á mér og minni þjónustu. Það varð því úr að ég keypti átta sæta skrúfluflugvél með jafnþrýstibúnaði, sem gerir kleift að fljúga yfir vond veður, og málaði hana í litum fyrirtækisins, bleika og gráa.

Flugvélakaupin opnuðu ýmsa möguleika. Ég var vitaskuld fljótari í ferðum en ella, auk þess sem þetta vakti nokkra athygli hjá mönnum sem ég átti viðskipti við. Ég kynntist til dæmis forstjóra Great Universal Stores, sem er eitt stærsta póstverslunarfyrirtæki í Evrópu í gegnum þennan flugvélarekstur. Þetta fyrirtæki er með marga vörulista, þar á meðal „Kays“, sem margir Íslendingar þekkja. Þá sótti ég forstjóran, sem heitir Paul Harris, á vélinni til Manchester, flaug með hann í verksmiðjuna okkar, sýndi okkar búnað og síðan til baka aftur seinna um daginn. Með þeim hætti tókst mér að fá hann sjálfan til að skoða okkar vöru. Hann gerði mikið grín að þessum flugvélamálum öllum og þá ekki síst litunum á vélinni. Þessi samskipti urðu hins vegar til þess, að hann keypti tölvur frá fyrirtækinu og síðan varð með okkur ágætur vinkapur. Paul og kona hans fóru síðar í frí á vélinni með mér til Frakklands. Síðar meir eftir að ég hafði keypt fyrstu þotuna, þá leigði hann oft af mér flugvélina til eigin viðskiptaferða.

Paul var alltaf örlítið hræddur við að fljúga og kona hans var satt að segja dauðhrætt um hann, þegar hann var með mér í flugvél. Ég veit ekki af hverju, því yfirleitt hefur farið gott orð af mér í fluginu. En kunningjar og samstarfsmenn áttu það til að glettast svolítið með þessi

flugævintýri mín og gera úlfalda úr mýflugu; svona smáuppákomur að einhverjum svaðilförum.

Það kom þó óneitanlega fyrir að ég lenti í kröppum dansi í þessum flugferðum mínum. Þá var ég eins og oft áður að leggja í hann yfir Norðursjóinn, frá Leeds til Osló. Ætlaði þar á fund með Narvesen, sem er stærsta blaðsölufyrirtæki Noregs og þar yrði einnig áðurnefndur Paul Harris. Á þessum fundi var fyrirhugað að ræða uppsetningu á hugbúnaðarkerfum frá mínu fyrirtæki. Ég var einn í vélinni og rétt kominn á loft, þegar mér varð litið út um gluggann farþegamegin og sá neistaflugið út úr mótornum. Mér tókst að snúa við og koma flugvélinni aftur niður og á braut, þar sem slökkvilið flugvallarins náðu að slökkva í eldinum sem búið hafði um sig í hreyflinum.

Þetta óhapp varð til þess, að flugvélin var greidd út af tryggingarfélaginu. Mér var síðar sagt, að ég hefði verið heppinn að sleppa lifandi út úr þessu, því burðarbitar í væng vélarinnar hefðu hitnað svo mikið, að þeir voru taldir ónýtir. Auk þess kom í ljós að litlu hafði munað að eldurinn kæmist inn í flugstjórnarklefann. Ég þakkaði mínu sæla í hljóði, að þetta óhapp hafði ekki komið upp í fluginu þar á undan, en þar var ég á ferði milli Reykjavíkur og Bretlands og hefði ekki þurft að spyrja að leikslokum ef neistaflugið hefði byrjað yfir miðju Atlantshafi. Eldsupptökin voru rakin til mistaka í viðhaldi vélarinnar.

Eftir þetta keypti ég mína fyrstu þotu. Hún var útbúin slökkvitækjum í hreyflum og því mun öflugra og öruggara tæki en mínar fyrri vélar. Ég hafði að vísu aldrei ætlað að kaupa þotu, en þegar ég leitaði eftir samstarfi við breskt flugfélag, „Gill Air“ í Newcastle, um rekstur vélar, þá gerði félagið það að skilyrði fyrir samstarfinu að keypt yrði þota. Og ég sló til. Þeir bentu réttilega á að margt fólk væri hrætt við að fljúga í skrúfuvélum. Ég keypti síðan G-Holl þotuna, sem rekin var um skeið í samstarfi við þetta breska félag og var leigð ýmsum merkum aðilum, meðal annars forstjóra Rolls Royce fyrirtækisins.“

- Var flugvélareksturinn þar með orðinn nokkurs konar aukabúgrein hjá þér?

„Ef til vill að sumu leyti, þótt meginatriðið hafi í upphafi og ávallt verið það hagræði, sem því fylgdi í mínum viðskiptum að eiga aðgang að flugvél og komast hratt og vel milli staða.

Viðskipti með flugvélar geta verið varhugaverð og ýmislegt sem þar

Karen Bell var sambýliskona Ástþórs í Englandi um fjögurra ára skeið. Hér eru þau ásamt mæðrum þeirra beggja.

getur komið upp á. Ég minnst þess með G-Holl þotuna, að eftir nokkurn tíma þurfti ég að setja hana í skoðun. Þar var vélin í um það bil mánuð. Þegar að því kom að ég ætlaði að sækja hana, þá var mér tilkynnt um reikning sem hljóðaði upp á fjórar milljónir króna, sem var margfalt það sem áætlað hafði verið. Þeir töldu sig hafa fundið verksmiðjugalla í vélinni, sem nú fyrst hafði komið í ljós eftir fimmtán ára „líftíma“ vélarinnar. Það var alveg sama hvað ég reifst og skammaðist og þjarkaði; vélina fengi ég ekki afhenta nema í borgaði strax þetta sama kvöld og ég ætlaði sækja vélina. Ég átti engra annarra úrkosta, en borga brúsann. Þetta var eftir lokun banka og engir tékkar teknir, þannig að ég skipti þessu niður á tvö kreditkort, tvær milljónir á hvort, eftir að hafa fengið sérstaka heimild hjá kortaútgefendum.

En lukkan var með mér, því á meðan G-Holl var í þessari skoðun

hafði forstjóri hollensk flugfélags séð vélina og vildi ólmur kaupa hana af mér. Hollensk yfirvöld höfðu innleitt einhverjar sérreglur varðandi öryggisbúnað þessara flugvéla og kostaði slíkur aukabúnaður mikla fjármuni. Þar sem þessi vél var upphaflega í eigu hollensku flugmálastjórnarinnar, var hún með slíkan búnað og ég gat því selt þeim vélina fyrir gott verð og með miklum hagnaði. Fór því vel út úr dæminu þegar allt kom til alls.“

FRÁ DANMÖRKU TIL ENGLANDS

- Hver var meginástæðan fyrir því að þú fluttir frá Danmörku til Englands?

„Það voru sennilega margar samtvinnaðar ástæður fyrir því. Fyrst er að segja frá því, að dag einn bankaði bresk kona upp á hjá okkur í Kaupmannahöfn. Hún sagðist vera á vegum breska ríkisins og hafa heyrt af fyrirtækinu og vildi kynna okkur möguleika sem Bretland byði vaxandi fyrirtækjum. Ég kannaði málið og leist ágætlega á og úr varð að við settum upp verksmiðju í Newcastle.

Það var í þessari verksmiðju sem við framleiddum fyrstu „prótó-týpu“ af spilakössum fyrir Lukkutrió björgunarsveitanna á Íslandi. Ég kom hingað til lands í flugvélinni minni vegna vegna þessara mála með einn tölvufræðinginn okkar og frumgerð af svona spilakassa. Þetta gerði það að verkum að Lukkutríóið gat sýnt fulltrúum dómsmálaráðuneytisins spilakassa, leyft þeim að sjá hvernig hann virkaði. Það endaði með því að þeir fengu leyfi til reksturs spilakassa.

Ég var fljótlega mikið í Newcastle. Flaug þó gjarnan á vélinni minni milli Newcastle og Kaupmannahafnar um helgar. Fór stundum seint á föstudagskvöldum og fór til baka til Englands á eldsnemma mánudagsmorgnum. Flugði til Roskildeflugvallar í Danmörku frá Bretaveldi var eitt beint strík í austur. Ekki ein einasta beygja á leiðinni ef þannig stóð á flugbrautum og yfirleitt engar aðrar vélar á ferðinni svona norðarlega um miðjar nætur. Það var því yfirleitt nær ekkert um fjarskipti nema við brottför og landingu. Það kom fyrir að ég setti vélina á sjálfstýringu og settist í meiri þægindi aftar í vélina með góða bók.

Samband mitt við Gerdu var á þessum tíma farið að flosna upp, svo helgarferðunum til Kaupmannahafnar tók að fækka. Það var svo í vetr-

arbyrjun 1988 að okkur varð sundurorða og endanlega slitnaði upp úr sambandinu. Við urðum síðan sammála um það, að Gerda byggji áfram í íbúðinni okkar og hún sá að nokkru leyti um rekstur fyrirtækisins fyrir mig í Kaupmannahöfn um tveggja ára skeið.

Í Newcastle hitti ég Karen Bell, sem ég bjó síðan með í fjögur ár. Karen var mikil fegurðardís, var í tískusýningum og starfaði einnig sem ljósmyndafyrirsæta. Ég hafði farið á diskótek og sá hana tilsýndar og féll alveg í stafi. Rauk á hana og sló henni gullhamra bak og fyrir og bauð henni síðan á veitingahús upp á pizzu. Þetta kom allt flatt upp á hana og sennilega hefur henni brugðið svo við þessa „árás“ mína, að hún þáði boðið og slóst í för með mér. Hún spurði mig hvað ég starfaði og ég sagðist starfa við „interaktiv video“, en fann strax að hún skildi hvorki upp né niður í þessum útskýringum mínum. Ég bauð henni svo út fyrir og þannig hittist á, að ég var með finan bíl og einkabílstjóra við hendina þetta kvöld. Það stafaði fyrst og fremst af því, að þessi bílstjóri var kvæntur ræstingakonu við fyrirtæki mitt og ég vildi reyna að rétta þeim hjálparhönd og notaði hann því meira en ella. Þegar ég sagði svo Karen, að ég starfaði að hluta til í Danmörku, þá fann ég að henni var hætt að lítast á blikuna. Hún kom þó með mér á þennan pizzustað. Það kom síðar í ljós, að Karen var farin að sjóða saman alls konar vitleysu upp úr þessari uppákomu. Þegar hún sá fina bílinn með einkabílstjórann og heyrði að ég vann við eitthvað sem tengdist videoi í Danmörku, þá var hún farin að ímynda sér að ég væri tengdur mafiunni og klámmyndaframleiðslu og væri með áætlanir um að lokka hana inn í þann „bransa“.

Allt þetta tókst mér nú að leiðrétta og eftir að ég hafði boðið Karen með mér í jólafrí til Íslands varð samband okkar nánara og við hófum búskap. Í fyrstu bjuggum við í lítilli íbúð sem ég hafði notast við þegar ég dvaldist í Newcastle, en fljótlega keyptum við fallett einbýlishús í Cleadon Village, sem er í nágrenni Newcastle. Meginstarfsemi fyrirtækisins í Norður-Englandi var tækjaframleiðsla, en um síðir ákvað ég að draga mig út úr þeim þætti framleiðslunnar og einbeita mér að hugbúnaðinum. Það leiddi til þess að við fluttum í íbúð við Thames ánnu í London, þótt við héldum áfram húsinu í Newcastle. Ég neita því ekki að í Norður-Englandi fann ég mun meira fyrir því að vera útlendingur en í London. Samfélagið í London er svo alþjóðlegt og íbúar þar mun

opnari fyrir útlendingum en í rótgróna mynstri fyrir norðan. Ég hitti þar fólk víða að, ekki síst frá Norðurlöndunum, og líkaði þar vel lífið. Hins vegar var Karen ekki jafnhrifin af heimsborginni London. Hún var sannur norðlendingur og vildi hvergi annars staðar vera en í Newcastle. Á þessum tíma fann ég líka breytingar innra með mér. Ég var farinn að missa áhugann á viðskiptum og það var eitthvað sem kallaði á mig inn-anfrá. Við Karen þrouðumst því í sitt hvora áttina. Við ákváðum því að hætta sambúðinni og hún flutti til baka til Newcastle.

Ég man það eins og það hefði gerst í gær: Það var þegar ég bjó einn í þessari glæsilegu íbúð á bökkum Thames. Horfði á upplýsta Tower brúnna úr rúminu mínu, á glymjandi skemmtibátana siglandi upp og niður ána, vissi af Jagúar bílnum mínum í bílageymslukjallaranum og þotunni á næsta flugvelli, að ég fann skyndilega hversu tómlegt og tilgangslaust það er að vinna bara fyrir dauðum veraldlegum gæðum. Ég hafði hagnast ágætlega og þurfti ekki að hafa áhyggjur af peningum. En það var ekki allt. Ég vildi eitthvað annað. Ég dróg mig því út úr þessum viðskiptum og þessum tíma kom inn í líf mitt stúlka frá Póllandi, Alicja Kowalszyk. Það var eins og hún hefði verið send til mín í sérstökum tilgangi, því í gegnum samband okkar opnaðist ég allur sálarlega; komst í snertingu við mitt innra sjálf og fann lífshlutverk mitt. Eftir þetta leiddi hvað af öðru næstum því eins og eftir fyrirfram gerðri dagskrá. Atburðir gerðust og ég hitti fólk, sem leiddi mig síðan til þess að helga líf mitt stofnun alþjóðlegra friðarsamtaka. Þetta var árið 1992.“

ÚR VIÐSKIPTUM Í FRÍÐARBARÁTTU

- *Og hófst þá undirbúning að öðrum rekstri, „Frið 2000“, sem hlýtur að teljast fjárhagslega óöruggur - ekki satt?*

„Það getur vel verið. En hvað hefur maður að gera við fyrirtæki í Bretlandi, ef einhverj brjálæðingur sem heitir Zhirinovsky kemst til valda í Rússlandi og sprengir jörðina í tætlur með nokkrum kjarnorkusprengjum, eða ef Hússein Íraksforseti setur efnavopnin í gang? Þá er eitthvað fyrirtæki í Bretlandi ekki mikils virði - eða hvað?

- *Þú hefur með öðrum orðum selt eignarhlut þinn í fyrirtækinu og lagt þá fjármuni í rekstur „Friðar 2000“? Voru þetta miklar upphæðir?*

„Það má segja, að ég hafi fengið út úr þessu fyrirtæki þessa flugvél,

sem notuð var í fyrirtækinu í Bretlandi. Ég seldi síðan þessa flugvél í sumar fyrir um það bil 30 milljónir króna og þeir fjármunir eru notaðir í „Frið 2000“.

BÖRNUM BJARGAÐ

- Nú flaugst þú frægt flug á þessari flugvél til Chernobylsvæðisins í lok síðasta árs og sóttir þangað börn, sem höfðu hlotið skaða af vegna kjarnorkuslyssins þar á árum áður. Hvernig kom það til?

„Ég hafði verið með vélina í leigu í Austur-Evrópu og hafði síðan farið með hana í árskoðun í Portúgal. Ég var á leiðinni heim til Íslands í jólafrí, þegar náðist í mig á Heathrow í London. Það voru þá skilaboð til mín frá írskri friðarstofnun, en ég hafði kynnst fólki frá henni á friðar-ráðstefnu á Spáni einhverjum mánuðum fyrr. Þau spurðu hvort ég hefði ekki yfir flugvél að ráða, sem hægt væri að nýta til að sækja veikt barn í Hvíta-Rússlandi, sem þyrfti undir læknishendur eins fljótt og kostur væri. Ég var hins vegar búin að „grounda“ eða leggja vélinni minni í þessari ársskoðun í Portúgal, en fannst málið brýnt og vildi hjálpa til. Hafði samband við vini mína, sem ég þekkti í flugvélabransanum, sem ég hafði áður átt samskipti og samstarf við. Við höfðum hlaupið undir bagga hver með öðrum og lánað vélar á víxl, stæði þannig á. Og ég hafði samband við Írana og sagði að þetta gæti orðið. Undirbúningur fór þá í fullan gang og börnunum fjölgar í fjögur, sem sækja á.

Málið þurfti nokkurra daga aðdraganda; leyfi frá yfirvöldum austur í Hvíta-Rússlandi og annað þess háttar. Ég fór hingað heim til Íslands í millitíðinni. Datt þá í hug, að það væri skynsamlegt að reyna nýta vélina á útleiðinni líka - ekki bara fljúga henni hálfstómri þangað. Og þá kom upp hugmyndin, að fylla hana af jólapökkum fyrir börn í Chernobyl. Hugdettan kom upp í jólaboði hjá fjölskyldunni á 2. í jólum og ég beið ekki boðanna, heldur hafði samband við hjálparveitirnar, Landsbjörg, og óskaði eftir samstarfi. Og það var allt sett í fullan gang. Við sendum hjálparbeiðni til þjóðarinnar, þar sem óskað var eftir varningi, jólapökkum til barna þarna austur í Hvíta-Rússlandi. Á tveimur eða þremur dögum söfnuðust 18 þúsund jólapakkar. Auk þess gaf Lyfjaverslun Íslands lyfjaskammta fyrir 1000 börn. Þetta var stórkostlegt.

Þessir pakkar fóru síðan allir út með flugvélinni og til barna í Hvíta-

Rússlandi. Þar á bæ var mikil ánægja með þessa jólasendingu frá Íslandi.

Mér hefur komið til hugar, að gaman væri að endurteka þetta um næstu jól - ekki endilega til Hvíta-Rússland, heldur allt eins eitthvað annað, því víða um heim eru börn sem sjá engin jól, enginn munur er á einum degi frá öðrum.

Þau mál eru nú í góðum gangi og í samstarfi við Arngrím Jóhannsson eiganda „Óðinn air“,flugfélagsins er áformað að fljúga til „gömlu“ Júgóslavíu þessi jólin á Boeing 737 þotu félagsins. Við stefnum að því að fylla vélina af jólapökkum og gætum flutt með henni 140 þúsund jólapakka. Ég trúi því að í góðu samstarfi við gott fólk hér heima gæti okkur tekist að senda 140 þúsund jólapakka til barna sem eiga svo sannarlega um sárt að binda í hinni stríðshrjáðu Júgóslavíu. Og hvað á betra við, en að það komi jólapakkar frá Íslandi, þar sem jólasveinninn á heima. Arngrímur flugstjóri hefur meira að segja lofað því, að fara í jólasveinabúning þegar hann flýgur með pakkana!“ (innskot apríl ‘96 – þessi ferð var farin 22. desember ‘95 með vélina troðfulla af gjöfum).

- *Hvað með börnin frá Chernobyl sem komið var undir læknishendur í Írlandi? Hver urðu síðan afdrif þeirra?*

„Það var flogið með þau til Írlands og þar var þeim komið undir læknishendur. Þau voru mikið veik og við höfðum af því áhyggjur, að þau þyldu ekki ferðalagið. En þetta tókst vonum fram. Eftir lækni-meðferð á Írlandi fóru þau síðan aftur til sinna heimahaga í Hvíta-Rússlandi. Einu barnanna tókst ekki að bjarga og það dó, en eftir því sem ég best veit, lifa hin þrjú og fengu nokkurn bata eftir þessa dvöl á Írlandi.“

- *Verður framhald á aðstoð af þessu tagi af þinni hálfu?*

„Já, ég er áhugasamur um það og hef verið í sambandi við aðila sem standa að alþjóðlegu átaki, sem nefnist „Children of crisis“. Það er her-togaynjan af York í Englandi, sem hefur verið verndari þess átaks og við erum meðal margra annarra samstarfsaðila. Átakið er fólgið í alhliða aðstoð við börn í heiminum sem búa við mikla erfiðleika; veikindi og fátækt.

Þessi þáttur hjálparstarfs, er ekki aðalatriðið í starfsemi „Friðar 2000“, en við viljum hjálpa á þessum vettvangi, eftir því sem við getum.“

Flugvélar hafa gegnt stóru hlutverki í lífi Ástþórs Magnússonar. Hér er hann fyrir framan flugvél sem var í eigu hans. Ástþór er þarna í flugmannsbúningi, en um skamma hríð meðan hann dvaldi í Portúgal leigði hann vélina þarlandu flugfélagi og var hann beðinn að fljúga henni nokkrum sinnum.

- Flugvélar hafa augljóslega gegnt stóru hlutverki í þínu lífi og ekki síður eftir að þú hættir hinum hefðbundnu viðskiptum og fyrirtækjarekstri og snerir þér að friðarstarfinu. Ég minnst þess að fjölmiðlar birtu fréttir af einhverjum vandræðum með þessa flugvél, sem þú áttir síðast og seldir síðan í sumar?

„Já, það er rétt, að það urðu mikil ævintýri tengd þessari flugvél. En allt endaði það samt vel. Staðreyndin er sú, að þessir aðilar sem ég hafði átt viðskipti við vegna þotunnar höfðu uppi tilburði að ná henni af mér með klækjum og undirmálum. Höfðu þæft málið, togað og teygt í langan tíma. En ég gaf mig ekki og lögmenn mínir stóðu fast á mínum hagsmunum.

Eftir langvarandi þras virtist þó svo sem samkomulag væri í nánd. En þá gerðist það, að þessir erlendu aðilar, sem eru fjársterkir gyðingar

í Tékklandi, sendu flugmenn hingað til lands, þar sem vélin var og þeir reyndu að stela vélinni á Reykjavíkflugvelli. Ég var erlendis þegar þetta var, en þeir munu hafa sagt yfirvöldum úti á velli, að samkomulag væri því sem næst frágengið og því vildu þeir skoða vélina og gera hana klára til flugs. Þeir fengu þá þotuna setta út úr flugskýlinu og eldsneyti var dælt á hana. En allt í einu heyrðist þegar hreyflarnir voru ræstir með miklum látum og hefði það ekki verið fyrir snarræði Helga Jónssonar, sem rekur flugfélag undir eigin nafni, þá hefði þeim tekist að komast út á braut og í loftið. En hann sá til þess, að bifreið var ekið í veg fyrir vélina, þannig að hún komst hvorki lönd né strönd.

Þetta var að kvöldlagi og það náðist ekki í mig í útlandinu fyrr en nokkrum klukkustundum síðar og þá að næturlagi. Þá hringdi eiginkona Róberts Árna Hreiðarssonar í mig og sagði mér að Róbert Árni væri úti á flugvelli ásamt hluta af fjölskyldu minni vegna þess að flugmennirnir hefðu reynt að stela vélinni. Það tók hana 15 mínútur að sannfæra mig um, að hún væri ekki að grínast. Ég hringdi þá samstundis í GSM síma Róberts Árna og náði sambandi við hann. Var mér þá sagt að búið væri að kalla lögregluna á staðinn, en flugmennirnir hefðu læst sig inni í vélinni og hefðu í hótunum við mitt fólk þegar það reyndi að nálgast vélina. Um síðir náðist svo samkomulag og flugmennirnir yfirgáfu vélina og ráðnir voru gæslumenn sem stóðu vörð um hana 24 tíma á sólarhring. Málið leystist svo nokkru síðar, þegar þessir erlendu aðilar greiddu það sem þeim bar.

Þetta var auðvitað heilmikið ævintýri, en allt er gott sem endar vel. Þannig hefur það gjarnan verið um þessi flugvélaviðskipti mín, þótt á ýmsu hafi gengið.“

ÍSLAND HEFUR BREYST

- Nú förum við aftur til fortíðar. Ástþór Magnússon á unga aldri; var hann þá mikið á ferð og flugi?

„Já, það er óhætt að segja það. Þegar ég var ungur maður fór ég í nám erlendis. Nú er ég rétt rúmlega fjörutíu ára og ég hef því starfað erlendis meira en helming minnar vinnuævi, auk þess sem ég var ævinlega í mjög nánu samstarfi við erlenda aðila, þegar ég var með eigin rekstur heima á Íslandi.“

Give us some peace!

IT'S NOT an easy task, but Thor Magnússon is confident. "We want to stop all war too," he says, "and we want convince the military establishments that they should only act in peace, using their might for such things as humanitarian aid."

And the wealthy Icelandic businessman is about to obtain a formidable weapon in his crusade against militarism: an English advertising agency.

Mr Magnússon, who runs his own software business, has it in mind to run a multi-million-pound advertising campaign to promote world peace and is in contact with a number of top London agencies to that end. He plans to run the campaign through the United World Foundation, an organisation he founded last year.

"I simply came to the conclusion that there was no real sense in building a business when there is no guarantee of peace," he proclaims.

Magnússon told the agencies that he is timing the ad campaign for next year to coincide with the 50th anniversary of the United Nations, the 10th anniversary of the UN Year of Peace and the 50th anniversary of the Hiroshima and Nagasaki bombings. It is uncertain how he intends to pay for the ads.

The agencies were not taken

An endless procession of unlikely causes is looking to advertising for salvation. Yet agencies must beware — every so often one turns out to be ridiculously successful

Alison Fendley

ON ADVERTISING

unlikely sounding new business prospects. According to Martin Jones, head of new business at J Walker Thompson, they are always keen to listen: "All new business directors are eternal optimists. And no one wants to be the person who turned down the money."

Or, for that matter, Babyboom. According to a cherished industry myth, a man with a West Country accent once turned up at JWT saying he rather wanted to appoint an agency. A superior sort of secretary, on finding out he did not have an appointment, turned him away. He went off to the Mashed agency, and his company, Spowerings, became one of the country's biggest spending advertisers.

But even the notoriously welcoming new business directors

the account. We didn't pitch. Another potential new client in touch with several top London agencies this month is the unlikely sounding Alison Weiland Bureau. Pascal Perrot, the executive director of the bureau, has written to several companies from his office in Malaysia, asking if they would be interested in creating a campaign to help them raise funds and publicise the cause. Santagi and Saatchi, one of the agencies involved, isn't too excited about the prospect.

DOWN at Rainfair Sharkey Treat in Sobo Square, businessman Paul Sen has been talking to new business Director Penny Furness about an advertising campaign to

Off the warpath: Thor Magnússon wants to promote world peace

lots of ideas for ads and very little money to fund them.

"It's always worth testing every body," she says. "Even if only one in 100 comes up with something like gold dust — there's just no way of knowing if they're a serious prospect until you've met them."

Then there are those who use the promise of new business to start the ball rolling on the agency salesman. Mark Robinson, head of new business at Publicis, remembers a top insurance company asking for a meeting, then proceeding to spend the time trying to sell policies to the agency staff. On another occa-

sion the most unlikely coal of all came in 1980 — just before the start of the Gulf War — when a man purporting to be a representative of the Iraqi government contacted several London agencies. Apparently, President Saddam Hussein's image showed had been taking a bit of a hammering in recent months — an ad campaign could help to put the record straight.

The call turned out to be a hoax from the now defunct Puzosh magazine. Amazingly, at least two of those contacted said they wanted to fix up a meeting to discuss the matter further.

„Friður 2000“ hefur fengið nokkra umfjöllun í erlendum blöðum. Hér má sjá dæmi um það í Evening Standard í Bretlandi, þar sem fjallað er um störf Ástþórs og „Friðar 2000“.

- Er staða Íslendinga erlendis önnur nú, en hún var fyrir rúmum tveimur áratugum?

„Það held ég að óhætt sé að fullyrða. Ég man eftir því þegar ég fór utan til Bretlands í nám í „gamla daga“, 18 ára að aldri. Þegar maður hitti Breta í þá daga var gjarnan spurt um snjóhúsin á Íslandi. Þetta er liðin tíð að mínu álit. Langflestir sem ég tala við á Bretlandseyjum og í Evrópu, - og þeir eru ófáir og úr ýmsum stéttum og á ýmsum aldri, vita nú mun betur hvað Ísland er og hvernig lífshættir þar eru.

Í Bretlandi er ég hvað kunnugastur, enda starfaði ég þar um langt árabil. Mín tilfinning er sú, að við njótum þar velvilja. Það sem mér kom ef til vill meira á óvart, að á Spáni og í Portúgal hefur þekking fólks á Íslandi og Íslendingum einnig stórauðist. Ég var þar um eins árs skeið 1993-1994 og líkaði vel.“

- Hvað varstu að gera þar?

„Eiginlega ekki neitt. Ég var þar að velta fyrir mér þessum stórum

málum, „Friði 2000“ og lesa mér til. Lá þar undir feldi og hugsaði minn gang.“

- *Það hefur verið of kalt að gera það á Þingvöllum eins og Þorgeir Ljósveitningagoði forðum daga?*

„Já ætli það ekki. Og eins hitt, að ég var að sækjast eftir ákveðinni fjarlægð og friði frá erli dagsins. Og þá er Suður-Evrópa tilvalin.“

- *Þannig að Ísland er ágætlega kynnt úti í heimi?*

„Já, í öllum aðalatriðum. Því er þó ekki að neita, að þessi umræða um hvalveiðarnar hefur reynst okkur erfið. Þar kemur vitaskuld fram þekkingarleysi fjarlæggra þjóða á afkomu eyþjóðar eins og okkar Íslendinga, þar sem allt snýst um sjóinn og það sem þar þrífst. En fyrir okkur Íslendinga er þetta spurning um hagsmuni. Eru það mikilvægari hagsmunir fyrir okkur Íslendinga að veiða hval og fá yfir okkur reiði náttúruverndarfólks um allan heim, en að láta af hvalveiðum og styrkja stöðu okkar og jákvæða ímynd á alþjóðlegum vettvangi? Ég get ekki svarað því af fullri sannfæringu.

En gegnumheilt fullyrði ég að ímynd Íslands á alþjóðlegum vettvangi er góð. Ísland er lítið land, langt úti í Atlantshafi. Það er ekki fyrir neinum. Og ég finn að þessi jákvæði andi byggist ekki síst á því, að fólk dáist að okkur fyrir þá þrautseigju að byggja hér upp menningarsamfélag og tiltölulega góða afkomu langt norður í Ballarhafi.“

- *Meira um sjálfan þig. Nú er þín aðalskrifstofa hér í Reykjavík, þótt starfsvettvangur þinn sé í raun allur heimurinn. Hvernig er að starfa í Reykjavík aftur eftir 12 ára fjarveru?*

„Það er að vissu leyti erfitt. Ég neita því ekki. Einnig hef ég spurt mig ítrekað hvort það sé rétt að hafa aðalaðsetur á Íslandi. Að sumu leyti væri miklu þægilegra fyrir mig, að starfa út frá London, þar sem ég þekki hvern krók og kima, auk þess sem London er miðdepill allra viðskipta og málsmetandi menn eru þar innan seilingar; búa þar eða eru þar með annan fótinn. En ég hef trú á Íslandi og tel að landið eigi að gegna stóru hlutverki í þessari baráttu, sem samtökin, „Friður 2000“ hefur tekið upp.“

- *En hvað með íslenskt samfélag í heild. Hefur það breyst á þessum rúma áratug, sem þú hefur verið í útlöndum?*

„Já, það hefur görbreyst. Allt yfirbragðið er nútímalegra og alþjóðlegra en áður var. Bara þessi breyting varðandi „restauranta“ ein og sér

hefur haft sín áhrif. Vafalaust hefur tilkoma bjórsins haft þar áhrif á. Vínmenningin hefur gjörbreyst. Það er liðin tíð að Íslendingar drekki sig blindfulla um hverja helgi og smökkuðu það ekki þess á milli. Nú er þetta miklu jafnara og minna í senn og líkara því sem maður þekkir víða erlendis. Það er ekki svo lítið mál, því margir útlendingar skildu alls ekki neitt í þessari vínmenningu okkar Íslendinga. Það var nánast blátt bann við því að dreypa á léttu víni í miðri viku, en fullkomlega eðlilegt að hella í sig heilli flösku af brennivíni á örskömmum tíma, þegar laugardagskvöldið rann upp. Þetta var alveg fráleitt.

Og svo hitt, að Íslendingar eru hægt og rólega að átta sig á því, að þeir eru ekki einir í heiminum, heldur aðeins lítill hluti af mjög stórri heild. Þessi einangrunarhyggja, sem hefur stundum verið býsna áberandi hér á landi, hefur minnkað verulega og það er skref í rétta átt.

Fyrir mig sem athafnamann hefur líka orðið sláandi breyting í efnahagslífinu. Verðbólgan er farin og það er ekki svo lítið mál. Þegar ég var að reka fyrirtæki hér á Íslandi þá var verðbólgan í tugum prósentu og í raun alveg vonlaust að reka hér atvinnufyrirtæki svo eitthvað vit væri í við þær kringumstæður. Ég man eftir því að verðbólgan hrökk upp í 178% á tilteknu tímabili og það sér auðvitað hver maður, að þetta ástand var gjörsamlega út í bláinn. Öll áætlunargerð fram í tíman var ætíð á brauðfótum, þegar enginn vissi hvernig þróun verðlags var - vissir varla hvað gerðist daginn eftir hvað þá lengra fram í tímann. Í þessu samhengi er allt annað landslag á Íslandi.“

- Þú sagðir áðan að þú hefði lítið komið upp til Íslands fyrstu árin erlendis. Breyttist það, þegar á dvölina leið í útlöndum?

„Það get ég ekki sagt. Ég hef komið hingað annað slagið til að heim-sækja fólkið mitt. Þetta hafa verið nokkurra daga ferðir og ég játa það, að ég hef ekki fundið mig. Ekki haft á tilfinningunni að hér ætti ég heima, enda verið rokinn erlendis aftur áður en ég var farinn að átta mig á gangverkinu hér á Íslandi.

Þetta er öðruvísi núna. Síðustu mánuðina hef ég komið oft og staldrað lengur við í hvert skipti. Ég er farinn að finna mig betur hér-lendis. Hinu leyni ég ekki, að ennþá er ég ekki reiðubúinn að festa hér rætur á nýjan leik. Það er ekki kominn tími á það fyrir mig. Það finn ég.“

- Hvar ertu þá með heimilisfestu?

„Heimilisfestu? Það er erfið spurning. Ég er hins vegar með lög-

heimili í London. Ég er þó með íslenskan ríkisborgararétt og mun ekki breyta því, enda þótt ég sé þeirrar skoðunar að hvert mannsbarn á jörðinni sé fyrst og fremst íbúi jarðar, en ekki einstakra ríkja.“

AÐ BÚA Í FERÐATÖSKU

- *Enn og aftur kávendum við. Hvað með þína fjölskylduhagi í dag?*

„Ég legg allan minn kraft og tíma í „Frið 2000“.

Sennilega hentar starf mitt, þessi eilífu ferðalög, ekki sérstaklega vel fyrir þetta hefðbundna fjölskyldulíf þar sem menn koma á réttum tíma í kvöldmat.

Foreldrar mínir og systkini búa á Íslandi og ég hef ævinlega reynt að halda nánu sambandi við þau.

- *Ástþór. Hvernig sérðu framtíð þína og framtíðardvalarstað? Kemur þú til með að búa áfram í ferðatösku?*

„Já, ætli það sé ekki rétt lýsing. Ég sé það fyrir mér að vera á eilífum ferðalögum heimshorna á milli næstu tvö til þrjú árin að minnsta kosti. En þótt ég eigi ef til vill hvergi heima í hefðbundinni merkingu þess orðs, þá vil ég undirstrika að stofnunin, „Friður 2000“ á heima á Íslandi, þótt starfssvæði hennar sé heimurinn allur.“

Friðardúfa á ferð og flugi

Fæðginin Ástþór og Alma Björk, 18 ára. Ástþór segist reyna að halda góðu sambandi við fólkið sitt, dóttur, foreldra og systkini, þótt hann sé á ferð og flugi um heimsbyggð alla.

Virkjum Bessastaði

Í þessari löngu tímabæru bók Ástþórs Magnússonar, stofnanda Friðar 2000, er tekið á grundvallaratriðum mannlegs lífs og framtíðar á jörðu. Án allrar tæpitungu og með kröftugum rökum sýnir Ástþór fram á, að jarðarbúar eru á krossgötum; til þess að börnin okkar og barnabörn eigi möguleika á framtíð í heimi hér verður fólk að velja - velja leið friðarins.

Hið hefðbundna samfélag þjóðanna og stofnanir hinna fjölmörgu trúarbragða eru á villigötum. Og fólk hefur orðið að vélmönnum kerfisins, umkringgt svikum og spillingu, með þeim afleiðingum að 40 þúsund börn deyja á degi hverjum úr næringarskort.

Þrátt fyrir háleit markmið með stofnun Sameinuðu þjóðanna hafa 40 milljónir manna látið lífið á síðustu 50 árum vegna styrjaldaráttaka víðs vegar um heiminn. Og þetta tímabil eftir síðari heimsstyrjöldina hafa ýmsir þrátt fyrir þetta leyft sér að nefna „friðartíma“! Sameinuðu þjóðirnar hafa brugðist. Upplýsingaöldin og frjáls fjölmiðlun hefur sýnt fram á, að sú stofnun eru rústir einar - stofnunin því miður oft á tíðum skálkaskjól fyrir óprúttna einræðisherra og fjöldamorðingja. Og á sama tíma og bilið milli ríkra og fátækra eykst í heiminum býr „heilagur“ maður í ellefu þúsund herbergja höll, páfagarði, og ver óbreytt ástand.

Það þarf að breyta. Fólk þarf sjálft þarf að rísa upp og krefjast róttækra breytinga.

Í þessari bók Ástþórs Magnússonar eru reifaðar hugmyndir og tillögur sem munu breyta heimsmyndinni og skapa okkur nýja möguleika. Ennfremur lýsir höfundur mikilvægu hlutverki Íslands í þessari friðarþróun.

Ástþór Magnússon var athafnamaður í viðskiptum og jafnframt þotuflugmaður. Í kringum fertugt tók hann hins vegar ákvörðun um að ljúka viðskiptaferlinum, seldi hluti sína í fyrirtækjunum, þar á meðal einkapotu sína, og lagði fjármagnið í stofnun Friðar 2000 - alþjóðafriðarsamtaka sem hafa það að markmiði að eyða gjöreyðingarvopnunum undir eftirliti virkra alþjóðlegra stofnana, gjörbreyta innra og ytra skipulagi Sameinuðu þjóðanna og gera þær að virkri friðarstofnun. Höfuðstöðvar Friðar 2000 eru á Íslandi.